

Ustawa Zasadnicza Republiki Federalnej Niemiec

Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland

**Ustawa Zasadnicza Republiki Federalnej Niemiec
z dnia 23 maja 1949 r.**

Tłumaczenie: Bogusław Banaszak i Agnieszka Malicka

Podstawę niniejszego przekładu stanowił tekst Konstytucji w języku niemieckim *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland* według stanu na 31 VII 1998 r., wydany w Bonn przez Deutscher Bundestag-Verwaltung-Referat Öffentlichkeitsarbeit w 1998 r. Tekst ten został uzupełniony jedenastoma ustawami zmieniającymi Ustawę Zasadniczą w latach 2000–2009: ustawą z 29 XI 2000 r., ustawą z 19 XII 2000 r., ustawą z 26 XI 2001 r., dwoma ustawami z 26 VII 2002 r., ustawą z 28 VIII 2006 r., ustawą z 8 VIII 2008 r. i ustawą z 19 III 2009 r., ustawą z 17 VII 2009 r., dwoma ustawami z 29 VII 2009 r. oraz ustawą z 21 VII 2010 r. Posiłkowano się również tekstem, uwzględniającym wszystkie zmiany, zamieszczonym na stronie internetowej parlamentu niemieckiego <www.bundestag.de>.

Ostatnia zmiana z dnia 21 lipca 2010 r.

Spis treści

Preambuła	521
I. Prawa podstawowe	521
II. Federacja i kraje związkowe	526
III. Bundestag	530
IV. Bundesrat	532
IVa. Komisja Wspólna	532
V. Prezydent Federalny	533
VI. Rząd Federalny	534
VII. Ustawodawstwo Federacji	535
VIII. Wykonywanie ustaw federalnych i administracja federalna	540
VIIIa. Zadania wspólne i współpraca w zakresie administracji	543
IX. Wymiar sprawiedliwości	544
X. Finanse	547
Xa. Stan obrony	553
XI. Postanowienia przejściowe i końcowe	555
Pozostające w mocy postanowienia Konstytucji niemieckiej z 11 sierpnia 1919 r. (art. 140 Ustawy Zasadniczej)	562

Rada Parlamentarna w dniu 23 maja 1949 r. stwierdziła na jawnym posiedzeniu w Bonn nad Renem, że uchwalona w dniu 8 maja 1949 r. przez Radę Parlamentarną Ustawa Zasadnicza Republiki Federalnej Niemiec została przyjęta w tygodniu od 16 do 22 maja 1949 r. przez parlamenty ponad dwóch trzecich uczestniczących krajów niemieckich.

Na podstawie tego stwierdzenia Rada Parlamentarna, reprezentowana przez swoich przewodniczących, sporządziła i ogłosiła Ustawę Zasadniczą.

Ustawa Zasadnicza zostaje niniejszym, zgodnie z postanowieniem art. 145 ust. 3, opublikowana w Bundesgesetzblatt¹.

Preambuła²

Mając świadomość swojej odpowiedzialności przed Bogiem i ludźmi, kierowany wolą, by jako równoprawny członek zjednoczonej Europy służyć pokojowi na świecie, Naród Niemiecki mocą swojej władzy ustrojodawczej przyjął niniejszą Ustawę Zasadniczą. Niemcy, w krajach Badenia-Wirtembergia, Bawaria, Berlin, Brandenburgia, Brema, Hamburg, Hesja, Meklemburgia-Pomorze Przednie, Dolna Saksonia, Północna Nadrenia-Westfalia, Nadrenia-Palatynat, Kraj Saary, Saksonia, Saksonia-Anhalt, Szlezwik-Holsztyn i Turyngia, w swobodnym samostanowieniu zakończyli dzieło wolności i jedności Niemiec. W ten sposób niniejsza Ustawa Zasadnicza wiąże cały Naród Niemiecki.

I. Prawa podstawowe

Artykuł 1

(1) Godność człowieka jest nienaruszalna. Jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem wszelkich władz państwowych.

(2) Naród niemiecki uznaje dlatego nienaruszalne i niezbywalne prawa człowieka za podstawę każdej

społeczności ludzkiej, pokoju i sprawiedliwości na świecie.

(3) Poniższe prawa podstawowe jako prawo bezpośrednio obowiązujące wiążą ustawodawstwo, władzę wykonawczą i wymiar sprawiedliwości³.

Artykuł 2

(1) Każdy ma prawo do swobodnego rozwoju swojej osobowości, o ile nie narusza praw innych i nie wykracza przeciwko porządkowi konstytucyjnemu lub nakazom moralnym.

(2) Każdy ma prawo do życia i nietykalności cielesnej. Wolność osobista jest nienaruszalna. Ingerencja w te prawa dopuszczalna jest jedynie na podstawie ustawy.

Artykuł 3⁴

(1) Wszyscy ludzie są równi wobec prawa.

(2) Mężczyźni i kobiety są równouprawnieni. Państwo wspiera rzeczywistą realizację równouprawnienia kobiet i mężczyzn oraz wpływa na usuwanie istniejących różnic.

(3) Nikt nie może być dyskryminowany lub uprzywilejowany ze względu na płeć, urodzenie, rasę, język, ojczyznę i pochodzenie, wyznanie, poglądy religijne lub polityczne. Nikt nie może być dyskryminowany ze względu na swoją niepełnosprawność.

Artykuł 4

(1) Wolność wyznania, sumienia, przekonań religijnych i światopoglądowych jest nienaruszalna.

(2) Zapewnia się swobodne wykonywanie praktyk religijnych.

(3) Nikt nie może być zmuszany do służby wojskowej z bronią w ręku wbrew swemu sumieniu. Szczegóły regulowane są w drodze ustawy federalnej.

Artykuł 5

(1) Każdy ma prawo do swobodnego wypowiadania i rozpowszechniania swoich poglądów w słowie, piśmie i obrazie oraz do pozyskiwania bez przeszkód informacji z powszechnie dostępnych źródeł. Zapewnia się wolność prasy oraz wolność informacji za pośrednictwem radia, telewizji i filmu. Nie stosuje się cenzury.

¹ *Federalny Dziennik Ustaw*; oficjalny organ publikacyjny Republiki Federalnej Niemiec, odpowiednik polskiego „Dziennika Ustaw”.

² Preambuła w brzmieniu nadanym artykułem 4 Układu Zjednoczeniowego z 31 VIII 1990 r.

³ Ust. (3) art. 1 w brzmieniu nadanym ustawą z 19 III 1956 r.

⁴ Ust. (2) i (3) art. 3 w brzmieniu nadanym ustawą z 27 X 1994 r.

(2) Powyższe prawa podlegają ograniczeniom wynikającym z przepisów ogólnych ustaw, przepisów ustawowych o ochronie młodzieży i prawa do czci osobistej.

(3) Zapewnia się wolność sztuki i nauki, badań naukowych i nauczania. Wolność nauczania nie zwalnia od wierności wobec konstytucji.

Artykuł 6

(1) Małżeństwo i rodzina znajdują się pod szczególną ochroną porządku państwowego.

(2) Opieka nad dziećmi i ich wychowanie są naturalnym prawem rodziców i na nich przede wszystkim spoczywającym obowiązkiem. Nad ich działaniami czuwa wspólnota państwowa.

(3) Dzieci mogą być odłączone od rodziny wbrew woli uprawnionych do wychowania jedynie na mocy ustawy, jeżeli uprawnieni do wychowania zawiodą lub z innych powodów dzieciom grozi zaniedbanie.

(4) Każda matka ma prawo do ochrony i opieki ze strony wspólnoty.

(5) Dzieciom pozamażeńskim należy stworzyć w drodze ustawodawczej takie same warunki rozwoju fizycznego i duchowego oraz zapewnić taką samą pozycję społeczną jak dzieciom urodzonym w małżeństwie.

Artykuł 7

(1) Całe szkolnictwo znajduje się pod nadzorem państwa.

(2) Uprawnieni do wychowania mają prawo decydowania o udziale dziecka w nauce religii.

(3) Nauka religii w szkołach publicznych, z wyjątkiem szkół bezwyznaniowych, jest zwykłym przedmiotem nauczania. Nauka religii odbywa się zgodnie z zasadami związków wyznaniowych, co nie narusza państwowego prawa nadzoru. Żaden nauczyciel nie może być wbrew swej woli zmuszony do nauczania religii.

(4) Zapewnia się prawo zakładania szkół prywatnych. Szkoły prywatne jako uzupełnienie szkół publicznych wymagają zezwolenia państwa i podlegają ustawom krajów związkowych. Zezwolenia udziela się, jeżeli szkoły prywatne pod względem celów nauczania, wyposażenia, jak również pod względem wykształcenia kadry nauczycielskiej nie ustępują szkołom publicznym oraz jeżeli między uczniami nie czyni się różnicy ze względu na stan majątkowy rodziców. Odmawia się udzielenia zezwolenia, jeżeli

sytuacja materialna i prawna kadry nauczycielskiej nie może być dostatecznie zapewniona.

(5) Założenie prywatnej szkoły podstawowej jest dopuszczalne jedynie wówczas, gdy władza szkolna uzna szczególny interes pedagogiczny, lub gdy na wniosek uprawnionych do wychowania ma ona być założona jako szkoła określonej społeczności, szkoła wyznaniowa lub światopoglądowa, a w gminie nie ma tego rodzaju publicznej szkoły podstawowej.

(6) Szkoły wstępne pozostają zniesione.

Artykuł 8

(1) Wszyscy Niemcy mają prawo bez zgłaszania lub zezwolenia gromadzić się pokojowo i bez broni.

(2) Prawo to może być ograniczone przez ustawę lub na podstawie ustawy w odniesieniu do zgromadzeń pod gołym niebem.

Artykuł 9

(1) Wszyscy Niemcy mają prawo zakładania związków i stowarzyszeń.

(2) Zakazane są organizacje, których cele lub działalność są sprzeczne z ustawami karnymi, skierowane są przeciwko porządkowi konstytucyjnemu albo idei porozumienia między narodami.

(3) Prawo zakładania organizacji, mających na celu ochronę i poprawę warunków pracy oraz warunków ekonomicznych, zapewnia się każdemu i przedstawicielom wszystkich zawodów. Porozumienia, które ograniczają to prawo lub uniemożliwiają korzystanie z niego są nieważne, a stosowane w tym celu środki są sprzeczne z prawem. Środki stosowane zgodnie z art. 12a, art. 35 ust. 2 i 3, art. 87a ust. 4 i art. 91 nie mogą być skierowane przeciwko walkom pracowniczym prowadzonym przez organizacje w rozumieniu zdania 1, w celu ochrony i poprawy warunków pracy i warunków ekonomicznych⁵.

Artykuł 10⁶

(1) Tajemnica korespondencji jak również tajemnica pocztowa i telekomunikacyjna są nienaruszalne.

(2) Ograniczenia mogą być zarządzone wyłącznie na podstawie ustawy. Jeżeli ograniczenie służy ochronie wolnościowego, demokratycznego ustroju albo ochronie istnienia lub zabezpieczeniu Federacji lub któregoś z krajów związkowych, ustawa może stano-

⁵ Ust. (3) art. 9 w brzmieniu nadanym ustawą z 24 VI 1968 r.

⁶ Art. 10 w brzmieniu nadanym ustawą z 24 VI 1968 r.

wić, że ograniczenie to nie będzie podane do wiadomości zainteresowanemu i że w miejsce drogi sądowej nastąpi kontrola przez organy powołane przez przedstawicielstwo narodu i organy pomocnicze.

Artykuł 11

(1) Wszyscy Niemcy korzystają ze swobody przemieszczania się na całym obszarze Federacji.

(2) Prawo to może być ograniczone tylko przez ustawę lub na podstawie ustawy i tylko w przypadkach, gdy brak jest wystarczających podstaw egzystencji i z tego powodu dla ogółu powstałyby szczególne obciążenia albo gdy jest to konieczne dla odparcia niebezpieczeństwa grożącego istnieniu lub wolnościowemu, demokratycznemu ustrojowi Federacji lub któregoś z krajów związkowych, w celu zwalczania niebezpieczeństwa epidemii, klęsk żywiołowych lub szczególnie ciężkich wypadków, w celu ochrony młodzieży przed zaniedbaniem lub zapobieżenia czynom karalnym⁷.

Artykuł 12⁸

(1) Wszyscy Niemcy mają prawo swobodnego wyboru zawodu, miejsca pracy i miejsca szkolenia zawodowego. Wykonywanie zawodu może być regulowane przez ustawę lub na podstawie ustawy.

(2) Nikt nie może być zmuszany do określonej pracy poza zwyczajowym, powszechnym i jednakowym dla wszystkich obowiązkiem świadczeń publicznych.

(3) Praca przymusowa jest dopuszczalna jedynie w przypadku sądownie orzeczonego pozbawienia wolności.

Artykuł 12a⁹

(1) Mężczyźni po ukończeniu osiemnastego roku życia mogą być zobowiązani do służby w siłach zbrojnych, w Federalnej Straży Granicznej lub w jednostce obrony cywilnej.

(2) Kto ze względów sumienia odmawia służby wojskowej z bronią w ręku, może zostać zobowiązany do służby zastępczej. Czas trwania służby zastępczej nie może przekraczać czasu służby wojskowej. Szczegóły regulowane są w drodze ustawy, która nie może

naruszać wolności sumienia i musi także przewidywać możliwość służby zastępczej niezwiązanej w żaden sposób z jednostkami sił zbrojnych lub Federalną Strażą Graniczną.

(3) Zobowiązani do służby wojskowej, którzy nie zostali powołani do służby zgodnie z ust. 1 lub 2, w przypadku stanu obrony mogą zostać przez ustawę lub na podstawie ustawy zobowiązani w ramach stosunku pracy do cywilnych świadczeń publicznych dla celów obronnych włącznie z ochroną ludności cywilnej; zobowiązania w ramach publicznoprawnych stosunków służbowych są dopuszczalne jedynie w celu wypełniania zadań policyjnych lub takich władczych zadań administracji publicznej, które mogą być wykonane wyłącznie w ramach publicznoprawnego stosunku służbowego. Stosunek pracy, o którym mowa w zdaniu 1, może być ustanawiany w siłach zbrojnych w zakresie ich zaopatrzenia jak również w administracji publicznej; zobowiązania w ramach stosunku pracy w zakresie zaopatrzenia ludności cywilnej są dopuszczalne jedynie w celu zaspokojenia jej koniecznych potrzeb życiowych lub zapewnienia jej ochrony.

(4) Jeżeli w stanie obrony zapotrzebowanie na cywilne świadczenia publiczne w cywilnej służbie sanitarnej i zdrowia oraz w stacjonarnych szpitalach wojskowych nie może być pokryte na zasadzie dobrowolności, kobiety od osiemnastego do pięćdziesiątego piątego roku życia mogą zostać przez ustawę lub na podstawie ustawy powołane do tego rodzaju świadczeń publicznych. W żadnym wypadku nie mogą one zostać zobowiązane do pełnienia służby z bronią w ręku.

(5) W okresie poprzedzającym stan obrony zobowiązania na podstawie ust. 3 są dopuszczalne jedynie na warunkach określonych w art. 80a ust. 1. W celu przygotowania do świadczeń publicznych na podstawie ust. 3, do których konieczna jest specjalna wiedza lub umiejętności, można zobowiązać przez ustawę lub na podstawie ustawy do udziału w szkoleniach. Zdanie 1 nie ma w tym wypadku zastosowania.

(6) Jeżeli w stanie obrony zapotrzebowanie na siłę roboczą w zakresie wymienionym w ust. 3 zdanie 2 nie może być pokryte na zasadzie dobrowolności, dla pokrycia tego zapotrzebowania wolność Niemców w zakresie zaprzestania wykonywania zawodu lub opuszczenia miejsca pracy może zostać ograniczona przez ustawę lub na podstawie ustawy. Przed zaistnieniem stanu obrony odpowiednio obowiązuje ust. 5 zdanie 1.

⁷ Ust. (2) art. 11 w brzmieniu nadanym ustawą z 24 VI 1968 r.

⁸ Ust. (1) art. 12 w brzmieniu nadanym ustawą z 24 VI 1968 r. Ust. (2) i (3) art. 12 zmienione ustawą z 19 III 1956 r., obecnie w brzmieniu nadanym ustawą z 24 VI 1968 r.

⁹ Art. 12a dodany ustawą z 24 VI 1968 r.; ust. 4 ostatnie zdanie w brzmieniu nadanym ustawą z 19 XII 2000 r.

Artykuł 13¹⁰

- (1) Mieszkanie jest nienaruszalne.
- (2) Przeszukania mogą być zarządzane tylko przez sędziego, a w przypadku niebezpieczeństwa zwłoki mogą być przeprowadzone także przez inne organy przewidziane w ustawie i tylko w przepisanej w niej formie.
- (3) Jeżeli określone fakty uzasadniają podejrzenie, że ktoś popełnił określone w ustawie szczególnie ciężkie przestępstwo, w celu ścigania sprawcy na podstawie zarządzenia sędziego mogą zostać zastosowane środki techniczne umożliwiające podsłuch mieszkań, w których przypuszczalnie przebywa podejrzany, gdyby badanie stanu faktycznego w inny sposób było nadmiernie utrudnione lub niemożliwe. Środki te mogą być stosowane w określonym terminie. Zarządzenie wydawane jest przez trzysobowy sędziowski skład orzekający. Przy niebezpieczeństwie zwłoki zarządzenie może być wydane także przez jednego sędziego.
- (4) Dla zapobieżenia nagłemu zagrożeniu bezpieczeństwa publicznego, w szczególności zagrożeniu powszechnemu lub zagrożeniu życia, środki techniczne mające na celu kontrolę mieszkań mogą być zastosowane jedynie na podstawie zarządzenia sędziego. W przypadku niebezpieczeństwa zwłoki zarządzenie to może być wydane przez inny ustawowo określony organ, a orzeczenie sędziego musi być niezwłocznie uzupełnione.
- (5) Jeżeli środki techniczne przewidziane są jedynie dla ochrony osób przeprowadzających akcję w mieszkaniu, zarządzenie o zastosowaniu środka może zostać wydane przez ustawowo określony organ. Inne wykorzystanie zdobytych przy tym informacji jest dopuszczalne jedynie dla celów dochodzenia lub zapobieżenia niebezpieczeństwu i tylko wtedy, gdy legalność środka zostanie uprzednio stwierdzona sądownie; w przypadku niebezpieczeństwa zwłoki orzeczenie sędziego musi być niezwłocznie uzupełnione.
- (6) Rząd Federalny corocznie informuje Bundestag o zastosowaniu środków technicznych zgodnie z ust. 3, jak również o zastosowaniu środków technicznych w ramach kompetencji Federacji zgodnie z ust. 4 i, o ile wymaga to kontroli sędziowskiej, zgodnie z ust. 5. Wybrane przez Bundestag gremium wykonuje kontrolę parlamentarną na podstawie tego sprawozdania. Taką samą kontrolę parlamentarną zapewniają także kraje związkowe.

¹⁰ Art. 13 w brzmieniu nadanym ustawą z 26 III 1998 r. Po zmianie pierwotny ust. (3) stanowi ust. (7), dodano cztery nowe ust. (3), (4), (5), (6).

(7) Poza tym ingerencje i ograniczenia mogą zostać wprowadzone jedynie w celu zapobieżenia powszechnemu niebezpieczeństwu lub zagrożeniu życia pojedynczych osób, na podstawie ustawy również w celu zapobieżenia nagłemu zagrożeniu bezpieczeństwa i porządku publicznego, w szczególności w celu usunięcia trudności lokalowych, zwalczania niebezpieczeństwa epidemii lub ochrony zagrożonych młodocianych.

Artykuł 14

- (1) Gwarantuje się prawo własności i dziedziczenia. Ich treść i granice określają ustawy.
- (2) Własność zobowiązuje. Korzystanie z własności powinno zarazem służyć dobru ogółu.
- (3) Wywłaszczenie jest dopuszczalne tylko dla dobra ogółu. Może ono nastąpić jedynie przez ustawę lub na podstawie ustawy, która określa rodzaj i rozmiar odszkodowania. Odszkodowanie ustalane jest na podstawie sprawiedliwej oceny interesów ogółu oraz osób zainteresowanych. W sprawach sporów o wysokość odszkodowania przysługuje droga prawna przed sądami powszechnymi.

Artykuł 15

Grunty i ziemia, bogactwa naturalne i środki produkcji mogą być w celu uspołecznienia przekształcone na mocy ustawy, która określa rodzaj i rozmiar odszkodowania, we własność społeczną lub w inne formy gospodarki społecznej. W sprawie odszkodowań odpowiednie zastosowanie znajduje art. 14 ust. 3 zdania 3 i 4.

Artykuł 16

- (1) Nikogo nie można pozbawić obywatelstwa niemieckiego. Utrata obywatelstwa niemieckiego może nastąpić tylko na podstawie ustawy, a wbrew woli zainteresowanego tylko wtedy, jeżeli nie stanie się on z tego powodu bezpaństwowcem.
- (2) Żaden Niemiec nie może być wydany innemu państwu. W drodze ustawy mogą zostać ustalone odmiennie zasady wydania do jednego z państw członkowskich Unii Europejskiej lub międzynarodowego trybunału, o ile zostaną zachowane zasady państwa prawnego¹¹.

¹¹ Ust. (2) art. 16 zmieniony ustawą z 28 VI 1993 r., obecne brzmienie nadane ustawą z 29 XI 2000 r.

Artykuł 16a¹²

(1) Osoby prześladowane ze względów politycznych korzystają z prawa azylu.

(2) Na ustęp 1 nie może się powołać osoba, która wjeżdża z jednego z państw członkowskich Wspólnot Europejskich lub z innego kraju trzeciego, w którym zapewnione jest stosowanie Konwencji o Sytuacji Prawnej Uchodźców i Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Państwa spoza obszaru Wspólnot Europejskich, które spełniają przesłanki wskazane w zdaniu 1, określone zostaną w ustawie wymagającej zgody Bundesratu. W przypadkach określonych w zdaniu 1 mogą zostać zastosowane działania mające na celu zakończenie pobytu niezależnie od zastosowanych środków prawnych.

(3) W drodze ustawy wymagającej zgody Bundesratu mogą zostać określone państwa, co do których na podstawie sytuacji prawnej, stosowania prawa i ogólnych stosunków politycznych wydaje się pewne, że nie mają tam miejsca ani prześladowania polityczne, ani nieludzkie albo poniżające karanie, albo traktowanie. Przyjmuje się domniemanie, że cudzoziemiec z takiego państwa nie jest prześladowany, dopóki nie przedstawi faktów uzasadniających, że wbrew temu domniemaniu jest osobą prześladowaną ze względów politycznych.

(4) Wykonanie działań, mających na celu zakończenie pobytu w przypadku określonym w ust. 3 oraz w innych przypadkach, które w sposób oczywisty są nieuzasadnione lub mogą za takie uchodzić, może być wstrzymane przez sąd tylko w razie poważnych wątpliwości co do legalności tych działań; zakres kontroli może zostać ograniczony, a opóźnione przedstawienie okoliczności – nieuwzględnione. Szczegóły regulowane są w drodze ustawy.

(5) Ustępy 1–4 pozostają w zgodzie z umowami międzynarodowymi zawartymi między państwami członkowskimi Wspólnot Europejskich i państwami trzecimi, respektującymi zobowiązania wynikające z Konwencji o Sytuacji Prawnej Uchodźców oraz Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, których stosowanie musi być zagwarantowane w państwach umawiających się, ustalają regulacje dotyczące kompetencji kontrolnych w zakresie żądań azylowych, włącznie z wzajemnym uznaniem decyzji azylowych.

¹² Art. 16a dodany ustawą z 28 VI 1993 r.

Artykuł 17

Każdy ma prawo zwracać się indywidualnie lub wspólnie z innymi z pisemnymi prośbami lub zażaleniami do właściwych organów i do przedstawicieli narodu.

Artykuł 17a¹³

(1) Ustawy o służbie wojskowej i służbie zastępczej mogą stanowić, że w stosunku do osób pełniących służbę w siłach zbrojnych i pozostających w służbie zastępczej, w czasie pełnienia tych służb zostanie ograniczone ich podstawowe prawo swobodnego wyrażania i rozpowszechniania poglądów w słowie, piśmie i obrazie (art. 5 ust. 1, zdanie 1, pierwsza część), podstawowe prawo wolności zgromadzeń (art. 8) oraz prawo petycji (art. 17), o ile przyznaje ono prawo składania wspólnie z innymi próśb i zażaleń.

(2) Ustawy, które służą obronie włącznie z ochroną ludności cywilnej, mogą stanowić, że zostaną ograniczone podstawowe prawa swobodnego przemieszczania się (art. 11) i nienaruszalności mieszkania (art. 13).

Artykuł 18¹⁴

Kto nadużywa wolności wyrażania poglądów, w szczególności wolności prasy (art. 5 ust. 1), wolności nauczania (art. 5 ust. 3), wolności zgromadzeń (art. 8), wolności zrzeszania się (art. 9), tajemnicy korespondencji, pocztowej i telekomunikacyjnej (art. 10), prawa własności (art. 14) albo prawa azylu (art. 16a) do walki przeciwko wolnościowemu demokratycznemu porządkowi, traci wymienione prawa podstawowe. O utracie praw i zakresie tej utraty orzeka Federalny Trybunał Konstytucyjny.

Artykuł 19

(1) Jeżeli na podstawie niniejszej Ustawy Zasadniczej prawo podstawowe może zostać w drodze ustawy lub na podstawie ustawy ograniczone, ustawa ta musi mieć powszechną moc obowiązującą, a nie tylko w odniesieniu do pojedynczego przypadku. Poza tym ustawa ta musi określać prawo podstawowe z podaniem artykułu.

(2) W żadnym wypadku nie może zostać naruszona istotna treść prawa podstawowego.

(3) Prawa podstawowe obowiązują także w stosunku do krajowych osób prawnych, o ile ze swej istoty mają one do nich zastosowanie.

¹³ Art. 17a dodany ustawą z 19 III 1956 r.

¹⁴ Art. 18 w brzmieniu nadanym ustawą z 28 VI 1993 r.

(4) Jeżeli władza publiczna naruszy czyjeś prawa, osobie tej przysługuje droga prawna. Jeżeli nie jest uzasadniona inna właściwość, stosowana jest powszechna droga prawna. Nie narusza to postanowień art. 10 ust. 2 zdanie 2¹⁵.

II. Federacja i kraje związkowe

Artykuł 20

(1) Republika Federalna Niemiec jest demokratycznym i socjalnym państwem federalnym.

(2) Wszelka władza państwowa pochodzi od narodu. Naród sprawuje ją poprzez wybory i głosowania oraz przez specjalne organy ustawodawcze, władzy wykonawczej i wymiaru sprawiedliwości.

(3) Ustawodawstwo związane jest porządkiem konstytucyjnym, a władza wykonawcza i wymiar sprawiedliwości ustawami i prawem.

(4) Wobec każdego, kto usiłuje obalić ten porządek, wszystkim Niemcom przysługuje prawo do oporu, jeżeli inny sposób przeciwdziałania nie jest możliwy¹⁶.

Artykuł 20a¹⁷

Państwo, w poczuciu odpowiedzialności wobec przyszłych pokoleń, chroni w ramach porządku konstytucyjnego naturalne warunki życia i zwierzęta poprzez ustawodawstwo, a stosownie do ustaw i prawa, przez władzę wykonawczą i wymiar sprawiedliwości.

Artykuł 21

(1) Partie współdziałają w kształtowaniu woli politycznej narodu. Ich zakładanie jest swobodne. Ich wewnętrzna struktura musi odpowiadać zasadom demokratycznym. Muszą one składać publicznie sprawozdania o pochodzeniu i przeznaczeniu swoich środków oraz o swoim majątku¹⁸.

(2) Partie, które poprzez swoje cele lub zachowania swoich zwolenników zmierzają do naruszenia lub obalenia wolnościowego demokratycznego porządku ustrojowego albo zagrażają istnieniu Republiki Federalnej Niemiec, są sprzeczne z konstytucją.

¹⁵ Ust. (4) art. 19 w brzmieniu nadanym ustawą z 24 VI 1968 r.

¹⁶ Ust. (4) art. 20 w brzmieniu nadanym ustawą z 24 VI 1968 r.

¹⁷ Art. 20a dodany ustawą z 27 X 1994 r., obecne brzmienie nadane ustawą z 26 VII 2002 r.

¹⁸ Ust. (1) art. 21 w brzmieniu nadanym ustawą z 21 XII 1983 r.

O sprzeczności z konstytucją orzeka Federalny Trybunał Konstytucyjny.

(3) Szczegóły regulowane są w drodze ustaw federalnych.

Artykuł 22¹⁹

(1) Stolicą Republiki Federalnej Niemiec jest Berlin. Reprezentowanie całości państwa w stolicy jest zadaniem Federacji. Szczegóły regulowane są w drodze ustawy federalnej.

(2) Flaga Federacji jest czarno-czerwono-złota.

Artykuł 23²⁰

(1) Dla urzeczywistnienia zjednoczonej Europy Republika Federalna Niemiec współdziała w rozwoju Unii Europejskiej, która jest zobowiązana do przestrzegania zasad demokracji, państwa prawnego, socjalnego i federacyjnego oraz zasady subsydiarności, i gwarantuje ochronę praw podstawowych w swej istocie porównywalną z niniejszą Ustawą Zasadniczą. W tym celu Federacja w drodze ustawy wymagającej zgody Bundesratu może przekazywać prawa suwerenne. Dla ustanowienia Unii Europejskiej, jak również w celu zmiany jej podstaw traktatowych i analogicznych regulacji, przez które niniejsza Ustawa Zasadnicza w swojej treści zostaje zmieniona lub uzupełniona, lub umożliwia takie zmiany i uzupełnienia, obowiązuje art. 79 ust. 2 i 3.

(1a) Bundestag i Bundesrat mają prawo wniesienia skargi do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z powodu naruszenia zasady subsydiarności przez jakiegokolwiek akt ustawodawczy Unii Europejskiej. Bundestag jest zobowiązany do tego na wniosek jednej czwartej ogólnej liczby deputowanych. Na podstawie ustawy wymagającej zgody Bundesratu w odniesieniu do korzystania z praw przyznanych Bundestagowi i Bundesratowi w traktatowych podstawach Unii Europejskiej, dopuszcza się wyjątki od postanowień art. 42 ust. 2 zdanie 1 i art. 52 ust. 3 zdanie 1²¹.

(2) W sprawach dotyczących Unii Europejskiej współdziała Bundestag i za pośrednictwem Bundesratu kraje związkowe. Rząd Federalny powinien

¹⁹ Ust. (1) art. 22 dodany ustawą z 28 VIII 2006 r.; dotychczasowy ust. (1) jest ustępem (2).

²⁰ Pierwotny art. 23 został uchylony na mocy art. 4 ust. 2 Układu Zjednoczeniowego z 31 VIII 1990 r. Nowy art. 23 wprowadzony ustawą z 21 XII 1992 r., a następnie ustawą z 28 VIII 2006 r. zmieniono ust. (6).

²¹ Ust. (1a) art. 23 wprowadzony ustawą z 21 X 2008 r.

szczegółowo i możliwie najwcześniej informować Bundestag i Bundesrat.

(3) Rząd Federalny stwarza Bundestagowi możliwości przedstawienia stanowiska przed swoim współdziałaniem w stanowieniu prawa Unii Europejskiej. Rząd Federalny bierze pod uwagę stanowisko Bundestagu w trakcie negocjacji. Szczegóły regulowane są w drodze ustawy.

(4) Bundesrat uczestniczy w kształtowaniu woli Federacji, o ile współdziałałby w odpowiednim wewnątrzpaństwowym przedsięwzięciu lub na tyle, na ile kraje związkowe są właściwe w stosunkach wewnątrzpaństwowych.

(5) Jeżeli w zakresie wyłącznych kompetencji Federacji poruszane są interesy krajów związkowych lub jeżeli w pozostałych sprawach Federacji przysługują kompetencje ustawodawcze, Rząd Federalny bierze pod uwagę stanowisko Bundesratu. Jeżeli porusza się najistotniejsze punkty uprawnień ustawodawczych krajów, tworzenie ich władz lub ich postępowanie administracyjne, przy kształtowaniu woli Federacji należy odpowiednio wziąć pod uwagę zdanie Bundesratu; przy tym powinna zostać zachowana ogólnopństwowa odpowiedzialność Federacji. W sprawach, które mogą spowodować wzrost wydatków lub zmniejszenie wpływów Federacji, wymagana jest zgoda Rządu Federalnego.

(6) Jeżeli są dotknięte najistotniejsze punkty wyłącznych kompetencji ustawodawczych krajów związkowych w zakresie oświaty, kultury lub radia i telewizji, wówczas realizacja praw, które przysługują Republice Federalnej Niemiec jako członkowi Unii Europejskiej, powinna zostać przeniesiona z Federacji na przedstawicieli krajów związkowych określonego przez Bundesrat. Realizacja praw odbywa się przy udziale i w porozumieniu z Rządem Federalnym; przy tym powinna zostać zachowana ogólnopństwowa odpowiedzialność Federacji.

(7) Szczegóły do ust. 4–6 regulowane są w drodze ustawy wymagającej zgody Bundesratu.

Artykuł 24

(1) Federacja może w drodze ustaw przenosić suwerenne prawa na instytucje międzypaństwowe.

(1a) O ile kraje związkowe są właściwe do wykonywania swoich kompetencji państwowych i wypełniania zadań państwowych, mogą za zgodą Rządu Federalnego przenieść suwerenne prawa na instytucje przygraniczne²².

²² Ust. (1a) art. 24 wprowadzony ustawą z 21 XII 1992 r.

(2) Federacja może dla zachowania pokoju przyłączyć się do systemu wzajemnego bezpieczeństwa zbiorowego; zgodzi się ona przy tym na takie ograniczenia swoich suwerennych praw, które przyczynią się i zabezpieczą pokojowy i trwały ład w Europie oraz między narodami świata.

(3) W celu uregulowania sporów międzypaństwowych Federacja przystąpi do układów w sprawie powszechnego, wszechstronnego, obligatoryjnego arbitrażu międzynarodowego.

Artykuł 25

Ogólne zasady prawa międzynarodowego są częścią składową prawa federalnego. Mają one pierwszeństwo przed ustawami oraz tworzą prawa i obowiązki bezpośrednio dla mieszkańców terytorium Federacji.

Artykuł 26

(1) Działania, które mogą zakłócić pokojowe współżycie narodów i są podejmowane z takim zamiarem, w szczególności przygotowania do prowadzenia wojny zaczepnej, są sprzeczne z konstytucją. Podlegają one karze.

(2) Broń przeznaczona do celów wojennych może być produkowana, transportowana i wprowadzana do obrotu wyłącznie za zgodą Rządu Federalnego. Szczegóły określa ustawa federalna.

Artykuł 27

Wszystkie niemieckie statki handlowe tworzą jednolitą flotę handlową.

Artykuł 28²³

(1) Porządek konstytucyjny krajów związkowych musi odpowiadać zasadom republikańskiego, demokratycznego i socjalnego państwa prawnego w rozumieniu niniejszej Ustawy Zasadniczej. W krajach związkowych, powiatach i gminach naród musi posiadać przedstawicielstwo pochodzące z wyborów powszechnych, bezpośrednich, wolnych, równych i przeprowadzonych w tajnym głosowaniu. W wyborach w powiatach i gminach czynne i bierne prawo wyborcze przysługuje także osobom posiadającym, zgodnie z prawem Wspólnot Europejskich, obywatelstwo jednego z krajów członkowskich Wspólnot

²³ Ust. (1) art. 28 w brzmieniu nadanym ustawą z 21 XII 1992 r., ust. (2) w brzmieniu nadanym ustawą z 24 X 1997 r.

Europejskich. W gminach organ wybierany może zostać zastąpiony przez zgromadzenie gminne.

(2) Gminom musi być zagwarantowane prawo do regulowania na własną odpowiedzialność wszelkich spraw lokalnych w ramach określonych w ustawach. Także związki gmin mają prawo do samorządności w zakresie swoich ustawowych zadań i zgodnie z postanowieniami ustaw. Zagwarantowanie samorządności obejmuje także podstawy własnej odpowiedzialności finansowej; do tych podstaw należy przysługujące gminom, mającym prawo do ustalania stawek podatku gruntowego i podatku od działalności gospodarczej, źródło podatkowe zależne od ich potencjału gospodarczego.

(3) Federacja gwarantuje zgodność porządku konstytucyjnego krajów związkowych z prawami podstawowymi i przepisami ust. 1 i 2.

Artykuł 29²⁴

(1) Terytorium Federacji może zostać podzielone na nowo, aby zagwarantować, że kraje związkowe odpowiednio do swojej wielkości i możliwości działania będą zdolne do skutecznego wypełniania ciężących na nich zadań. Należy przy tym wziąć pod uwagę regionalne więzi etniczne, związki historyczne i kulturowe, celowość gospodarczą, a także wymogi zagospodarowania przestrzennego i planowania krajowego.

(2) Działania związane z nowym podziałem terytorium Federacji określa ustawa federalna, która wymaga zatwierdzenia w drodze referendum. Należy wysłuchać zainteresowane kraje związkowe.

(3) Referendum przeprowadza się w krajach związkowych, z których terytorium lub części terytorium ma zostać utworzony nowy kraj związkowy lub wytyczone nowe granice kraju związkowego (zainteresowane kraje). Głosowanie dotyczy kwestii, czy zainteresowane kraje mają nadal istnieć jak dotychczas, czy też ma zostać utworzony nowy kraj związkowy lub wytyczone nowe granice kraju związkowego. Referendum w sprawie utworzenia nowego kraju lub wytyczenia nowych granic kraju jest wiążące, jeżeli na przyszłym terytorium oraz ogółem na terytorium lub części terytorium zainteresowanego kraju, którego przynależność krajowa ma ulec zmianie, za zmianami opowie się większość. Referendum nie jest wiążące, je-

żeli na terytorium jednego z zainteresowanych krajów większość odrzuci proponowane zmiany; odrzucenia tego nie bierze się jednak pod uwagę, jeżeli na części tego terytorium, którego przynależność ma ulec zmianie, za zmianami opowie się większość dwóch trzecich, chyba że na całym terytorium zainteresowanego kraju większość dwóch trzecich odrzuci proponowane zmiany.

(4) Jeżeli na powiązanych ze sobą, odgraniczonych obszarach osadniczych i gospodarczych, których części znajdują się w różnych krajach, mieszka co najmniej milion osób, a jedna dziesiąta uprawnionych do udziału w wyborach do Bundestagu zażąda w drodze inicjatywy społecznej, aby na tym obszarze wprowadzona została jednolita przynależność krajowa, wówczas w drodze ustawy federalnej w ciągu dwóch lat zostanie określone, czy zmiana przynależności krajowej zgodnie z ust. 2 zostanie dokonana, czy też w zainteresowanych krajach związkowych odbędzie się w tej sprawie referendum konsultacyjne.

(5) Referendum konsultacyjne ma na celu ustalenie, czy proponowana w ustawie zmiana przynależności krajowej znajduje aprobatę. Ustawa może poddać pod referendum konsultacyjne różne, jednak nie więcej niż dwie propozycje zmian. Jeżeli większość opowie się za proponowaną zmianą przynależności krajowej, wówczas w ciągu dwóch lat w ustawie federalnej zostanie określone, czy zmiana przynależności krajowej zostanie dokonana na podstawie ust. 2. Jeżeli przedłożona do referendum konsultacyjnego propozycja uzyska aprobatę zgodnie z ust. 3 zdania 3 i 4, wówczas w ciągu dwóch lat po przeprowadzeniu tego referendum zostanie wydana ustawa federalna o utworzeniu nowego kraju, która nie wymaga już potwierdzenia w drodze referendum.

(6) Za większość w referendum i referendum konsultacyjnym uznaje się większość oddanych głosów, jeżeli obejmuje ona co najmniej jedną czwartą uprawnionych do udziału w wyborach do Bundestagu. W pozostałym zakresie szczegóły dotyczące referendum, społecznej inicjatywy ustawodawczej i referendum konsultacyjnego regulowane są w drodze ustawy federalnej; może ona także przewidywać, że inicjatywa społeczna nie może zostać powtórzona w ciągu pięciu lat.

(7) Inne zmiany terytorium krajów związkowych mogą być dokonywane w drodze umowy państwowej między zainteresowanymi krajami lub w drodze ustawy federalnej wymagającej zgody Bundesratu, je-

²⁴ Art. 29 zmieniony ustawą z 19 VIII 1969 r., a następnie ustawą z 23 VIII 1976 r. Ostatnie zmiany wprowadzone ustawą z 27 X 1994 r. dotyczyły ust. (7) i (8).

żeli obszar, którego przynależność krajowa ma zostać zmieniona, zamieszkuje nie więcej niż 50 000 mieszkańców. Szczegóły regulowane są w ustawie federalnej wymagającej zgody Bundesratu i większości członków Bundestagu. Musi ona przewidywać wysłuchanie zainteresowanych gmin i powiatów.

(8) Kraje związkowe mogą uregulować nowy podział należącego do nich obszaru lub części obszaru odmiennie niż przewidują to ust. 2 do 7 w drodze umowy państwowej. Zainteresowane gminy i powiaty powinny zostać wysłuchane. Umowa państwowa wymaga potwierdzenia w drodze referendum w każdym z zainteresowanych krajów. Jeżeli umowa państwowa dotyczy części obszaru krajów, potwierdzenie w drodze referendum może zostać ograniczone jedynie do tych części; ustęp 5 zdanie 2 nie znajduje zastosowania. W referendum decyduje większość oddanych głosów, jeżeli obejmuje co najmniej jedną czwartą osób uprawnionych do udziału w wyborach do Bundestagu; szczegóły regulowane są w drodze ustawy federalnej. Umowa państwowa wymaga zgody Bundestagu.

Artykuł 30

Wykonywanie kompetencji państwowych i wypełnianie zadań państwowych należy do krajów związkowych, o ile niniejsza Ustawa Zasadnicza nie zawiera lub nie dopuszcza innej regulacji.

Artykuł 31

Prawo federalne ma pierwszeństwo przed prawem krajowym.

Artykuł 32

(1) Utrzymywanie stosunków z innymi państwami należy do Federacji.

(2) Przed zawarciem umowy, która dotyczy szczególnych stosunków jednego z krajów związkowych, należy we właściwym czasie zasięgnąć opinii tego kraju.

(3) W ramach swoich kompetencji ustawodawczych, kraje związkowe mogą za zgodą Rządu Federalnego zawierać umowy z innymi państwami.

Artykuł 33

(1) Każdy Niemiec ma w każdym kraju związkowym równe prawa i obowiązki obywatelskie.

(2) Każdy Niemiec stosownie do swoich zdolności, kwalifikacji i osiągnięć zawodowych ma równy dostęp do każdego urzędu publicznego.

(3) Korzystanie z praw cywilnych i obywatelskich, dostęp do urzędów publicznych, jak również prawa nabyte w służbie publicznej są niezależne od wyznania religijnego. Nikt nie może być gorzej traktowany ze względu na przynależność lub nieprzynależenie do jakiegoś wyznania lub światopoglądu.

(4) Wykonywanie kompetencji suwerennych jako stałe zadanie powinno być z reguły przekazywane funkcjonariuszom służby publicznej, związanym stosunkiem publicznoprawnym i obowiązkiem lojalności.

(5) Prawo dotyczące służby publicznej należy uregulować i rozwijać z uwzględnieniem przyjętych zasad stanu urzędniczego²⁵.

Artykuł 34

Jeżeli ktoś w sprawowaniu powierzonego mu urzędu publicznego naruszy obowiązek służbowy w stosunku do osoby trzeciej, z zasady odpowiedzialność ponosi państwo lub korporacja, w służbie której pozostaje. W przypadku działania zamierzonego lub rażącego niedbalstwa zastrzega się prawo do regresu. W sprawach roszczeń odszkodowawczych oraz z tytułu prawa do regresu nie można wyłączyć drogi prawnej przed sądami powszechnymi.

Artykuł 35²⁶

(1) Wszystkie władze federalne i krajowe świadczą sobie wzajemnie pomoc prawną i urzędową.

(2) W celu utrzymania lub przywrócenia porządku albo bezpieczeństwa publicznego kraj związkowy w sytuacjach o szczególnym znaczeniu może zażądać wprowadzenia na jego terytorium sił i jednostek Federalnej Straży Granicznej dla wsparcia własnej policji, jeżeli policja bez tego wsparcia nie mogłaby wykonywać swoich zadań lub gdyby ich wykonanie napotykało znaczne utrudnienia. W przypadku klęski żywiołowej lub szczególnie ciężkiego wypadku kraj związkowy może zażądać pomocy sił policyjnych innych krajów, sił i jednostek administracyjnych innych instytucji, jak również Federalnej Straży Granicznej i sił zbrojnych.

(3) Jeżeli klęska żywiołowa lub ciężki wypadek zagrożają terytorium więcej niż jednego kraju związkowego, Rząd Federalny może, o ile jest to konieczne dla sku-

²⁵ Ust. (5) art. 33 zmieniony ustawą z 28 VIII 2006 r.

²⁶ Ust. (2) i (3) art. 35 dodane ustawą z 24 VI 1968 r., a następnie ust. (2) zmieniony ustawą z 28 VII 1972 r.

tecznego przeciwdziałania, wydać polecenie rządowi krajowemu, aby te oddały do dyspozycji siły policyjne innym krajom, jak również zaangażować jednostki Federalnej Straży Granicznej i sił zbrojnych dla wsparcia sił policyjnych. Środki zastosowane przez Rząd Federalny w trybie zdania 1 należy znieść w każdym czasie na żądanie Bundesratu, w pozostałych przypadkach, niezwłocznie po usunięciu niebezpieczeństwa.

Artykuł 36²⁷

(1) W najwyższych władzach federalnych powinni być zatrudniani we właściwych proporcjach urzędnicy ze wszystkich krajów związkowych. Osoby zatrudnione w innych władzach federalnych powinny z reguły wywodzić się z kraju, w którym pełnią swoje obowiązki.

(2) Ustawy dotyczące służby wojskowej powinny także uwzględniać podział Federacji na kraje i szczególne regionalne związki etniczne.

Artykuł 37

(1) Jeżeli kraj związkowy nie wywiązuje się z ciężarów na nim obowiązków, na mocy Ustawy Zasadniczej lub innej ustawy federalnej, Rząd Federalny może za zgodą Bundesratu przedsięwziąć konieczne środki, aby w drodze przymusu federalnego skłonić dany kraj do wypełniania swoich obowiązków.

(2) W celu realizacji przymusu federalnego Rząd Federalny lub jego pełnomocnik mają prawo wydawania poleceń wszystkim krajom i ich władzom.

III. Bundestag

Artykuł 38

(1) Deputowani do Niemieckiego Bundestagu wybierani są w wyborach powszechnych, bezpośrednich, wolnych, równych i w tajnym głosowaniu. Są oni przedstawicielami całego narodu, nie są związani zaleceniami ani instrukcjami i podlegają wyłącznie własnemu sumieniu.

(2) Uprawniony do wybierania jest każdy, kto ukończył 18 lat; wybrany może być każdy, kto osiągnął pełnoletność²⁸.

(3) Szczegóły określa ustawa federalna.

²⁷ Art. 36 w brzmieniu nadanym ustawą z 19 III 1956 r.

²⁸ Ust. (2) art. 38 w brzmieniu nadanym ustawą z 31 VII 1970 r.

Artykuł 39²⁹

(1) Bundestag, z zastrzeżeniem dalszych przepisów, wybierany jest na 4 lata. Kadencja kończy się wraz z zebraniem się nowego Bundestagu. Nowe wybory odbywają się nie wcześniej niż czterdzieści sześć miesięcy i nie później niż czterdzieści osiem miesięcy od rozpoczęcia kadencji. W przypadku rozwiązania Bundestagu nowe wybory odbywają się w ciągu sześćdziesięciu dni.

(2) Bundestag zbiera się najpóźniej w trzydziestym dniu po wyborach.

(3) Bundestag ustala terminy zamknięcia i wznowienia swoich posiedzeń. Przewodniczący Bundestagu może go zwołać wcześniej. Jest on do tego zobowiązany na żądanie jednej trzeciej deputowanych, Prezydenta Federalnego lub Kanclerza Federalnego.

Artykuł 40

(1) Bundestag wybiera swojego przewodniczącego, jego zastępców i sekretarzy. Uchwala swój regulamin.

(2) Przewodniczący wykonuje w gmachu Bundestagu prawa gospodarza i sprawuje władzę policyjną. Bez jego zgody w pomieszczeniach Bundestagu nie wolno przeprowadzać rewizji ani dokonywać konfiskat.

Artykuł 41

(1) Kontrola wyborów należy do Bundestagu. Decyduje on również o utracie mandatu przez deputowanego do Bundestagu.

(2) Od decyzji Bundestagu dopuszczalna jest skarga do Federalnego Trybunału Konstytucyjnego.

(3) Szczegóły określa ustawa federalna.

Artykuł 42

(1) Obrady Bundestagu są jawne. Jawność obrad może zostać wyłączona, na wniosek jednej dziesiątej deputowanych lub na wniosek Rządu Federalnego, większością dwóch trzecich. Wniosek jest rozpatrywany na posiedzeniu niejawnym.

(2) Uchwały Bundestagu są podejmowane większością oddanych głosów, jeżeli niniejsza Ustawa Zasadnicza nie stanowi inaczej. W odniesieniu do wyborów dokonywanych przez Bundestag regulamin może dopuszczać wyjątki.

(3) Za zgodne z prawdą sprawozdawanie jawnych posiedzeń Bundestagu i jego komisji nie ponosi się żadnej odpowiedzialności.

²⁹ Ust. (1) i (2) art. 39 zmienione ustawą z 23 VIII 1976 r., obecny ust. (1) w brzmieniu nadanym ustawą z 16 VII 1998 r.

Artykuł 43

(1) Bundestag oraz jego komisje mogą zażądać obecności każdego członka Rządu Federalnego.

(2) Członkowie Bundesratu oraz Rządu Federalnego, jak również ich pełnomocnicy, mają prawo wstępu na wszystkie posiedzenia Bundestagu oraz jego komisji. Muszą oni być w każdej chwili wysłuchani.

Artykuł 44

(1) Bundestag ma prawo, a na wniosek jednej czwartej liczby deputowanych obowiązek powołania komisji śledczej, która w postępowaniu jawnym przeprowadza niezbędne dowody. Jawność może zostać wyłączona.

(2) Do postępowania dowodowego znajdują odpowiednie zastosowanie przepisy postępowania karnego. Nie narusza to tajemnicy korespondencji, pocztowej i telekomunikacyjnej.

(3) Sądy i władze administracyjne są zobowiązane do udzielenia pomocy prawnej i urzędowej.

(4) Uchwały komisji śledczych nie podlegają rozpoznaniu przez sądy. Sądy mają swobodę w ustalaniu i ocenie stanu faktycznego stanowiącego podstawę dochodzenia.

Artykuł 45³⁰

Bundestag powołuje Komisję do spraw Unii Europejskiej. Może ją upoważnić do wykonywania wynikających z art. 23, praw Bundestagu wobec Rządu Federalnego. Może ją także upoważnić do korzystania z praw przyznanych Bundestagowi i Bundesratowi w traktatach założycielskich Unii Europejskiej.

Artykuł 45a³¹

(1) Bundestag powołuje Komisję Spraw Zagranicznych oraz Komisję Obrony.

(2) Komisja Obrony posiada także uprawnienia komisji śledczej. Na wniosek jednej czwartej swoich członków ma ona obowiązek przeprowadzenia dochodzenia w określonej sprawie.

(3) Artykuł 44 ust. 1 nie znajduje zastosowania w zakresie obrony.

³⁰ Art. 45 uchylony ustawą z 23 VIII 1976 r., nowy art. 45 wprowadzony ustawą z 21 XII 1992 r., zdanie trzecie dodała ustawa z 8 X 2008 r.

³¹ Art. 45a dodany ustawą z 19 III 1956 r., ust. (1) w brzmieniu nadanym ustawą 23 VIII 1976 r.

Artykuł 45b³²

Dla ochrony praw podstawowych i jako organ pomocniczy Bundestagu w sprawowaniu kontroli parlamentarnej powołuje się Pełnomocnika Bundestagu do Spraw Sił Zbrojnych. Szczegóły określa ustawa federalna.

Artykuł 45c

(1) Bundestag powołuje Komisję Petycji, do której obowiązków należy rozpatrywanie petycji i zażaleń kierowanych do Bundestagu, zgodnie z art. 17 Ustawy Zasadniczej.

(2) Uprawnienia Komisji w zakresie rozpatrywania zażaleń określa ustawa federalna.

Artykuł 45d³³

(1) Bundestag powołuje gremium, którego zadaniem jest kontrola działalności wywiadowczej Federacji.

(2) Szczegóły określa ustawa federalna.

Artykuł 46

(1) Deputowany nigdy nie może być ścigany ani pociągnięty do odpowiedzialności sądowej, dyscyplinarnej lub innej poza Bundestagiem za sposób głosowania albo za swoje wypowiedzi w Bundestagu lub w którejś z jego komisji. Nie dotyczy to przypadków zniesławienia.

(2) Za popełnienie czynu zagrożonego karą deputowany może być pociągnięty do odpowiedzialności lub aresztowany tylko za zgodą Bundestagu, chyba że zostanie ujęty w chwili popełnienia czynu lub w ciągu następnego dnia.

(3) Zgoda Bundestagu jest ponadto konieczna w każdym przypadku ograniczenia wolności osobistej deputowanego lub w celu wszczęcia postępowania przeciwko deputowanemu na podstawie art. 18.

(4) Każde postępowanie karne i każde postępowanie przeciwko deputowanemu na podstawie art. 18, każdy areszt oraz każde inne ograniczenie wolności osobistej należy zawiesić na żądanie Bundestagu.

Artykuł 47

Deputowani mają prawo do odmowy zeznań dotyczących osób, które im jako deputowanym lub którym oni w tym charakterze wyjawili pewne fakty,

³² Art. 45 b i art. 45c wprowadzone ustawą z 15 VII 1975 r.

³³ Art. 45d wprowadzony ustawą z 17 VII 2009 r.

jak również dotyczących samych faktów. W ramach tego prawa do odmowy zeznań niedopuszczalne jest również zajęcie dokumentów.

Artykuł 48

(1) Kto ubiega się o mandat do Bundestagu ma prawo do urlopu koniecznego dla przygotowania swego wyboru.

(2) Nikomu nie wolno czynić przeszkód w objęciu i wykonywaniu mandatu deputowanego. Wypowiedzenie lub zwolnienie z pracy z tego powodu jest niedopuszczalne.

(3) Deputowani mają prawo do stosownego, gwarantującego ich niezależność wynagrodzenia. Mają oni prawo do bezpłatnego korzystania ze wszystkich państwowych środków komunikacji. Szczegóły regulowane są w drodze ustawy federalnej.

Artykuł 49³⁴

[Uchylony]

IV. Bundesrat

Artykuł 50³⁵

Za pośrednictwem Bundesratu kraje związkowe współdziałają w ustawodawstwie i administracji Federacji oraz w sprawach Unii Europejskiej.

Artykuł 51

(1) Bundesrat składa się z członków rządów krajów związkowych, które ich powołują i odwołują. Mogą oni być zastępowani przez innych członków swoich rządów.

(2) Każdy kraj posiada co najmniej trzy głosy, kraje, których liczba mieszkańców przekracza dwa miliony posiadają cztery głosy, kraje, których liczba mieszkańców przekracza sześć milionów – pięć głosów, kraje, których liczba mieszkańców przekracza siedem milionów – sześć głosów³⁶.

(3) Każdy kraj może delegować tylu członków, ile ma głosów. Głosy jednego kraju muszą być oddane jako jedność i tylko przez obecnych członków lub ich zastępców.

³⁴ Art. 49 uchylony ustawą z 15 III 1956 r.

³⁵ Art. 50 w brzmieniu nadanym ustawą z 21 XII 1992 r.

³⁶ Ust. (2) art. 51 zmieniony na mocy art. 4 pkt 3 Układu Zjednoczeniowego z 31 VIII 1990 r.

Artykuł 52

(1) Bundesrat wybiera swego przewodniczącego na jeden rok.

(2) Przewodniczący zwołuje Bundesrat. Przewodniczący jest zobowiązany do zwołania Bundesratu, gdy żądają tego przedstawiciele co najmniej dwóch krajów związkowych lub Rząd Federalny.

(3) Bundesrat podejmuje uchwały co najmniej większością głosów. Uchwała on swój regulamin. Jego obrady są jawne. Jawność obrad może zostać wyłączona.

(3a) Do spraw Unii Europejskiej Bundesrat może utworzyć Izbę Europejską, której uchwały traktowane są tak jak uchwały Bundesratu; liczba jednolicie oddanych głosów krajów określana jest na podstawie art. 51 ust. 2³⁷.

(4) W skład komisji Bundesratu mogą wchodzić inni członkowie rządów krajów związkowych lub ich pełnomocnicy.

Artykuł 53

Członkowie Rządu Federalnego mają prawo, a na żądanie, obowiązek uczestniczyć w obradach Bundesratu i jego komisji. Muszą oni być w każdej chwili wysłuchani. Rząd Federalny jest zobowiązany informować Bundesrat o stanie bieżących spraw.

IVa. Komisja Wspólna³⁸

Artykuł 53a

(1) Komisja Wspólna składa się w dwóch trzecich z deputowanych Bundestagu i w jednej trzeciej z członków Bundesratu. Deputowani są wyznaczani przez Bundestag proporcjonalnie do stosunku sił frakcji; nie mogą oni być członkami Rządu Federalnego. Każdy kraj związkowy reprezentowany jest przez jednego, wyznaczonego przez siebie, członka Bundesratu; członkowie ci nie są związani instrukcjami. Utworzenie Komisji Wspólnej i sposób jej działania określa regulamin, uchwalony przez Bundestag i wymagający zgody Bundesratu.

(2) Rząd Federalny powinien informować Komisję Wspólną o swoich planach na wypadek stanu obrony. Nie narusza to praw Bundestagu i jego komisji wynikających z art. 43 ust. 1.

³⁷ Ust. (3a) art. 52 wprowadzony ustawą z 21 XII 1992 r., zdanie po średniku dodane ustawą z 28 VIII 2006 r.

³⁸ Rozdział dodany ustawą z 24 VI 1968 r.

V. Prezydent Federalny

Artykuł 54

(1) Prezydenta Federalnego wybiera Zgromadzenie Federalne bez przeprowadzania debaty. Wybrany może być każdy Niemiec, któremu przysługuje prawo wyborcze do Bundestagu i ukończył czterdziesty rok życia.

(2) Kadencja Prezydenta Federalnego trwa pięć lat. Ponowny bezpośredni wybór dopuszczalny jest tylko raz.

(3) W skład Zgromadzenia Federalnego wchodzi członkowie Bundestagu oraz w równej liczbie członkowie wybrani przez parlamenty krajów związkowych na zasadach wyborów proporcjonalnych.

(4) Zgromadzenie Federalne zbiera się najpóźniej trzydzieści dni przed upływem kadencji Prezydenta Federalnego, a w przypadku przedwczesnego jej zakończenia najpóźniej trzydzieści dni od tej chwili. Zgromadzenie Federalne zwoływane jest przez Przewodniczącego Bundestagu.

(5) Po upływie kadencji Bundestagu bieg terminu wymienionego w ust. 4 zdaniu 1 rozpoczyna się od pierwszego posiedzenia Bundestagu.

(6) Wybrany zostaje ten, kto uzyska głosy większości członków Zgromadzenia Federalnego. Jeżeli w dwóch kolejnych głosowaniach żaden kandydat nie uzyska wymaganej większości, wybrany zostaje ten, kto w następnym głosowaniu uzyska największą liczbę głosów.

(7) Szczegóły regulowane są w drodze ustawy federalnej.

Artykuł 55

(1) Prezydent Federalny nie może być członkiem rządu ani członkiem organu ustawodawczego Federacji lub kraju związkowego.

(2) Prezydent Federalny nie może sprawować odpłatnie innego urzędu, prowadzić działalności gospodarczej, wykonywać innego zawodu ani być członkiem zarządu lub rady nadzorczej przedsiębiorstwa nastawionego na zysk.

Artykuł 56

Obejmując swój urząd, Prezydent Federalny składa wobec zgromadzonych członków Bundestagu i Bundesratu następującą przysięgę:

„Przysięgam, że siły swe poświęcę dla dobra Narodu Niemieckiego, że będę pomnażać jego dobro, chronić od szkody, strzec i bronić Ustawy Zasadniczej i ustaw

federalnych, że będę sumiennie wypełniać swe obowiązki oraz, że będę sprawiedliwy dla każdego. Tak mi dopomóż Bóg”.

Przysięga może być złożona także bez odwołania się do Boga.

Artykuł 57

W razie przeszkody w pełnieniu obowiązków lub przedwczesnego złożenia urzędu przez Prezydenta Federalnego jego uprawnienia wykonuje Przewodniczący Bundesratu.

Artykuł 58

Dla ważności rozporządzeń i zarządzeń Prezydenta Federalnego wymagana jest kontrasygnata Kancelarza Federalnego lub właściwego ministra federalnego. Nie dotyczy to mianowania i odwołania Kancelarza Federalnego, rozwiązania Bundestagu na podstawie art. 63 oraz wniosku z art. 69 ust. 3.

Artykuł 59

(1) Prezydent Federalny reprezentuje Federację w stosunkach międzynarodowych. W imieniu Federacji zawiera umowy z innymi państwami. Akredytuje i przyjmuje przedstawicieli dyplomatycznych.

(2) Umowy regulujące stosunki polityczne Federacji lub dotyczące spraw będących przedmiotem ustawodawstwa federalnego wymagają każdorazowo zgody lub współdziałania organów właściwych w określonym przypadku ustawodawstwa federalnego, wyrażonej w formie ustawy federalnej. Do umów administracyjnych odpowiednie zastosowanie znajdują przepisy o administracji federalnej.

Artykuł 59a³⁹

[Uchylony]

Artykuł 60

(1) Prezydent Federalny mianuje i odwołuje sędziów federalnych, urzędników federalnych, oficerów i podoficerów, jeżeli ustawa nie stanowi inaczej⁴⁰.

(2) W indywidualnych przypadkach stosuje w imieniu Federacji prawo łaski.

(3) Powyższe uprawnienia może on przekazać innym władzom.

³⁹ Art. 59a dodany ustawą z 19 III 1956 r., a uchylony ustawą z 24 VI 1968 r.

⁴⁰ Ust. (1) art. 60 w brzmieniu nadanym ustawą z 19 III 1956 r.

(4) W odniesieniu do Prezydenta Federalnego odpowiednie zastosowanie znajdują przepisy art. 46 ust. 2–4.

Artykuł 61

(1) Bundestag lub Bundesrat mogą oskarżyć Prezydenta Federalnego przed Federalnym Trybunałem Konstytucyjnym z powodu umyślnego naruszenia Ustawy Zasadniczej lub innej ustawy federalnej. Wniosek o wniesienie oskarżenia musi być przedstawiony przez co najmniej jedną czwartą członków Bundestagu lub jedną czwartą głosów Bundesratu. Uchwała o wniesieniu oskarżenia wymaga większości dwóch trzecich członków Bundestagu lub dwóch trzecich głosów Bundesratu. Oskarżenie przedstawia pełnomocnik organu oskarżającego.

(2) Jeżeli Federalny Trybunał Konstytucyjny stwierdzi, że Prezydent Federalny jest winien umyślnego naruszenia Ustawy Zasadniczej lub innej ustawy federalnej, może orzec o pozbawieniu go urzędu. Po wniesieniu oskarżenia może on postanowić w drodze tymczasowego zarządzenia, że istnieją przeszkody w sprawowaniu urzędu przez Prezydenta.

VI. Rząd Federalny

Artykuł 62

Rząd Federalny składa się z Kanclerza Federalnego oraz ministrów federalnych.

Artykuł 63

(1) Kanclerza Federalnego wybiera na wniosek Prezydenta Federalnego Bundestag bez przeprowadzania debaty.

(2) Wybrany zostaje ten, kto uzyska głosy większości członków Bundestagu. Wybrany zostaje mianowany przez Prezydenta Federalnego.

(3) Jeżeli zaproponowany kandydat nie zostanie wybrany, Bundestag może w ciągu czternastu dni od głosowania wybrać Kanclerza Federalnego głosami więcej niż połowy swoich członków.

(4) Jeżeli wybór nie nastąpi w tym terminie, wówczas niezwłocznie przeprowadzane jest nowe głosowanie, w którym wybrany zostaje ten kandydat, który otrzyma najwięcej głosów. Jeżeli wybrany uzyska głosy większości członków Bundestagu, Prezydent Federalny jest zobowiązany mianować go w ciągu siedmiu dni od dokonania wyboru. Jeżeli wybrany

tej większości nie uzyska, Prezydent Federalny zobowiązany jest w ciągu siedmiu dni albo mianować go, albo rozwiązać Bundestag.

Artykuł 64

(1) Ministrowie federalni są mianowani i odwoływani przez Prezydenta Federalnego na wniosek Kanclerza Federalnego.

(2) Obejmując urząd, Kanclerz Federalny i ministrowie federalni składają przed Bundestagiem przysięgę przewidzianą w art. 56.

Artykuł 65

Kanclerz Federalny ustala wytyczne polityki i jest za nie odpowiedzialny. W ramach tych wytycznych każdy minister federalny kieruje samodzielnie i na własną odpowiedzialność swoim resortem. W przypadku różnicy zdań między ministrami decyzje podejmuje Rząd Federalny. Kanclerz Federalny kieruje pracami Rządu Federalnego, zgodnie z regulaminem uchwalonym przez Rząd Federalny i zatwierdzonym przez Prezydenta Federalnego.

Artykuł 65a⁴¹

(1) Federalny Minister Obrony ma prawo wydawania rozkazów i sprawuje dowództwo nad siłami zbrojnymi.

(2) [Uchylony]

Artykuł 66

Kanclerzowi Federalnemu i ministrom federalnym nie wolno piastować odpłatnie żadnego innego urzędu, prowadzić działalności gospodarczej, ani wykonywać innego zawodu, ani też być członkiem zarządu, a bez zgody Bundestagu również członkiem rady nadzorczej przedsiębiorstwa nastawionego na zysk.

Artykuł 67

(1) Bundestag może wyrazić Kanclerzowi Federalnemu wotum nieufności tylko w ten sposób, że głosami większości swoich członków dokona wyboru jego następcy i zwróci się do Prezydenta Federalnego z wnioskiem o odwołanie Kanclerza Federalnego. Prezydent Federalny musi przychylić się do wniosku i mianować wybranego.

(2) Między przedstawieniem wniosku a głosowaniem musi upłynąć czterdzieści osiem godzin.

⁴¹ Art. 65a wprowadzony ustawą z 19 III 1956 r.; ust. (2) uchylony ustawą 24 VI 1968 r.

Artykuł 68

(1) Jeżeli wniosek Kanclerza Federalnego o wyrażenie mu wotum zaufania nie uzyska poparcia większości członków Bundestagu, wówczas Prezydent Federalny może na wniosek Kanclerza Federalnego rozwiązać Bundestag w ciągu dwudziestu jeden dni. Prawo rozwiązania Bundestagu wygasa, jeżeli Bundestag większością głosów wybierze innego Kanclerza Federalnego.

(2) Między przedstawieniem wniosku a głosowaniem musi upłynąć czterdzieści osiem godzin.

Artykuł 69

(1) Kanclerz Federalny mianuje jednego z ministrów federalnych swoim zastępcą.

(2) Kadencja Kanclerza Federalnego lub ministra federalnego kończy się każdorazowo z chwilą zebrania się nowego Bundestagu, a kadencja ministra również w każdym wypadku opróżnienia urzędu Kanclerza Federalnego.

(3) Kanclerz Federalny na wniosek Prezydenta Federalnego, a minister federalny na wniosek Kanclerza Federalnego lub Prezydenta Federalnego zobowiązany jest do pełnienia swoich obowiązków do momentu mianowania swojego następcy.

VII. Ustawodawstwo Federacji

Artykuł 70

(1) Kraje związkowe posiadają władzę ustawodawczą, o ile niniejsza Ustawa Zasadnicza nie powierza uprawnień ustawodawczych Federacji.

(2) Rozgraniczenie kompetencji między Federacją a kraje związkowe określa się na podstawie przepisów niniejszej Ustawy Zasadniczej o ustawodawstwie wyłącznym i konkurencyjnym.

Artykuł 71

W zakresie ustawodawstwa wyłącznego Federacji kraje związkowe są uprawnione do wydawania ustaw tylko o ile, i na ile, zostały do tego wyraźnie upoważnione w ustawie federalnej.

Artykuł 72⁴²

(1) W zakresie ustawodawstwa konkurencyjnego kraje związkowe są uprawnione do wydawania ustaw,

⁴² Ust. (1) i (4) art. 72 w brzmieniu nadanym ustawą z 27 X 1994 r., ust. (2) i (3) w brzmieniu nadanym ustawą z 28 VIII 2006 r.

dopóki, i na ile, Federacja w drodze ustawy nie skorzysta ze swoich uprawnień ustawodawczych.

(2) W dziedzinach określonych w art. 74 ust. 1 punkty 4, 7, 11, 13, 15, 19a, 20, 22, 25 i 26 Federacja posiada uprawnienia ustawodawcze, jeżeli i o ile ustanowienie jednakowych warunków życia na terytorium Federacji oraz zachowanie jedności prawa i gospodarki stanowi interes całego państwa i wymaga regulacji w drodze ustawodawstwa federalnego.

(3) W przypadku, gdy Federacja skorzystała ze swojego uprawnienia ustawodawczego, kraje związkowe mogą w drodze ustawy przyjąć odmienne regulacje prawne obejmujące:

1. łowiectwo (poza przepisami dotyczącymi kart łowieckich);
2. ochronę przyrody i pielęgnację krajobrazu (poza przepisami dotyczącymi ogólnych zasad ochrony przyrody, gatunków lub przyrody morskiej);
3. podział gruntów;
4. planowanie przestrzenne;
5. gospodarkę wodną (poza regulacjami dotyczącymi materiałów i urządzeń);
6. zasady dopuszczania do nauki w szkołach wyższych i jej ukończenia.

Ustawy federalne odnoszące się do tych dziedzin wchodzą w życie najwcześniej sześć miesięcy po ich ogłoszeniu, o ile za zgodą Bundesratu nie postanowiono inaczej. W odniesieniu do dziedzin, o których mowa w zdaniu 1, w stosunku prawa federalnego i krajowego pierwszeństwo przysługuje każdorazowo ustawie późniejszej.

(4) Ustawa federalna może określić, że federalna regulacja ustawodawcza może zostać zastąpiona przez prawo krajów związkowych, jeżeli wymóg określony w ust. (2) przestał już istnieć.

Artykuł 73⁴³

(1) Federacja posiada wyłączne kompetencje ustawodawcze w następujących dziedzinach:

⁴³ Pkt 1 ust. (1) art. 73 zmieniano dwukrotnie: ustawą z 26 III 1954 r. oraz ustawą z 24 VI 1968 r.; pkt 3 – ustawą z 28 VIII 2006 r.; pkt 5a wprowadzony również ustawą z 28 VIII 2006 r.; pkt 6 zmieniono ustawą z 20 XII 1993 r.; pkt 6a wprowadzony również ustawą z 20 XII 1993 r.; pkt 7 zmieniono dwukrotnie: ustawą z 20 XII 1993 r. oraz ustawą z 30 VIII 1994 r.; pkt 9a wprowadzony ustawą z 28 VIII 2006 r.; pkt 10 zmieniony ustawą z 28 VII 1972 r.; pkt 12–14 wprowadzone ustawą z 28 VIII 2006 r.; ta sama ustawa wprowadziła ust. (2).

1. sprawy zagraniczne oraz obrona włącznie z ochroną ludności cywilnej;
2. przynależność państwowa na szczeblu Federacji;
3. swoboda przemieszczania się, sprawy paszportowe, meldunkowe i dotyczące dowodów tożsamości, imigracja i emigracja oraz ekstradycja;
4. sprawy walutowe, pieniężne i monetarnych, miary i wagi oraz ustalanie czasu;
5. jedność obszaru celnego i handlowego, umowy handlowe i żeglugowe, swoboda obrotu towarowego oraz obrotu towarowego i płatniczego z zagranicą włącznie z ochroną celną i ochroną granic;
- 5a. ochrona niemieckich dóbr kultury przed wywozem za granicę;
6. komunikacja lotnicza;
- 6a. komunikacja kolejowa, pozostająca w całości lub większości własnością Federacji (Koleje Federacji), budowy, utrzymanie i eksploatacji torów kolejowych Federacji, jak również pobieranie opłat za korzystanie z tych torów;
7. poczta i telekomunikacja;
8. stosunki prawne osób będących w służbie Federacji i federalnych korporacji prawa publicznego;
9. prawna ochrona własności przemysłowej, prawo autorskie i wydawnicze;
- 9a. obrona przed zagrożeniami ze strony międzynarodowego terroryzmu przez Federalny Urząd Policji Kryminalnej w przypadkach, w których istnieje zagrożenie dla kilku krajów związkowych, a właściwość policji krajowej jest niejasna lub kiedy o przejęcie zwrócić się najwyższe organy krajowe;
10. współpraca Federacji i krajów związkowych:
 - a) w zakresie policji kryminalnej,
 - b) w zakresie ochrony wolnościowego, demokratycznego ustroju, istnienia i bezpieczeństwa Federacji lub jednego z krajów związkowych (ochrona konstytucyjna) oraz
 - c) w zakresie ochrony przed dążeniami na terytorium Federacji, które przez zastosowanie przemocy lub podejmowane w tym celu działania przygotowawcze zagrażają zagranicznym interesom Republiki Federalnej Niemiec, a także w zakresie utworzenia Federalnego Urzędu Policji Kryminalnej i zwalczania przestępczości międzynarodowej;
11. statystyka dla celów federalnych;
12. przepisy dotyczące broni i materiałów wybuchowych;

13. zaopatrzenie ofiar wojny i członków rodzin poległych oraz opieka nad byłymi jeńcami wojennymi;
14. wytwarzanie i wykorzystanie energii jądrowej w celach pokojowych, budowa i eksploatacja obiektów służących tym celom, ochrona przed zagrożeniami związanymi z uwalnianiem się energii jądrowej lub promieniowaniem jonizującym oraz usuwanie materiałów radioaktywnych.

(2) Ustawy określone w ust. 1 pkt 9a wymagają zgody Bundesratu.

Artykuł 74⁴⁴

(1) Ustawodawstwo konkurencyjne obejmuje następujące dziedziny:

1. prawo cywilne, prawo karne, ustrój sądów, postępowanie sądowe (z wyjątkiem prawa dotyczącego stosowania aresztu śledczego), adwokatów, notariat i doradztwo prawne;
2. sprawy dotyczące akt stanu cywilnego;
3. prawo o stowarzyszeniach;
4. prawo pobytu i osiedlania się cudzoziemców;
- 4a. [uchylony]
5. [uchylony]
6. sprawy uchodźców i wypędzonych;
7. opiekę społeczną (z wyjątkiem prawa dotyczącego domów opieki);
8. [uchylony]
9. szkody wojenne i odszkodowania;
10. groby wojenne i groby innych ofiar wojny oraz rządów przemocy;
11. ustawodawstwo gospodarcze (górnictwo, przemysł, energetyka, rzemiosło, działalność gospodarcza, handel, banki i giełdy, ubezpieczenia prywatnoprawne) z wyjątkiem przepisów dotyczących godzin pracy sklepów, restauracji, kasyn, występów aktorskich, targów, wystaw i rynków;
- 11a. [uchylony]
12. prawo pracy wraz z przepisami o ustroju przedsiębiorstw, ochroną i pośrednictwem pracy oraz ubezpieczenia społeczne wraz z ubezpieczeniem na wypadek bezrobocia;

⁴⁴ Art. 74 modyfikowano wielokrotnie, ostatnio ustawą z 28 VIII 2006 r.; w ust. (1) zmieniono: pkt 1, pkt 3, usunięto pkt 4a, zmieniono pkt 7, skreślono pkt 10, a dotychczasowy pkt 10a oznaczono jako pkt 10, dokonano zmian także pkt 11, 18, 19, 20, 26 oraz dodano pkt 27, 28, 29, 30, 31, 32 i 33. Zmiany wprowadzono również do ust. (2).

13. regulacje dotyczące dotacji na kształcenie oraz wspieranie badań naukowych;
 14. prawo wywłaszczeniowe, o ile dotyczy ono zakresu art. 73 i 74;
 15. przekazywanie gruntów, ziemi, bogactw naturalnych i środków produkcji na własność społeczną lub inne formy gospodarki wspólnej;
 16. zapobieganie nadużywaniu przewagi gospodarczej;
 17. wspieranie produkcji rolnej i leśnej (z wyjątkiem przepisów dotyczących scalania gruntów), zapewnianie wyżywienia, import i eksport produktów rolnych i leśnych, rybołówstwo dalekomorskie i przybrzeżne oraz ochrona wybrzeża;
 18. obrót gruntami budowlanymi w miastach, prawo gruntowe (z wyjątkiem prawa dotyczącego opłat za uzbrojenie terenu), przepisy dotyczące dodatków mieszkaniowych, spłaty długów mieszkaniowych, przyznawania premii na budownictwo mieszkaniowe, budownictwa mieszkaniowego dla pracowników górnictwa i osiedli górniczych;
 19. zapobieganie groźnym dla ogółu i zakaźnym chorobom ludzi i zwierząt, dopuszczanie do zawodu lekarskiego i innych zawodów związanych z lecznictwem, jak również prawo dotyczące aptekarstwa, leków i produktów medycznych, środków leczniczych, odurzających i trucizn;
 - 19a. ekonomiczne zabezpieczenie szpitali oraz regulację stawek za leczenie szpitalne;
 20. przepisy dotyczące środków żywnościowych, łącznie z pozyskiwaniem zwierząt rzeźnych, przepisy dotyczące używek, artykułów pierwszej potrzeby i pasz, jak również ochronę obrotu nasionami i sadzonkami dla gospodarki rolnej i leśnej, ochronę roślin przed chorobami i szkodnikami oraz ochronę zwierząt;
 21. żeglugę dalekomorską i przybrzeżną oraz znaki morskie, żeglugę śródlądową, służbę meteorologiczną, szlaki morskie oraz śródlądowe drogi wodne przeznaczone do komunikacji publicznej;
 22. ruch drogowy, przepisy dotyczące pojazdów mechanicznych, budowa i utrzymanie dróg dla ruchu dalekobieżnego oraz pobieranie i rozdzielanie opłat za korzystanie z dróg publicznych przez pojazdy mechaniczne;
 23. koleje szynowe niebędące kolejami federalnymi, z wyjątkiem kolei górskich;
 24. gospodarkę odpadami, utrzymanie czystości powietrza oraz walkę z hałasem (z wyjątkiem przepisów dotyczących ochrony przed hałasem wynikającym z głośnego zachowania);
 25. odpowiedzialność państwa;
 26. medyczne wspieranie poczęcia życia ludzkiego, badania i sztuczna zmiana informacji genetycznej oraz regulacje dotyczące transplantacji organów i tkanek, i komórek;
 27. prawa i obowiązki wynikające ze statusu urzędników krajowych, gminnych i innych korporacji prawa publicznego oraz sędziów w krajach związkowych, z wyjątkiem regulacji dotyczących awansu zawodowego, uposażenia i zaopatrzenia;
 28. łowiectwo;
 29. ochronę przyrody i pielęgnację krajobrazu;
 30. podział gruntów;
 31. planowanie przestrzenne;
 32. gospodarkę wodną;
 33. zasady dopuszczania do nauki w szkołach wyższych i jej ukończenia;
- (2) Ustawy, o których mowa w ust. 1 pkt 25 i 27, wymagają zgody Bundesratu.

Artykuł 74a⁴⁵

[Uchylony]

Artykuł 75⁴⁶

[Uchylony]

Artykuł 76⁴⁷

(1) Projekty ustaw do Bundestagu wnoszą Rząd Federalny, deputowani do Bundestagu lub Bundesrat.

(2) Projekty Rządu Federalnego należy najpierw przedstawić Bundesratowi. Bundesrat jest uprawniony do zajęcia stanowiska w sprawie projektu w ciągu sześciu tygodni. Jeżeli z ważnych powodów, w szczególności ze względu na objętość projektu, Bundesrat zażąda przedłużenia tego terminu, wówczas termin ten wynosi dziewięć tygodni. Projekt, który przy przesłaniu do Bundesratu w drodze wyjątku określony został jako szczególnie pilny, może zostać skierowany przez Rząd Federalny po trzech tygodniach, a w przypadku zgłoszenia żądania zgodnie ze zdaniem 3, po sześciu tygodniach do Bundestagu, nawet jeżeli nie

⁴⁵ Art. 74a wprowadzony ustawą z 18 III 1971 r. i uchylony ustawą z 28 VIII 2006 r.

⁴⁶ Art. 75 uchylony ustawą z 28 VIII 2006 r.

⁴⁷ Ust. (2) art. 76 zmieniony ustawą z 17 XI 1968 r., ust. (3) zmieniony ustawą z 17 VII 1969 r., obecne brzmienie obu ustępom nadała ustawa z 27 X 1994 r.

wpłynęło jeszcze stanowisko Bundesratu; stanowisko Bundesratu musi zostać niezwłocznie po nadejściu przekazane Bundestagowi. W przypadku projektów dotyczących zmiany niniejszej Ustawy Zasadniczej i przekazania praw suwerennych na podstawie art. 23 lub 24 termin na sporządzenie stanowiska wynosi dziewięć tygodni; zdanie 4 nie znajduje zastosowania.

(3) Projekty Bundesratu przedkłada Bundestagowi Rząd Federalny w ciągu sześciu tygodni. Powinien on przy tym przedstawić swoją opinię. Jeżeli z ważnych powodów, w szczególności ze względu na objętość projektu, zażąda on przedłużenia tego terminu, wówczas termin ten wynosi dziewięć tygodni. Jeżeli Bundesrat w drodze wyjątku określi projekt jako szczególnie pilny, termin ten wynosi trzy tygodnie, a w przypadku zgłoszenia żądania, zgodnie ze zdaniem 3, sześć tygodni. W przypadku projektów dotyczących zmiany niniejszej Ustawy Zasadniczej i przekazania praw suwerennych, na podstawie art. 23 lub 24, termin ten wynosi dziewięć tygodni; zdanie 4 nie znajduje zastosowania. Bundestag powinien w odpowiednim terminie przedyskutować projekt i podjąć uchwałę.

Artykuł 77⁴⁸

(1) Ustawy federalne uchwalane są przez Bundestag. Po ich przyjęciu Przewodniczący Bundestagu przekazuje je niezwłocznie Bundesratowi.

(2) Bundesrat może w ciągu trzech tygodni od przekazania mu uchwalonej ustawy zażądać zwołania komisji, złożonej z członków Bundestagu i Bundesratu, w celu wspólnego przedyskutowania przedłożonej ustawy. Skład oraz tryb postępowania komisji ustala regulamin uchwalany przez Bundestag za zgodą Bundesratu. Delegowani do komisji członkowie Bundesratu nie są związani instrukcjami. Jeżeli do uchwalenia ustawy wymagana jest zgoda Bundesratu, wówczas zwołania komisji może zażądać także Bundestag i Rząd Federalny. Jeżeli komisja proponuje zmianę uchwalonej ustawy, wówczas Bundestag musi powziąć uchwałę na nowo.

(2a) Jeżeli uchwalenie ustawy wymaga zgody Bundesratu, Bundesrat, o ile nie zgłoszono żądania na podstawie ust. 2 zdanie 1 lub jeśli postępowanie mediacyjne zakończone zostało bez przedstawienia propozycji zmiany uchwalonej ustawy, musi w odpowiednim terminie powziąć uchwałę.

⁴⁸ Ust. (2) i (3) art. 77 zmienione ustawą z 15 XI 1968 r. Obecne brzmienie nadane ustawą z 27 X 1994 r., która dodała też ust. (2a).

(3) Jeżeli uchwalenie ustawy nie wymaga zgody Bundesratu, Bundesrat może po zakończeniu postępowania przewidzianego w ust. 2 wnieść w ciągu dwóch tygodni sprzeciw wobec ustawy uchwalonej przez Bundestag. Bieg terminu wniesienia sprzeciwu zaczyna się w przypadku określonym w ust. 2 ostatnie zdanie z chwilą otrzymania podjętej ponownie przez Bundestag uchwały, we wszystkich innych przypadkach z chwilą wpłynięcia zawiadomienia od przewodniczącego przewidzianej w ust. 2 komisji, że postępowanie przed komisją zostało zakończone.

(4) Jeżeli sprzeciw został uchwalony większością głosów Bundesratu, Bundestag może go odrzucić uchwałą większości swoich członków. Jeżeli Bundesrat uchwali sprzeciw większością co najmniej dwóch trzecich głosów, wówczas odrzucenie go przez Bundestag wymaga większości dwóch trzecich, a co najmniej większości głosów członków Bundestagu.

Artykuł 78

Ustawa uchwalona przez Bundestag dochodzi do skutku, gdy Bundesrat wyrazi na nią zgodę, niełoży wniosku na podstawie art. 77 ust. 2, nie wniesie sprzeciwu w terminie przewidzianym w art. 77 ust. 3 lub go wycofa, albo gdy sprzeciw zostanie przegłosowany przez Bundestag.

Artykuł 79

(1) Ustawa Zasadnicza może zostać zmieniona jedynie przez ustawę, która wyraźnie zmienia lub uzupełnia brzmienie Ustawy Zasadniczej. W przypadku umów międzynarodowych, których przedmiotem jest układ pokojowy, przygotowanie układu pokojowego lub likwidacja prawnego porządku okupacyjnego, lub które mają służyć obronie Republiki Federalnej, wystarczy dla wyjaśnienia, że postanowienia Ustawy Zasadniczej nie sprzeciwiają się zawarciu i wejściu w życie tych umów, uzupełnienie brzmienia Ustawy Zasadniczej, które ogranicza się do tego wyjaśnienia⁴⁹.

(2) Taka ustawa wymaga zgody dwóch trzecich członków Bundestagu oraz dwóch trzecich głosów Bundesratu.

(3) Zmiana niniejszej Ustawy Zasadniczej, która naruszałaby podział Federacji na kraje związkowe, zasadnicze współdziałanie krajów w ustawodawstwie lub zasady określone w art. 1 i 20 jest niedopuszczalna.

⁴⁹ Ust.(1) art. 79 zmieniony ustawą z 26 III 1954 r.

Artykuł 80⁵⁰

(1) Ustawa może upoważnić Rząd Federalny, ministra federalnego lub rządy krajów związkowych do wydawania rozporządzeń. Ustawa musi przy tym określać treść, cel i zakres udzielonych upoważnień. W rozporządzeniu powinna być podana jego podstawa prawna. Jeżeli ustawa przewiduje dalsze przeniesienie upoważnienia, do tego przeniesienia konieczne jest rozporządzenie.

(2) Zgody Bundesratu wymagają, z zastrzeżeniem innych regulacji w formie ustawy federalnej, rozporządzenia Rządu Federalnego lub ministra federalnego dotyczące zasad korzystania i opłat za korzystanie z instytucji poczty i telekomunikacji, zasad korzystania i pobierania opłat za korzystanie z urządzeń kolei federalnych, budowy i eksploatacji kolei, jak również rozporządzenia wydane na podstawie ustaw federalnych, które wymagają zgody Bundesratu, lub które wykonywane są przez kraje związkowe na zlecenie Federacji albo we własnym zakresie.

(3) Bundesrat może przedkładać Rządowi Federalnemu projekty rozporządzeń wymagające jego zgody.

(4) O ile w drodze ustawy federalnej lub na podstawie ustawy federalnej rządy krajów związkowych upoważnione są do wydawania rozporządzeń, to kraje związkowe upoważnione są także do regulacji ustawowych.

Artykuł 80a⁵¹

(1) Jeżeli w niniejszej Ustawie Zasadniczej lub w ustawie federalnej dotyczącej obrony, włącznie z ochroną ludności cywilnej, postanowiono, że przepisy prawne mogą być stosowane wyłącznie zgodnie z postanowieniami tego artykułu, wówczas ich stosowanie poza przypadkiem obrony jest dopuszczalne tylko wtedy, jeżeli Bundestag stwierdzi zaistnienie stanu napięcia lub gdy na takie zastosowanie wyrazi specjalną zgodę. Stwierdzenie stanu napięcia lub wyrażenie specjalnej zgody wymagają w przypadku art. 12a ust. 5 zdanie 1 i ust. 6 zdanie 2 większości dwóch trzecich oddanych głosów.

(2) Środki przewidziane na podstawie przepisów prawnych, o których mowa w ust. 1, należy uchylić na żądanie Bundestagu.

(3) Odmienne niż w ust. 1, dopuszczalne jest stosowanie tych przepisów prawnych także na podstawie

i według postanowień uchwały podjętej przez organ międzynarodowy w ramach układu sojuszniczego za zgodą Rządu Federalnego. Środki przewidziane zgodnie z tym ustępem należy uchylić, jeżeli zażąda tego Bundestag większością głosów swoich członków.

Artykuł 81

(1) Jeżeli w przypadku przewidzianym w art. 68 Bundestag nie zostanie rozwiązany, Prezydent Federalny może, na wniosek Rządu Federalnego za zgodą Bundesratu, ogłosić stan wyższej konieczności ustawodawczej dla projektu ustawy odrzuconego przez Bundestag, mimo że Rząd Federalny określił dany projekt jako pilny. To samo dotyczy projektu ustawy, który został odrzucony, mimo że Kanclerz Federalny połączył z nim wniosek przewidziany w art. 68.

(2) Jeżeli Bundestag po ogłoszeniu stanu wyższej konieczności ustawodawczej ponownie odrzuci projekt ustawy albo przyjmie projekt w brzmieniu, który dla Rządu Federalnego jest nie do przyjęcia, ustawę uważa się za uchwaloną, o ile uzyska on zgodę Bundesratu. To samo dotyczy przypadku, w którym projekt w ciągu czterech tygodni po jego ponownym wniesieniu nie zostanie uchwalony przez Bundestag.

(3) W okresie kadencji Kanclerza Federalnego każdy inny projekt ustawy odrzucony przez Bundestag może na podstawie ust. 1 i 2 zostać uchwalony w ciągu sześciu miesięcy od pierwszego ogłoszenia stanu wyższej konieczności ustawodawczej. Po upływie tego terminu ponowne ogłoszenie stanu wyższej konieczności ustawodawczej w czasie kadencji tego samego Kanclerza Federalnego jest niedopuszczalne.

(4) Ustawa Zasadnicza nie może zostać na mocy ustawy, która została uchwalona zgodnie z ust. 2 ani zmieniona, ani nie może utracić całkowicie lub częściowo mocy obowiązującej lub zastosowania.

Artykuł 82

(1) Ustawy, które doszły do skutku zgodnie z przepisami niniejszej Ustawy Zasadniczej po kontrasygnacie zostają podpisane przez prezydenta Federalnego i ogłoszone w *Bundesgesetzblatt*. Rozporządzenia są uwierzytelniane przez organ, który je wydaje, i z zastrzeżeniem odmiennych regulacji ustawowych, ogłaszane w *Bundesgesetzblatt*.

(2) Każda ustawa i każde rozporządzenie powinny określać datę wejścia w życie. W przypadku braku takiego określenia wchodzi one w życie po upływie czternastu dni od dnia wydania *Bundesgesetzblatt*.

⁵⁰ Ust. (2) art. 80 zmieniony ustawą z 29 XII 1993 r., a następnie ustawą z 20 VIII 1994 r., która wprowadziła też ust. (2) i (4).

⁵¹ Art. 80a wprowadzony ustawą z 24 VI 1968 r.

VIII. Wykonywanie ustaw federalnych i administracja federalna

Artykuł 83

Kraje związkowe wykonują ustawy federalne we własnym zakresie, o ile niniejsza Ustawa Zasadnicza nie postanawia lub nie dopuszcza inaczej.

Artykuł 84

(1) Jeżeli wykonanie ustaw federalnych stanowi sprawy własne krajów związkowych, ustalają one organizację urzędów i postępowanie administracyjne. Jeżeli ustawy federalne stanowią inaczej, kraje związkowe mogą dokonywać odmiennych regulacji. Jeżeli kraj związkowy dokonał zgodnie ze zdaniem 2 odmiennej regulacji, dotyczące ich zakresu późniejsze regulacje federalne odnośnie do organizacji urzędów i postępowania administracyjnego wchodzą w tym kraju związkowym najwcześniej sześć miesięcy po ich ogłoszeniu, o ile za zgodą Bundesratu nie postanowiono inaczej. Art. 72 ust. 3 zdanie 3 znajduje odpowiednie zastosowanie. W wyjątkowych przypadkach Federacja może z powodu szczególnej potrzeby jednolitej dla całego terytorium Federacji regulacji, uregulować postępowanie administracyjne bez możliwości odmiennych regulacji w krajach związkowych. Ustawy te wymagają zgody Bundesratu. W drodze ustawy federalnej nie można przekazywać zadań gminom i związkom gmin⁵².

(2) Rząd Federalny może za zgodą Bundesratu wydawać ogólne przepisy administracyjne.

(3) Rząd Federalny sprawuje nadzór nad wykonywaniem ustaw federalnych przez kraje związkowe, zgodnie z obowiązującym prawem. W tym celu Rząd Federalny może delegować swoich pełnomocników do najwyższych władz krajowych, a za zgodą tych władz lub w przypadku odmowy udzielenia zgody, za zgodą Bundesratu, również do władz podległych.

(4) Jeżeli braki przy wykonywaniu ustaw federalnych stwierdzone przez Rząd Federalny w krajach związkowych nie zostaną usunięte, wówczas Bundesrat na wniosek Rządu Federalnego lub kraju związkowego ustala, czy dany kraj naruszył prawo. Od uchwały Bundesratu przysługuje odwołanie do Federalnego Trybunału Konstytucyjnego.

(5) W celu wykonania ustaw federalnych Rząd Federalny może, w drodze ustawy federalnej wyma-

gającej zgody Bundesratu, zostać upoważniony do wydawania w szczególnych przypadkach konkretnych instrukcji. Powinny one być kierowane do najwyższych władz krajów związkowych, chyba że Rząd Federalny uzna dany przypadek za pilny.

Artykuł 85

(1) Jeżeli kraje związkowe wykonują ustawy federalne na zlecenie Federacji, organizacja urzędów należy do krajów federalnych, o ile ustawy federalne wymagające zgody Bundesratu nie stanowią inaczej. W drodze ustawy federalnej nie można przekazywać zadań gminom i związkom gmin⁵³.

(2) Rząd Federalny może za zgodą Bundesratu wydawać ogólne przepisy administracyjne. Może on regulować jednolite wykształcenie urzędników i pracowników administracji. Kierownicy władz średniego szczebla powinni być mianowani w porozumieniu z nim.

(3) Władze krajów związkowych podlegają instrukcjom właściwych najwyższych władz Federacji. Instrukcje należy kierować do najwyższych władz krajowych, chyba że Rząd Federalny uzna sprawę za pilną. Najwyższe władze krajowe zobowiązane są do zapewnienia wykonania instrukcji.

(4) Nadzór Federacji rozciąga się na legalność i celowość wykonania. W tym celu Rząd Federalny może żądać sprawozdań i przedłożenia akt oraz delegować pełnomocników do wszystkich organów.

Artykuł 86

Jeżeli Federacja wykonuje ustawy przy pomocy własnej administracji federalnej lub korporacji federalnych albo instytucji prawa publicznego, Rząd Federalny wydaje ogólne przepisy administracyjne, o ile ustawa nie stanowi inaczej. Regulują one organizację urzędów, o ile ustawa nie stanowi inaczej.

Artykuł 87

(1) Administracja federalna poprzez własne organy administracyjne prowadzi sprawy zagraniczne, federalną administrację finansową, a stosownie do postanowień art. 89 administrację federalnych dróg wodnych i żeglugi. Na mocy ustawy federalnej mogą być tworzone federalne organy straży granicznej, centralne urzędy do spraw informacji policyjnej i wywiadu, do spraw policji kryminalnej, gromadzenia

⁵² Ust. 1 art. 84 w brzmieniu nadanym ustawą z 28 VIII 2006 r.

⁵³ Ust. 1 art. 85 w brzmieniu nadanym ustawą z 28 VIII 2006 r.

materiałów w celu ochrony konstytucji oraz do spraw ochrony przed dążeniami na obszarze Federacji, które przez zastosowanie siły lub podejmowane w tym kierunku przygotowania zagrażają zagranicznym interesom Republiki Federalnej Niemiec⁵⁴.

(2) Jako podlegające bezpośrednio Federacji korporacje prawa publicznego prowadzone są takie instytucje ubezpieczeń społecznych, których zakres kompetencji rozciąga się poza obszar jednego kraju związkowego. Instytucje ubezpieczeń społecznych, których kompetencje rozciągają się poza obszar jednego kraju związkowego, ale nie więcej niż trzech krajów związkowych, prowadzone są odmiennie od postanowień zdania 1 w formie krajowych korporacji prawa publicznego, jeżeli przez uczestniczące w nich kraje związkowe określony zostanie kraj sprawujący nadzór.

(3) Ponadto dla spraw, co do których Federacji przysługują kompetencje ustawodawcze, mogą być tworzone na mocy ustawy federalnej samodzielne wyższe władze federalne i nowe korporacje federalne oraz instytucje prawa publicznego. Jeżeli w dziedzinach objętych przez ustawodawstwo federalne pojawiają się nowe zadania dla Federacji, wówczas w razie konieczności za zgodą Bundesratu i większości członków Bundestagu mogą zostać utworzone władze federalne średniego i podstawowego szczebla.

Artykuł 87a⁵⁵

(1) Federacja utrzymuje siły zbrojne w celu obrony. Ich liczebność oraz zasady organizacji muszą wynikać z budżetu.

(2) Siły zbrojne mogą być poza obroną użyte jedynie wtedy, gdy Ustawa Zasadnicza wyraźnie na to zezwala.

(3) W stanie obrony i w stanie napięcia siłom zbrojnym przysługuje uprawnienie do ochrony obiektów cywilnych i realizacji zadań z zakresu regulacji ruchu, o ile jest to konieczne dla wypełnienia ich zadań obronnych. Ponadto siłom zbrojnym w stanie obrony i w stanie napięcia może zostać powierzona ochrona obiektów cywilnych w celu wsparcia działań policyjnych; siły zbrojne współdziałają wówczas z właściwymi władzami.

(4) Dla odparcia niebezpieczeństwa grożącego istnieniu lub wolnościowemu, demokratycznemu ustro-

jowi Federacji lub jednemu z krajów związkowych, Rząd Federalny może, jeżeli spełnione są przesłanki z art. 91 ust. 2, a siły policyjne oraz Federalna Straż Graniczna nie są wystarczające dla wsparcia policji i Federalnej Straży Granicznej, zaangażować siły zbrojne do ochrony obiektów cywilnych oraz zwalczania zorganizowanych i uzbrojonych militarnie powstańców. Użycie sił zbrojnych należy wstrzymać na żądanie Bundestagu lub Bundesratu.

Artykuł 87b⁵⁶

(1) Administracja wojskowa jest sprawowana w ramach własnej administracji federalnej poprzez własny system organów administracyjnych. Służy ona wypełnianiu zadań personalnych i związanych z bezpośrednim pokryciem zapotrzebowań materiałowych sił zbrojnych. Zaopatrzenie poszkodowanych w czasie służby wojskowej i sprawy budownictwa mogą być przekazane federalnej administracji wojskowej jedynie w drodze ustawy federalnej wymagającej zgody Bundesratu. Zgody Bundesratu wymagają ponadto ustawy, które upoważniają federalną administrację wojskową do ingerencji w prawa osób trzecich; nie dotyczy to ustaw z zakresu spraw personalnych.

(2) Ponadto ustawy federalne służące obronie włącznie ze sprawami zastępczej służby wojskowej i ochrony ludności cywilnej, wydane za zgodą Bundesratu, mogą stanowić, że będą w całości lub w części wykonywane w ramach własnej administracji federalnej z własnym systemem organów albo przez kraje związkowe na zlecenie Federacji. Jeżeli takie ustawy będą wykonywane przez kraje związkowe na zlecenie Federacji, mogą one za zgodą Bundesratu stanowić, że uprawnienia przysługujące na mocy art. 85 Rządowi Federalnemu i właściwym naczelnym władzom federalnym mogą w całości lub w części zostać przekazane wyższym władzom federalnym; może przy tym zostać postanowione, że władze te przy wydawaniu ogólnych przepisów administracyjnych na podstawie art. 83 ust. 2 zdanie 1 nie potrzebują zgody Bundesratu.

Artykuł 87c⁵⁷

Ustawy wydane na podstawie art. 73 ust. 1 pkt 14 mogą za zgodą Bundesratu stanowić, że ich wykonanie należy do krajów związkowych na zlecenie Federacji.

⁵⁴ Ust. (1) zmieniony ustawą z 28 VII 1972 r., ustawą z 20 XII 1993 r. oraz ustawą z 30 VIII 1994 r., która zmieniła także ust. (2).

⁵⁵ Art. 87a wprowadzony ustawą z 29 III 1956 r. i zmieniony ustawą z 24 VI 1968 r.

⁵⁶ Art. 87b wprowadzony ustawą z 19 III 1956 r.

⁵⁷ Art. 87c wprowadzony ustawą z 23 XII 1959 r., obecne brzmienie nadane ustawą z 28 VIII 2006 r.

Artykuł 87d⁵⁸

(1) Administracja komunikacji lotniczej prowadzona jest w ramach własnej administracji federalnej. Zadania dotyczące bezpieczeństwa lotów mogą być wykonywane także przez zagraniczne organizacje zajmujące się bezpieczeństwem lotów, które posiadają licencje zgodne z prawem Wspólnoty Europejskiej. Szczegóły określa ustawa federalna.

(2) W drodze ustawy federalnej wymagającej zgody Bundesratu zadania administracji komunikacji lotniczej mogą być przekazane krajom związkowym jako zadania wykonywane w ramach administracji zleconej.

Artykuł 87e⁵⁹

(1) Administracja komunikacji kolejowej przez Koleje Federacji prowadzona jest w ramach własnej administracji federalnej. W drodze ustawy federalnej zadania z zakresu administracji komunikacji kolejowej mogą zostać przekazane krajom związkowym jako zadania własne.

(2) Federacja wykonuje przekazywane jej w drodze ustawy federalnej zadania administracji komunikacji kolejowej, przekraczające zakres kolei federalnych.

(3) Koleje federalne prowadzone są jako przedsiębiorstwa w formie prywatnoprawnej. Pozostają one własnością Federacji, o ile przedmiot przedsiębiorstwa obejmuje budowę, utrzymanie i eksploatację dróg szynowych. Zbycie udziałów Federacji w przedsiębiorstwach określonych w zdaniu 2 następuje na podstawie ustawy; większość udziałów w tych przedsiębiorstwach musi pozostać przy Federacji. Szczegóły regulowane są w drodze ustawy federalnej.

(4) Federacja gwarantuje, że uwzględni dobro ogółu, w szczególności w zakresie potrzeb komunikacyjnych przy rozbudowie i utrzymaniu sieci federalnych kolei, jak również w ofercie połączeń w tej sieci, o ile nie dotyczą one lokalnej kolejowej komunikacji osobowej. Szczegóły regulowane są w drodze ustawy federalnej.

(5) Ustawy wydawane na podstawie ust. 1–4 wymagają zgody Bundesratu. Poza tym zgody Bundesratu wymagają ustawy dotyczące rozwiązania, łącze-

⁵⁸ Art. 87d wprowadzony ustawą z 6 II 1961 r.; ust. (1) zmieniony ustawą z 14 VII 1992 r., ostatnio ustawą z 29 VII 2009 r.

⁵⁹ Art. 87e wprowadzony ustawą z 20 XII 1993 r.

nia i podziału przedsiębiorstw kolejowych Federacji, przekazania dróg szynowych kolei federalnych na rzecz osób trzecich oraz zamknięcia dróg szynowych kolei federalnych lub mające wpływ na lokalną kolejową komunikację osobową.

Artykuł 87f⁶⁰

(1) Zgodnie z postanowieniami ustawy federalnej wymagającej zgody Bundesratu, Federacja gwarantuje świadczenie odpowiednich i wystarczających usług pocztowych i telekomunikacyjnych na terytorium całej Federacji.

(2) Usługi w rozumieniu ust. 1 są świadczone jako prywatna działalność gospodarcza przez przedsiębiorstwa utworzone z odrębnego majątku Niemieckiej Poczty Federalnej oraz przez innych prywatnych oferentów. Zadania zwierzchnie w zakresie poczty i telekomunikacji wykonywane są w ramach federalnej administracji własnej.

(3) Bez naruszania postanowień ust. 2 zdanie 2 Federacja wykonuje w formie prawnej instytucji federalnych prawa publicznego poszczególne zadania odnoszące się do przedsiębiorstw utworzonych z odrębnego majątku Niemieckiej Poczty Federalnej zgodnie z postanowieniami ustawy federalnej.

Artykuł 88⁶¹

Federacja tworzy Bank Federalny jako bank walutowy i emisyjny. Jego zadania i kompetencje mogą zostać przekazane w ramach Unii Europejskiej Europejskiemu Bankowi Centralnemu, który jest niezależny i związany pierwszorzędym celem, jakim jest zabezpieczenie stabilności cen.

Artykuł 89

(1) Federacja jest właścicielem dotychczasowych dróg wodnych Rzeszy.

(2) Federacja sprawuje administrację federalnych dróg wodnych poprzez swoje własne władze. Federacja wykonuje zadania państwowe z zakresu żeglugi śródlądowej, wykraczające poza zasięg jednego kraju związkowego, oraz zadania z zakresu żeglugi morskiej, które zostaną jej przekazane w drodze ustawy. Administrację federalnych dróg wodnych znajdujących się w granicach jednego kraju związkowego Federacja może na wniosek przekazać temu krajowi jako

⁶⁰ Art. 87f wprowadzony ustawą z 30 VIII 1994 r.

⁶¹ Art. 88 w brzmieniu nadanym ustawą z 21 XII 1992 r.

administrację zleconą. Jeżeli droga wodna przebiega przez obszar większej liczby krajów, Federacja może zlecić administrację krajowi zaproponowanemu przez zainteresowane kraje związkowe.

(3) Przy administracji, rozbudowie i budowie nowych dróg wodnych należy w porozumieniu z krajami związkowymi chronić potrzeby środowiska naturalnego i gospodarki wodnej.

Artykuł 90

(1) Federacja jest właścicielem dotychczasowych autostrad i dróg Rzeszy.

(2) Kraje związkowe lub przewidziane prawem krajów związkowych organizacje samorządowe sprawują na zlecenie Federacji administrację autostrad federalnych i pozostałych federalnych dróg ruchu dalekobieżnego.

(3) Na wniosek kraju związkowego Federacja może przejąć administrację autostrad federalnych i innych federalnych dróg ruchu dalekobieżnego znajdujących się na terytorium danego kraju związkowego.

Artykuł 91⁶²

(1) Dla odparcia niebezpieczeństwa grożącego istnieniu lub wolnościowemu, demokratycznemu ustrojowi Federacji lub jednemu z krajów związkowych, kraj związkowy może zażądać sił policyjnych innych krajów, jak również sił i urządzeń innych instytucji administracyjnych oraz Federalnej Straży Granicznej.

(2) Jeżeli kraj związkowy, któremu grozi niebezpieczeństwo, nie ma możliwości lub nie jest gotowy bronić się sam, Rząd Federalny może poddać swoim instrukcjom policję tego kraju i siły policyjne innych krajów związkowych, jak również użyć jednostek Federalnej Straży Granicznej. Zarządzenie to powinno zostać uchylone z chwilą usunięcia niebezpieczeństwa, a ponadto w każdej chwili na żądanie Bundesratu. Jeżeli niebezpieczeństwo rozciąga się na obszar więcej niż jednego kraju, Rząd Federalny może udzielać instrukcji rządowi krajów związkowych, o ile jest to konieczne dla skutecznego odparcia niebezpieczeństwa; nie narusza to postanowień zdania 1 i zdania 2.

VIIIa. Zadania wspólne i współpraca w zakresie administracji⁶³

Artykuł 91a⁶⁴

(1) W następujących dziedzinach Federacja współdziała w wykonywaniu zadań krajów związkowych, jeżeli zadania te mają istotne znaczenie dla ogółu, a współdziałanie Federacji jest konieczne dla poprawy warunków życiowych (zadania wspólne):

1. poprawa regionalnej struktury gospodarczej,
2. poprawa struktury agrarnej i ochrony wybrzeża.

(2) W drodze ustawy federalnej wymagającej zgody Bundesratu zostaną dokładnie określone zadania wspólne oraz szczegóły koordynacji.

(3) W przypadkach określonych w ust. 1 pkt 1 Federacja ponosi połowę wydatków w każdym kraju związkowym. W przypadkach określonych w ust. 1 pkt 2 Federacja ponosi co najmniej połowę wydatków; udział krajów związkowych powinien zostać ustalony jednolicie dla wszystkich krajów. Szczegóły określone są w ustawie. Udostępnienie środków jest zastrzeżone do ustalenia w planach budżetowych Federacji i krajów związkowych.

(4)–(5) [Uchylone]

Artykuł 91b⁶⁵

(1) Federacja i kraje związkowe mogą na podstawie porozumień współdziałać w sprawach o ponadregionalnym znaczeniu przy wspieraniu:

1. instytucji i projektów badawczych poza szkołami wyższymi;
2. projektów naukowych i badawczych w szkołach wyższych;
3. budowy obiektów służących celom badawczym przy szkołach wyższych łącznie z budową dużych urządzeń.

Porozumienia określone w zdaniu 1 pkt 2 wymagają zgody wszystkich krajów związkowych.

(2) Federacja i kraje związkowe mogą na podstawie porozumień współdziałać w celu stwierdzenia sprawności systemu oświatowego w porównaniu z innymi państwami oraz przy opracowywaniu sprawozdań i zaleceń w tym zakresie.

(3) Podział kosztów określa się w porozumieniach.

⁶³ Rozdział wprowadzony ustawą z 12 V 1969 r.

⁶⁴ Art. 91a w brzmieniu nadanym ustawą z 28 VIII 2006 r.

⁶⁵ Art. 91b w brzmieniu nadanym ustawą z 28 VIII 2006 r.

⁶² Art. 91 w brzmieniu nadanym ustawą z 24 VI 1968 r.

Artykuł 91c⁶⁶

(1) Federacja i kraje związkowe mogą współdziałać przy planowaniu, tworzeniu i korzystaniu z technicznych systemów informatycznych, niezbędnych dla wykonywania ich zadań.

(2) Federacja i kraje związkowe mogą na podstawie porozumień ustalać konieczne standardy i wymogi bezpieczeństwa niezbędne dla komunikacji pomiędzy ich technicznymi systemami informatycznymi. Porozumienia dotyczące podstaw współpracy, o której mowa w zdaniu 1, mogą w odniesieniu do określonych pod względem treści i zakresu zadań przewidywać, że regulacje szczegółowe wchodzi w życie za zgodą określonej w porozumieniu kwalifikowanej większości na szczeblu Federacji i krajów związkowych. Wymagające zgody Bundestagu i parlamentów uczestniczących krajów związkowych; nie wyłącza to prawa do wypowiedzenia tych porozumień. Porozumienia regulują także kwestię ponoszenia kosztów.

(3) Ponadto kraje związkowe mogą zawierać porozumienia dotyczące wspólnego użytkowania technicznych systemów informatycznych oraz utworzenia przeznaczonych do tego celu placówek.

(4) Federacja utworzy odpowiednią sieć łączącą techniczne systemy informatyczne Federacji i krajów związkowych. Szczegóły dotyczące utworzenia i użytkowania tej sieci określa ustawa federalna wymagająca zgody Bundesratu.

Artykuł 91d⁶⁷

Federacja i kraje związkowe mogą w celu określenia i wspierania efektywności pracy swoich administracji przeprowadzać studia porównawcze i publikować ich wyniki.

Artykuł 91e

(1) W ramach wykonywania ustaw federalnych w zakresie podstawowego zabezpieczenia dla osób poszukujących pracy Federacja i kraje związkowe lub zgodnie z prawem danego kraju związkowego właściwe gminy i związki gmin współpracują ze sobą z reguły we wspólnych instytucjach.

(2) Federacja może zezwolić, aby ograniczona liczba gmin i związków gmin na swój wniosek i przy zgodzie najwyższej władzy krajowej samodzielnie wykonywała zadania, o których mowa w ust. 1. Nie-

zbędne wydatki, łącznie z wydatkami administracyjnymi, ponosi Federacja, o ile zadania związane z wykonywaniem ustaw, o których mowa w ust. 1, są zadaniami Federacji.

(3) Szczegóły określa ustawa federalna, wymagająca zgody Bundesratu.

IX. Wymiar sprawiedliwości

Artykuł 92⁶⁸

Władzę sądowniczą powierza się sędziom; jest ona sprawowana przez Federalny Trybunał Konstytucyjny, przez przewidziane w niniejszej Ustawie Zasadniczej sądy federalne oraz przez sądy krajów związkowych.

Artykuł 93⁶⁹

(1) Federalny Trybunał Konstytucyjny orzeka:

1. o wykładni niniejszej Ustawy Zasadniczej w przypadku sporów o zakres praw i obowiązków najwyższych organów federalnych lub innych podmiotów, które na mocy niniejszej Ustawy Zasadniczej lub regulaminu jednego z najwyższych organów federalnych wyposażone zostały we własne prawa;
2. w przypadku różnicy zdań lub wątpliwości co do formalnej i materialnej zgodności prawa federalnego lub prawa krajów związkowych z niniejszą Ustawą Zasadniczą lub zgodności prawa krajów związkowych z prawem federalnym, na wniosek Rządu Federalnego, rządu kraju związkowego lub jednej czwartej członków Bundestagu;
- 2a. w przypadku różnicy zdań, czy ustawa odpowiada przesłankom określonym w art. 72 ust. 2, na wniosek Bundesratu, rządu kraju związkowego lub parlamentu kraju związkowego;
3. w przypadku różnicy zdań co do praw i obowiązków Federacji i krajów związkowych, w szczególności w wykonywaniu prawa federalnego przez kraje i przy sprawowaniu nadzoru przez Federację;

⁶⁸ Art. 92 w brzmieniu zmienionym przez ustawę z 18 VI 1968 r.

⁶⁹ Pkt 2a ust. (1) art. 93 dodany ustawą z 27 X 1994 r., pkt 4a oraz pkt 4b dodane ustawą z 29 I 1969 r.; nowy ust. (2) dodany ustawą z 28 VIII 2006 r., a dotychczasowy ust. (2) oznaczono jako ust. (3). Ustawa z 8 X 2008 r. w ust. (1) pkt 2 zmieniła słowa „jedna trzecia” na „jedna czwarta”.

⁶⁶ Art. 91c wprowadzony ustawą z 29 VII 2009 r.

⁶⁷ Art. 91d wprowadzony ww. ustawą.

4. w innych sporach o charakterze publicznoprawnym między Federacją a krajami związkowymi, między poszczególnymi krajami związkowymi lub w obrębie jednego kraju związkowego, jeżeli nie jest przewidziana inna droga sądowa;
- 4a. o skargach konstytucyjnych, które mogą być wniesione przez każdego, kto twierdzi, że doszło do naruszenia przez władze publiczne jednego z jego praw podstawowych lub praw określonych w art. 20 ust. 4, art. 33, 38, 101, 103 i 104;
- 4b. o skargach konstytucyjnych gmin lub związków gmin z powodu naruszenia przez ustawę prawa do samorządu według art. 28, w przypadku ustaw krajów związkowych, jednak tylko wtedy, gdy skarga nie może być wniesiona do krajowego trybunału konstytucyjnego;
5. w innych przypadkach przewidzianych w niniejszej Ustawie Zasadniczej.

(2) Federalny Trybunał Konstytucyjny orzeka ponadto na wniosek Bundesratu, rządu kraju związkowego lub parlamentu kraju związkowego, czy w przypadku art. 72 ust. 4 nie istnieje już konieczność regulacji na szczeblu federalnym zgodnie z art. 72 ust. 2, lub czy nie można by już było wydać prawa federalnego w przypadkach określonych w art. 125a ust. 2 zdanie 1. Stwierdzenie, że nie istnieje taka konieczność lub że prawo federalne nie mogłoby już być wydane zastępuje ustawę federalną określoną w art. 72 ust. 4 lub w art. 125a ust. 2 zdanie 2. Wniosek określony w zdaniu 1 dopuszczalny jest tylko wtedy, gdy projekt ustawy określony w art. 72 ust. 4 lub w art. 125a ust. 2 zdanie 2 został odrzucony przez Bundestag, lub gdy w ciągu jednego roku nie został on rozpatrzony i uchwalony, lub kiedy odpowiedni projekt ustawy odrzucony został przez Bundesrat.

(3) Federalny Trybunał Konstytucyjny zajmuje się ponadto innymi sprawami przekazanymi mu w drodze ustawy federalnej.

Artykuł 94⁷⁰

(1) W skład Federalnego Trybunału Konstytucyjnego wchodzi sędziowie federalni i inni członkowie. Członkowie Federalnego Trybunału Konstytucyjnego wybierani są po połowie przez Bundestag i Bundesrat. Nie mogą oni być członkami Bundestagu, Bundesratu, Rządu Federalnego ani odpowiednich organów kraju związkowego.

⁷⁰ Ust. (2) art. 94 w brzmieniu nadanym ustawą z 29 I 1969 r.

(2) Ustawa federalna określa ustrój Federalnego Trybunału Konstytucyjnego i postępowanie przed nim oraz przypadki, w których jego orzeczenia mają moc ustawy. Może także przewidywać dla skargi konstytucyjnej przesłankę uprzedniego wyczerpania drogi prawnej i szczególnie postępowanie w sprawie przyjmowania skarg.

Artykuł 95⁷¹

(1) W zakresie sądownictwa powszechnego, administracyjnego, finansowego, pracy i spraw socjalnych Federacja tworzy jako trybunały najwyższe: Trybunał Federalny, Federalny Sąd Administracyjny, Federalny Trybunał Obrachunkowy, Federalny Sąd Pracy i Federalny Sąd Socjalny.

(2) O powołaniu sędziów tych trybunałów decyduje właściwy dla danego zakresu spraw minister federalny wraz z komisją do spraw powoływania sędziów, składającą się z właściwych dla danego zakresu spraw ministrów krajowych i członków wybieranych w równej liczbie przez Bundestag.

(3) Dla zapewnienia jednolitości orzecznictwa tworzy się wspólny senat trybunałów wymienionych w ust. 1. Szczegóły określa ustawa federalna.

Artykuł 96⁷²

(1) Federacja może powołać sąd federalny do spraw ochrony prawnej w zakresie działalności gospodarczej.

(2) Dla sił zbrojnych Federacja może powołać karne sądy wojskowe jako sądy federalne. Mogą one orzekać tylko w przypadkach stanu obrony oraz w stosunku do członków sił zbrojnych, wysłanych za granicę lub zaokrętowanych na okrętach wojennych. Szczegóły określa ustawa federalna. Sądy te należą do zakresu działalności federalnego ministra sprawiedliwości. Ich zawodowi sędziowie muszą posiadać kwalifikacje wymagane do piastowania urzędu sędziowskiego.

(3) Sądem najwyższym dla sądów wymienionych w ust. 1 i 2 jest Trybunał Federalny.

(4) Federacja może dla osób, które pozostają wobec niej w publicznoprawnym stosunku służbowym utworzyć federalne sądy rozstrzygające w postępowaniu dyscyplinarnym i zażaleniowym.

(5) Dla postępowania karnego w sprawach z następujących zakresów ustawa federalna za zgodą Bundes-

⁷¹ Art. 95 w brzmieniu nadanym ustawą z 18 VI 1968 r.

⁷² Art. 96 w brzmieniu nadanym ustawą z 26 VII 2002 r.

ratu może przewidywać, że federalny wymiar sprawiedliwości sprawowany będzie przez sądy krajów związkowych:

1. ludobójstwo;
2. międzynarodowe zbrodnie przeciwko ludzkości;
3. zbrodnie wojenne;
4. inne działania, które mogą doprowadzić do zakłócenia pokojowego współistnienia narodów (art. 26 ust. 1) i są podejmowane z tym zamiarem;
5. ochrona państwa.

Artykuł 97

(1) Sędziowie są niezawisli i podlegają jedynie ustawie.

(2) Sędziowie zawodowi powołani planowo i na stałe mogą być wbrew swojej woli zwolnieni przed upływem kadencji, na stałe lub czasowo pozbawieni swego urzędu, przeniesieni w inne miejsce lub w stan spoczynku tylko na mocy orzeczenia sądowego i tylko z powodów przewidzianych w ustawie oraz z zachowaniem form ustawowych. Ustawodawstwo może określić granicę wieku, po osiągnięciu której sędziowie mianowani dożywotnio przechodzą w stan spoczynku. W przypadku zmiany ustroju sądów lub zmiany granic okręgów sądowych sędziowie mogą być przenoszeni do innych sądów lub zwalniani pod warunkiem zachowania pełnego uposażenia.

Artykuł 98

(1) Status prawny sędziów federalnych określa odrębna ustawa federalna.

(2) Jeżeli sędzia federalny w ramach urzędu lub poza nim dopuści się naruszenia zasad Ustawy Zasadniczej lub porządku konstytucyjnego kraju związkowego, Federalny Trybunał Konstytucyjny może na wniosek Bundestagu większością dwóch trzecich głosów zarządzić przeniesienie sędziego na inny urząd lub w stan spoczynku. W przypadku wykroczenia umyślnego może orzec o zwolnieniu.

(3) Status prawny sędziów w krajach związkowych określają odrębne ustawy krajowe, o ile art. 74 ust. 1 pkt 27 nie stanowi inaczej⁷³.

(4) Kraje związkowe mogą określić, że o mianowaniu sędziów krajowych decyduje krajowy minister sprawiedliwości wspólnie z Komisją do spraw powoływania sędziów.

⁷³ Ust. (3) art. 98 w brzmieniu nadanym ustawą z 28 VIII 2006 r.

(5) Kraje związkowe mogą w stosunku do sędziów krajowych wydawać przepisy odpowiadające ust. 2. Nie narusza to obowiązującego krajowego prawa konstytucyjnego. Oskarżenie przeciwko sędziemu rozpatrywane jest przez Federalny Trybunał Konstytucyjny.

Artykuł 99⁷⁴

Ustawa kraju związkowego może powierzyć Federalnemu Trybunałowi Konstytucyjnemu rozpoznawanie sporów konstytucyjnych w granicach jednego kraju, a wymienionym w art. 95 ust. 1 sądom najwyższym rozpoznawanie w najwyższej instancji takich spraw, w których chodzi o stosowanie prawa kraju związkowego.

Artykuł 100

(1) Jeżeli zdaniem sądu ustawa, od której ważności zależy wydanie orzeczenia, jest sprzeczna z konstytucją, postępowanie należy zawiesić i uzyskać orzeczenie właściwego dla rozstrzygania sporów konstytucyjnych sądu kraju związkowego w przypadkach, w których chodzi o naruszenia konstytucji jednego z krajów bądź orzeczenie Federalnego Trybunału Konstytucyjnego w przypadkach naruszenia Ustawy Zasadniczej. To ostatnie dotyczy także naruszenia niniejszej Ustawy Zasadniczej przez prawo kraju związkowego lub niezgodności ustawy krajowej z ustawą federalną.

(2) Jeżeli w sporze prawnym zachodzi wątpliwość, czy jakiś przepis prawa międzynarodowego jest częścią prawa federalnego oraz czy kreuje on bezpośrednio prawa i obowiązki dla jednostki (art. 25), sąd jest zobowiązany uzyskać orzeczenie Federalnego Trybunału Konstytucyjnego.

(3) Jeżeli sąd konstytucyjny kraju związkowego zamierza przy wykładni Ustawy Zasadniczej odstąpić od orzeczenia Federalnego Trybunału Konstytucyjnego lub sądu konstytucyjnego innego kraju związkowego musi uzyskać orzeczenie Federalnego Trybunału Konstytucyjnego⁷⁵.

Artykuł 101

(1) Sądy wyjątkowe są niedopuszczalne. Nikogo nie można pozbawić jego ustawowego sędziego.

(2) Sądy dla poszczególnych rodzajów spraw mogą być tworzone tylko w drodze ustawy.

⁷⁴ Art. 99 w brzmieniu nadanym ustawą z 18 VI 1968 r.

⁷⁵ Ust. (3) art. 100 w brzmieniu nadanym ustawą z 18 VI 1969 r.

Artykuł 102

Znosi się karę śmierci.

Artykuł 103

(1) Każdemu przysługuje prawo do wysłuchania przez sąd.

(2) Czyn podlega karze tylko wtedy, gdy jego karalność była określona ustawowo przed jego popełnieniem.

(3) Nikt nie może być ukarany na podstawie powszechnych ustaw karnych więcej niż jeden raz za ten sam czyn.

Artykuł 104

(1) Ograniczenie wolności osobistej może nastąpić jedynie na podstawie obowiązującej ustawy i jedynie przy zachowaniu przewidzianych w niej norm. Nad zatrzymanymi osobami nie wolno znęcać się ani psychicznie, ani fizycznie.

(2) O dopuszczalności i czasie trwania pozbawienia wolności decyduje wyłącznie sędzia. W każdym przypadku pozbawienia wolności niewynikającym z zarządzenia sędziego należy niezwłocznie uzyskać orzeczenie sądowe. Policji nie wolno na podstawie przysługującej jej władzy przetrzymywać nikogo w areszcie dłużej niż do końca dnia po ujęciu. Szczegóły określa ustawa.

(3) Każdy zatrzymany tymczasowo na skutek podejrzenia o popełnienie czynu karalnego powinien najpóźniej w dzień po zatrzymaniu zostać doprowadzony przed sędziego, który zobowiązany jest poinformować go o przyczynie zatrzymania, przesłuchać go i umożliwić mu przedstawienie zastrzeżeń. Sędzia jest zobowiązany albo do bezzwłocznego wydania pisemnego nakazu aresztowania z uzasadnieniem, albo do zarządzenia zwolnienia.

(4) O każdym orzeczeniu sędziego dotyczącym zarządzenia lub przedłużenia pozbawienia wolności, należy niezwłocznie zawiadomić członka rodziny zatrzymanego lub inną zaufaną mu osobę.

X. Finanse

Artykuł 104a⁷⁶

(1) Federacja i kraje związkowe ponoszą oddzielnie wydatki, które wynikają z wykonywania ich zadań, o ile niniejsza Ustawa Zasadnicza nie stanowi inaczej.

⁷⁶ Art. 104a wprowadzony ustawą z 12 V 1969 r., obecnie w brzmieniu nadanym ustawą z 28 VIII 2006 r.

(2) Jeżeli kraje związkowe działają na zlecenie Federacji, wynikające stąd wydatki ponosi Federacja.

(3) Ustawy federalne, które przyznają świadczenia pieniężne i które są wykonywane przez kraje związkowe, mogą stanowić, że świadczenia pieniężne pokrywane będą w całości lub w części przez Federację. Jeżeli ustawa stanowi, że Federacja ponosi połowę lub więcej wydatków, będzie ona wykonywana na zlecenie Federacji.

(4) Ustawy federalne uzasadniające obowiązki krajów związkowych do wykonywania świadczeń pieniężnych, świadczeń rzeczowych o wartości pieniężnej lub innych porównywalnych świadczeń wobec osób trzecich i które przez kraje związkowe wykonywane są jako zadanie własne lub zgodnie z ust. 3 zdanie 2 na zlecenie Federacji, wymagają zgody Bundesratu, jeżeli powstałe w związku z tym wydatki mają być ponoszone przez kraje związkowe.

(5) Federacja i kraje związkowe ponoszą wydatki administracyjne powstające w ich urzędach i odpowiadają we wzajemnych stosunkach za prawidłowość administracji. Szczegóły określa ustawa federalna, wymagająca zgody Bundesratu.

(6) Federacja i kraje związkowe zgodnie z wewnątrzpaństwowym podziałem kompetencji i obowiązków ponoszą obciążenia wynikające z naruszenia ponadnarodowych lub międzynarodowych zobowiązań Niemiec. W przypadkach korekt finansowych Unii Europejskiej, obejmujących kilka krajów związkowych, Federacja i kraje związkowe ponoszą te obciążenia w stosunku 15 do 85. Wszystkie kraje związkowe łącznie ponoszą solidarnie 35 procent całkowitego obciążenia odpowiednio do ogólnego klucza; 50 procent całkowitego obciążenia ponoszą kraje związkowe, które te obciążenia spowodowały, w stosunku do wysokości otrzymanych środków. Szczegóły określa ustawa federalna wymagająca zgody Bundesratu.

Artykuł 104b⁷⁷

(1) Federacja może, o ile niniejsza Ustawa Zasadnicza nadaje jej kompetencje ustawodawcze, udzielać krajom związkowym pomocy finansowej w przypadkach inwestycji o szczególnym znaczeniu dla krajów i gmin (związków gmin), które są niezbędne w celu:

1. zapobieżenia zakłóceniom równowagi ogólnogospodarczej lub

⁷⁷ Art. 104b wprowadzony ustawą z 28 VIII 2006 r.; ostatnie zdanie ust. 1 dodała ustawa z 29 VII 2009 r.

2. wyrównania różnic potencjału gospodarczego na terytorium Federacji albo
3. wspierania wzrostu gospodarczego.

Odmienne od postanowień zdania 1 Federacja, w przypadku klęski żywiołowej lub sytuacji nadzwyczajnych, niepoddających się kontroli państwa i w znacznym stopniu obciążających jego sytuację finansową, może przyznawać pomoc finansową również bez kompetencji ustawodawczych.

(2) Szczegóły, zwłaszcza rodzaje inwestycji, które mają otrzymać wsparcie, określa ustawa federalna wymagająca zgody Bundesratu lub zawarta na podstawie federalnej ustawy budżetowej umowa administracyjna. Środki przydzielane są na określony czas i kontrolowane w równych odstępach czasu w odniesieniu do ich wykorzystania. Pomoc finansowa udzielana jest w formie zmniejszających się z czasem rocznych sum.

(3) Bundestag, Rząd Federalny i Bundesrat są informowane na żądanie o przeprowadzaniu podjętych działań i uzyskanej poprawie.

Artykuł 105

(1) Ustawodawstwo w zakresie cel i monopolu finansowych należy wyłącznie do Federacji.

(2) Federacji przysługuje ustawodawstwo konkurencyjne w zakresie innych podatków, jeżeli wpływy z tych podatków przypadają jej w całości lub w części, lub gdy zachodzą przesłanki określone w art. 72 ust. 2⁷⁸.

(2a) Kraje związkowe posiadają uprawnienia ustawodawcze w zakresie lokalnych podatków konsumpcyjnych i podatku od dokonanych wydatków dopóki i na ile nie są to tego samego rodzaju podatki, co podatki regulowane przez ustawy federalne. Są one także uprawnione do ustalania wysokości stawki podatku od nabycia nieruchomości.

(3) Ustawy federalne dotyczące podatków, z których wpływy przypadają w całości lub w części krajom związkowym i gminom (związkom gmin) wymagają zgody Bundesratu.

Artykuł 106⁷⁹

(1) Na rzecz Federacji przypadają zyski z monopolu finansowych i wpływy z następujących podatków:

1. cel,
2. podatków konsumpcyjnych, o ile nie przypadają one na rzecz krajów związkowych zgodnie z ust. 2 lub wspólnie na rzecz Federacji i krajów związkowych zgodnie z ust. 3 lub nie przysługują gminom na podstawie ust. 6,
3. podatków od transportu drogowego towarów, podatków od pojazdów mechanicznych i innych podatków od dokonywanych transakcji odnoszących się do zmotoryzowanych środków transportu,
4. podatków od obrotu kapitałowego, podatku ubezpieczeniowego i podatku wekslowego,
5. jednorazowych opłat majątkowych i opłat wyrównawczych pobieranych w celu dokonania wyrównania obciążeń,
6. opłat uzupełniających do podatku dochodowego od osób fizycznych i podatku dochodowego od osób prawnych,
7. opłat w ramach Wspólnot Europejskich.

(2) Krajom związkowym przypadają wpływy z następujących podatków:

1. podatku majątkowego,
2. podatku od spadków,
3. podatku od dokonywanych transakcji, o ile zgodnie z ust. 1 nie przypada on na rzecz Federacji lub zgodnie z ust. 1, wspólnie na rzecz Federacji i krajów związkowych,
4. podatku od piwa,
5. opłat od kasyn gry.

(3) Wpływy z podatku dochodowego od osób fizycznych i prawnych i z podatku obrotowego przypadają wspólnie Federacji i krajom związkowym (podatki wspólne), o ile wpływy z podatku dochodowego od osób fizycznych zgodnie z ust. 5, a wpływy z podatku obrotowego zgodnie z ust. 5a nie zostaną przyznane

⁷⁸ Ust. (2) art. 105 zmieniony ustawą z 12 V 1969 r., ta sama ustawa wprowadziła ust. (2a), ostatnio zmieniony ustawą z 28 VIII 2006 r.

⁷⁹ Art. 106 wielokrotnie zmieniany, i tak: ust. (1) zmieniony ustawą z 23 XII 1955 r., ustawą z 12 V 1969 r., ostatnio usta-

wą z 20 XII 1993 r.; ust. (2) – ustawą z 23 XII 1955 r., ustawą z 24 XII 1956 r., ustawą z 12 V 1969 r., ostatnio ustawą z 20 XII 1993 r.; ust. (3) i (4) – ustawą z 23 XII 1955 r., ustawą z 12 V 1969 r., ustawą z 20 XII 1993 r., ustawą z 3 XI 1995 r. i ostatnio ustawą z 24 X 1997 r.; ust. (5) dodany ustawą z 23 XII 1955 r., zmieniony ustawą z 12 V 1969 r., ostatnio ustawą z 20 XII 1993 r.; ust. (5a) dodany ustawą z 24 X 1997 r., ust. (6) dodany ustawą z 23 XII 1955 r., zmieniony ustawą z 23 XII 1956 r., ustawą z 12 V 1969 r.; ust. (7) i (8) dodane ustawą z 24 XII 1956 r., a następnie zmienione ustawą z 12 V 1969 r., a następnie ustawą z 20 XII 1994 r.; ust. (9) dodany ustawą z 12 V 1969 r. i zmieniony ustawą z 20 XII 1993 r. Ustawą z 19 marca 2009 r. zmieniono w ust. (1) pkt 3 oraz w ust. (2) pkt 3.

gminom. We wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych oraz podatku dochodowego od osób prawnych mają udział po połowie Federacja i kraje związkowe. Udziały Federacji i krajów związkowych we wpływach z podatku obrotowego zostaną określone w drodze ustawy federalnej wymagającej zgody Bundesratu. Przy tym ustalaniu należy przyjąć następujące zasady:

1. W ramach bieżących przychodów Federacja i kraje związkowe posiadają jednakowe roszczenia o pokrycie ich niezbędnych wydatków. Przy tym zakres wydatków powinien być określony z uwzględnieniem wieloletniego planu finansowego.
2. Pokrycie potrzeb Federacji i krajów związkowych powinno zostać wzajemnie tak ustalone, aby osiągnąć słuszne wyrównanie, zapobiec przeciążeniu podatników i zapewnić jednolite warunki życiowe na obszarze Federacji.

Dodatkowo w ustaleniu udziału Federacji i krajów związkowych w podatku obrotowym uwzględniane są pomniejszone wpływy z podatków, wynikające dla krajów związkowych od dnia 1 stycznia 1996 r. z uwzględnienia dzieci w podatku dochodowym od osób fizycznych. Szczegóły określa ustawa federalna, o której mowa w zdaniu 3.

(4) Udziały Federacji i krajów związkowych w podatku obrotowym powinny zostać ustalone na nowo, jeżeli stosunek między dochodami a wydatkami Federacji i krajów związkowych ulegnie istotnej zmianie; pomniejszone wpływy z podatków, które z zgodnie z ust. 3 zdanie 5 brane są pod uwagę dodatkowo przy ustaleniu udziałów w podatku obrotowym, nie są w tym przypadku uwzględniane. Jeżeli w drodze ustawy federalnej kraje związkowe zostaną zobowiązane do dodatkowych wydatków lub pozbawione wpływów, wówczas zwiększone obciążenie może być, w drodze ustawy wymagającej zgody Bundesratu, wyrównane przez dotacje finansowe Federacji, o ile ogranicza się ono do krótkiego czasu. W ustawie należy określić zasady obliczania dotacji finansowych oraz ich podziału na poszczególne kraje związkowe.

(5) Gminom przysługuje udział we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych, który przekazywany jest przez kraje związkowe do gmin na podstawie podatku dochodowego uiszczanego przez jej mieszkańców. Szczegóły określa ustawa federalna wymagająca zgody Bundesratu. Może ona określać, że gminy ustalą stawki swojego udziału.

(5a) Gminom od dnia 1 stycznia 1998 r. przysługuje udział we wpływach z podatku obrotowego. Przekazywany on będzie gminom przez kraje związkowe na podstawie klucza uwzględniającego warunki miejscowe i gospodarcze. Szczegóły określa ustawa federalna wymagająca zgody Bundesratu.

(6) Wpływy z podatków gruntowych i od działalności gospodarczej przysługują gminom, wpływy z lokalnych podatków konsumpcyjnych i podatków od dokonanych wydatków przypadają gminom lub, na podstawie ustawodawstwa krajowego, związkom gmin. Gminom należy przyznać prawo do ustalania w ramach ustaw stawki podatku gruntowego i podatku od działalności gospodarczej. Jeżeli w kraju związkowym nie istnieją gminy, wówczas wpływy z podatków gruntowych i od działalności gospodarczej oraz lokalnych podatków konsumpcyjnych i od dokonanych wydatków przysługują krajowi związkowemu. Federacja i kraje związkowe mogą na podstawie repartycji posiadać udziały we wpływach z podatku od działalności gospodarczej. Szczegóły repartycji określa ustawa federalna wymagająca zgody Bundesratu. Na podstawie ustawodawstwa krajów związkowych podatek gruntowy i podatek od działalności gospodarczej, jak również udział gminy we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych i z podatku obrotowego mogą stanowić podstawę dla obliczenia repartycji.

(7) Z udziału krajów związkowych w całości wpływów z podatków wspólnych, gminom i związkom gmin przypada określony w ramach ustawodawstwa krajowego udział procentowy. Poza tym ustawodawstwo krajów związkowych określa, czy i w jakim zakresie gminom (związkom gmin) przypadają wpływy z podatków krajowych.

(8) Jeżeli Federacja spowoduje powstanie w poszczególnych krajach związkowych lub gminach (związkach gmin) specjalnych urzędów, które tym krajom lub gminom (związkom gmin) przysporzą bezpośrednio dodatkowych wydatków lub spowodują zmniejszenie wpływów (szczególnie obciążenia), Federacja zagwarantuje konieczne wyrównanie, jeżeli i o ile od krajów związkowych lub gmin (związków gmin) nie można wymagać, aby ponosiły te szczególne obciążenia. Świadczenia odszkodowawcze wobec osób trzecich i korzyści finansowe, które powstaną po stronie krajów związkowych lub gmin (związków gmin) jako skutek tych urzędów, zostaną uwzględnione w wyrównaniu.

(9) Jako wpływy i wydatki krajów związkowych w rozumieniu tego artykułu traktowane są także wpływy i wydatki gmin (związków gmin).

Artykuł 106a⁸⁰

Krajom związkowym od dnia 1 stycznia 1996 r. przysługuje kwota z wpływów podatkowych Federacji za lokalny transport publiczny. Szczegóły regulowane są w drodze ustawy federalnej wymagającej zgody Bundesratu. Kwota wynikająca ze zdania 1 nie jest uwzględniana przy obliczaniu potencjału finansowego zgodnie z art. 107 ust. 2.

Artykuł 106b⁸¹

Od dnia 1 stycznia 2009 roku, w następstwie przekazania Federacji wpływów z podatku od pojazdów mechanicznych, krajom związkowym przysługuje określona kwota z wpływów podatkowych Federacji. Szczegóły określa ustawa federalna wymagająca zgody Bundesratu.

Artykuł 107⁸²

(1) Wpływy z podatków krajowych i udział krajów związkowych we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych oraz podatku dochodowego od osób prawnych przysługują poszczególnym krajom związkowym tylko w takim zakresie, w jakim zostały one pobrane przez organy skarbowe na ich terenie (wpływy lokalne). Szczegółowe postanowienia o rozgraniczeniu oraz o sposobie i wielkości lokalnego rozłożenia wpływów z podatku dochodowego od osób prawnych i podatku od wynagrodzeń zostaną ustalone w ustawie federalnej wymagającej zgody Bundesratu. Ustawa może zawierać także postanowienia o rozgraniczeniu i rozłożeniu wpływów lokalnych z innych podatków. Udział krajów związkowych we wpływach z podatku obrotowego przysługuje krajom proporcjonalnie do liczby ich mieszkańców; dla pewnej części, najwyżej jednak dla jednej czwartej tego udziału kraju związkowego mogą, w drodze ustawy federalnej wymagającej zgody Bundesratu, zostać przewidziane udziały uzupełniające dla tych krajów związkowych, których wpływy z podatków krajo-

wych, podatku dochodowego od osób fizycznych oraz podatku dochodowego od osób prawnych i zgodnie z art. 106b są w przeliczeniu na jednego mieszkańca niższe niż przeciętna przypadająca na kraj związkowy; w przypadku podatku od nabycia nieruchomości należy uwzględnić potencjał podatkowy.

(2) W drodze ustawy zapewnia się także właściwe wyrównanie zróżnicowanych potencjałów finansowych krajów związkowych, należy przy tym uwzględnić potencjał finansowy i potrzeby finansowe gmin (związków gmin). Przesłanki roszczeń wyrównawczych krajów związkowych uprawnionych do wyrównania i zobowiązań wyrównawczych krajów związkowych zobowiązanych do wyrównania, jak również kryteria dla określenia wysokości świadczeń wyrównawczych określone zostaną w ustawie. Ustawa może także stanowić, że Federacja przyzna ze swoich środków dotacje dla krajów związkowych słabszych gospodarczo na dodatkowe pokrycie ich ogólnych potrzeb finansowych (dotacje uzupełniające).

Artykuł 108⁸³

(1) Cła, monopole finansowe, podatki konsumpcyjne regulowane w drodze ustawy federalnej, łącznie z podatkiem obrotowym od importu, podatek od pojazdów mechanicznych i pozostałe podatki od dokonywanych transakcji odnoszące się do zmotoryzowanych środków transportu od dnia 1 lipca 2009 r., jak również opłaty w ramach Wspólnot Europejskich są administrowane przez federalne władze finansowe.

(2) Pozostałe podatki są administrowane przez władze finansowe krajów związkowych. Struktura tych władz i jednolite wykształcenie urzędników mogą być regulowane w ustawie federalnej wymagającej zgody Bundesratu. Jeżeli utworzone zostaną władze średniego szczebla, ich kierownicy są powoływani w porozumieniu z Rządem Federalnym.

(3) Jeżeli organy finansowe krajów związkowych administrują podatkami, które w całości lub w części przypadają Federacji, wówczas działają one na zlecenie Federacji. Art. 85 ust. 3 i 4 obowiązuje z zastrzeżeniem, że w miejsce Rządu Federalnego występuje federalny minister finansów.

(4) W drodze ustawy federalnej wymagającej zgody Bundesratu, może zostać przewidziane przy

⁸⁰ Art. 106a został dodany ustawą z 20 XII 1993 r.

⁸¹ Art. 106b został dodany ustawą z 19 III 2009 r.

⁸² Art. 107 zmieniono wielokrotnie: ustawą z 20 IV 1953 r., ustawą z 25 XII 1954 r., ustawą z 23 XII 1955 r., ustawą z 12 V 1969 r., ustawą z 28 VIII 2006 r., a ostatnio ustawą z 19 III 2009 r. zmieniono ust. (1).

⁸³ Art. 108 zmieniony ustawą z 12 V 1969 r.; a następnie ustawą z 26 XI 2001 r. Ustawą z 19 III 2009 r. zmieniono ust. (1).

administrowaniu podatkami współdziałanie federalnych i krajowych organów finansowych, jak również w przypadku podatków wymienionych w ust. 1, administrowanie przez organy finansowe krajów związkowych, a w przypadku innych podatków administrowanie przez federalne organy finansowe, jeżeli i na ile w znacznym stopniu poprawi to lub ułatwi wykonanie ustaw podatkowych. W przypadku podatków, które przypadają wyłącznie gminom (związkom gmin) administracja przysługująca organom finansowym krajów związkowych może zostać przez kraje w całości lub w części przekazana gminom (związkom gmin).

(5) Stosowane przez federalne organy skarbowe postępowania regulowane są w drodze ustawy federalnej. Postępowanie stosowane przez organy skarbowe krajów związkowych w przypadkach określonych w ust. 4 zdanie 2 oraz przez gminy (związki gmin) może zostać uregulowane w drodze ustawy wymagającej zgody Bundesratu.

(6) Sądownictwo finansowe regulowane jest jednolicie w drodze ustawy federalnej.

(7) Rząd Federalny może za zgodą Bundesratu wydawać ogólne przepisy administracyjne, o ile administracja sprawowana jest przez organy finansowe krajów związkowych lub gminy (związki gmin).

Artykuł 109⁸⁴

(1) Federacja i kraje związkowe są samodzielne i wzajemnie niezależne w ramach swojej gospodarki budżetowej.

(2) Federacja i kraje związkowe wspólnie wypełniają zobowiązania Republiki Federalnej Niemiec wynikające z aktów prawnych Wspólnoty Europejskiej na podstawie art. 104 Traktatu o ustanowieniu Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej w celu zachowania dyscypliny budżetowej i w tych ramach uwzględniają wymogi ogólnogospodarczej równowagi.

(3) Budżety Federacji i krajów związkowych zasadniczo powinny być bilansowane bez wpływów z kredytów. Federacja i kraje związkowe mogą przewidzieć regulacje mające na celu symetryczne uwzględnienia skutków rozwoju koniunktury odbiegającej od normalnej sytuacji w warunkach wzrostu i spowolnienia, jak również regulacje sytuacji wyjątkowych na wypa-

dek klęski żywiołowej lub nadzwyczajnych sytuacji niepoddających się kontroli państwa i w znacznym stopniu obciążających jego sytuację finansową. Dla regulacji wyjątkowych muszą zostać przewidziane odpowiednie regulacje dotyczące spłaty zadłużenia. Szczegóły odnoszące się do budżetu Federacji reguluje art. 115 z zastrzeżeniem, że wymogi zdania 1 spełnione są, jeżeli wpływy z kredytów nie przekraczają 0,35% w stosunku do nominalnej wartości produktu krajowego brutto. Szczegóły odnoszące się do budżetów krajów związkowych regulują one same w ramach swoich konstytucyjnoprawnych kompetencji z zastrzeżeniem, że wymogi zdania 1 spełnione są tylko wtedy, gdy nie dopuszcza się wpływów z kredytów.

(4) Ustawa federalna wymagająca zgody Bundesratu może ustanowić wspólnie obowiązujące dla Federacji i krajów związkowych zasady prawa budżetowego, odpowiadające koniunkturze gospodarki finansowej i wieloletniego planowania finansowego.

(5) Sankcje Wspólnoty Europejskiej nakładane w związku z postanowieniami art. 104 Traktatu Założycielskiego Wspólnoty Europejskiej w celu zachowania dyscypliny budżetowej ponoszą Federacja i kraje związkowe w stosunku 65 do 35.

Artykuł 109a⁸⁵

W celu uniknięcia krytycznych sytuacji budżetowych ustawa federalna wymagająca zgody Bundesratu reguluje:

1. bieżący nadzór nad gospodarką budżetową Federacji i krajów związkowych, sprawowany przez wspólne gremium (Rada Stabilizacyjna),
2. przesłanki i postępowanie mające na celu stwierdzenie grożącej krytycznej sytuacji budżetowej,
3. zasady proponowania i realizacji programów uzdrowienia budżetu w celu uniknięcia krytycznych sytuacji budżetowych.

Decyzje Rady Stabilizacyjnej i dokumenty stanowiące podstawę obrad podlegają publikacji.

Artykuł 110⁸⁶

(1) Wszystkie wpływy i wydatki Federacji winny być ujęte w budżecie; w przypadku przedsiębiorstw federalnych i majątku specjalnego wystarczy umieścić jedynie dotacje i odprowadzane środki. Budżet powinien być zrównoważony we wpływach i wydatkach.

⁸⁴ Art. 109 zmieniony ustawą z 8 VI 1967 r., a następnie ustawą z 28 VIII 2006 r. – dodano ust. (5); Ustawa z 29 VII 2009 r. nadała nowe brzmienie ust. (2) i (3), dotychczasowy ust. (3) stał się ust. (4), zaś dotychczasowy ust. (4) został uchylony, ust. (5) otrzymał nowe brzmienie.

⁸⁵ Art. 109a wprowadziła ustawa z 29 VII 2009 r.

⁸⁶ Art. 110 zmieniony ustawą z 12 V 1969 r.

(2) Budżet jest ustalany w drodze ustawy budżetowej na rok lub kilka lat obrachunkowych z podziałem na lata, przed rozpoczęciem pierwszego roku obrachunkowego. Dla poszczególnych części budżetu może być przewidziane, że obowiązują one w różnych okresach z podziałem na lata obrachunkowe.

(3) Projekt ustawy, o której mowa w ustępie 2 zdanie 1, jak również projekty zmian ustawy budżetowej i budżetu jednocześnie ze skierowaniem do Bundesratu wnoszone są do Bundestagu. Bundesrat jest uprawniony do przedstawienia swojego stanowiska w sprawie projektu w ciągu sześciu tygodni, a w odniesieniu do zmian w ciągu trzech tygodni.

(4) Ustawa budżetowa może zawierać tylko przepisy dotyczące wpływów i wydatków Federacji odnoszących się jedynie do okresu, na który ustawa budżetowa została uchwalona. Ustawa budżetowa może stanowić, że jej przepisy tracą moc dopiero w chwili ogłoszenia nowej ustawy budżetowej lub w przypadku upoważnienia, o którym mowa w art. 115, w późniejszym czasie.

Artykuł 111

(1) Jeżeli do końca roku obrachunkowego nie zostanie w drodze ustawy ustalony budżet na następny rok, wówczas do chwili jego wejścia w życie Rząd Federalny jest uprawniony do dokonywania wszystkich wydatków koniecznych:

- a) dla utrzymania instytucji funkcjonujących na podstawie ustawy oraz dla wykonania zadań wynikających z ustawy,
- b) dla wypełnienia prawnie uzasadnionych zobowiązań Federacji,
- c) dla kontynuacji budów, dostaw i innych świadczeń lub dla zapewnienia dalszej pomocy dla tych celów, o ile w budżecie na rok ubiegły przyznane już były na nie odpowiednie kwoty.

(2) Jeżeli wynikające z ustawy szczególnej wpływy z podatków, opłat i innych źródeł lub wpływy z rezerwy środków obrotowych nie pokrywają wydatków wymienionych w ustępie 1, Rząd Federalny może uruchomić w formie kredytu środki konieczne dla utrzymania działalności gospodarczej do wysokości jednej czwartej sumy końcowej poprzedniego budżetu.

Artykuł 112⁸⁷

Ponadplanowe i pozaplanowe wydatki wymagają zgody federalnego ministra finansów. Może ona zo-

⁸⁷ Art. 112 zmieniony ustawą z 12 V 1969 r.

stać udzielona jedynie w przypadku nieprzewidzianej i nieodpartej potrzeby. Szczegóły może ustalać ustawa federalna.

Artykuł 113⁸⁸

(1) Ustawy, które podwyższają wydatki budżetowe proponowane przez Rząd Federalny lub zawierają nowe wydatki lub spowodują wydatki w przyszłości, wymagają zgody Rządu Federalnego. To samo dotyczy ustaw, które zawierają zmniejszenie wpływów lub spowodują je w przyszłości. Rząd Federalny może zażądać, aby Bundestag zawiesił uchwalenie takich ustaw. W takim przypadku Rząd Federalny w ciągu sześciu tygodni powinien przedstawić Bundestagowi swoją opinię.

(2) Rząd Federalny może zażądać w ciągu czterech tygodni od uchwalenia przez Bundestag ustawy, aby Bundestag ponownie podjął uchwałę.

(3) Jeżeli ustawa doszła już do skutku zgodnie z art. 78, Rząd Federalny może odmówić swojej zgody tylko w ciągu sześciu tygodni i tylko wtedy, gdy zastosował postępowania określone w ustępie 1 zdanie 3 i 4 lub w ustępie 2. Po upływie tego terminu uważa się, że zgoda została udzielona.

Artykuł 114⁸⁹

(1) Federalny minister finansów jest zobowiązany do składania Bundestagowi i Bundesratowi w ciągu następnego roku obrachunkowego sprawozdań o wszystkich wpływach i wydatkach, jak również o majątku i zadłużeniu w celu udzielenia Rządowi Federalnemu absolutorium.

(2) Federalna Izba Obrachunkowa, której członkom przysługuje niezawisłość sędziowska, bada sprawozdania jak również gospodarność i rzetelność wykonywania budżetu, i gospodarowania. Składa ona poza Rządem Federalnym coroczne sprawozdania bezpośrednio Bundestagowi i Bundesratowi. Pozostałe uprawnienia Federalnej Izby Obrachunkowej regulowane są w drodze ustawy federalnej.

Artykuł 115⁹⁰

(1) Zaciąganie kredytów jak również przejmowanie poręczeń, gwarancji lub innych zabezpieczeń, które mogłyby w kolejnych latach obrachunkowych spowo-

⁸⁸ Art. 113 zmieniony ustawą z 12 V 1969 r.

⁸⁹ Art. 114 zmieniony ustawą z 12 V 1969 r.

⁹⁰ Art. 115 zmieniony ustawą z 12 V 1969 r., obecne brzmienie nadała mu ustawa z 20 VII 2009 r.

dować wydatki wymaga określonego lub możliwego do określenia co do wysokości upoważnienia w ustawie federalnej.

(2) Wpływy i wydatki zasadniczo powinny być bilansowane bez wpływów z kredytów. Zasadzie tej odpowiada sytuacja, w której wpływy z kredytów nie przekraczają 0,35% w stosunku do nominalnej wartości produktu krajowego brutto. Ponadto w sytuacji rozwoju koniunktury odbiegającej od normalnej sytuacji należy uwzględnić symetrycznie oddziaływanie na budżet w warunkach wzrostu i spowolnienia tempa rozwoju gospodarczego. Odstępstwa faktycznie zaciągniętych kredytów od dopuszczalnych, zgodnie ze zdaniem 1 do 3, maksymalnych granic kredytowych ujmowane są na koncie kontrolnym; obciążenia, przekraczające wartość graniczną 1,5% w stosunku do nominalnej wartości produktu krajowego brutto, muszą być spłacone z uwzględnieniem koniunktury. Szczegóły, zwłaszcza uregulowanie wpływów i wydatków z uwzględnieniem transakcji finansowych i procedury mającej na celu obliczenie maksymalnej granicy kredytu netto zaciąganego rocznie przy uwzględnieniu rozwoju koniunktury na podstawie procedury uregulowania koniunktury oraz kontrolę i wyrównanie odchyłń rzeczywiście zaciągniętych kredytów od dopuszczalnej granicy, reguluje ustawa federalna. W przypadku klęsk żywiołowych i sytuacji nadzwyczajnych, nie poddających się kontroli państwa i w znacznym stopniu obciążających jego sytuację finansową, maksymalne granice kredytowe mogą zostać przekroczone na podstawie uchwały podjętej większością głosów ogólnej liczby członków Bundestagu. Uchwała ta musi zawierać plan spłaty zadłużenia. Spłata kredytów zaciągniętych na podstawie zdania 6 powinna nastąpić w odpowiednim czasie.

Xa. Stan obrony⁹¹

Artykuł 115a

(1) Stwierdzenia, że obszar Federacji został zbrojnie zaatakowany, lub że istnieje bezpośrednia groźba takiego ataku (stan obrony), dokonuje Bundestag za zgodą Bundesratu. Stwierdzenia tego dokonuje się na wniosek Rządu Federalnego i wymaga większości dwóch trzecich oddanych głosów, co najmniej większości członków Bundestagu.

⁹¹ Rozdział wprowadzony ustawą z 24 VI 1968 r.

(2) Jeżeli sytuacja wymaga nieodzownego natychmiastowego działania, a niemożliwe do pokonania przeszkody uniemożliwiają zebranie się Bundestagu lub gdy nie jest on zdolny do podejmowania uchwał, stwierdzenia takiego stanu dokonuje Komisja Wspólna większością dwóch trzecich oddanych głosów, w obecności co najmniej większości jej członków.

(3) Stwierdzenie jest ogłaszane przez Prezydenta Federalnego w *Bundesgesetzblatt* zgodnie z postanowieniami art. 82. Jeżeli nie jest to możliwe we właściwym czasie, ogłoszenie następuje w inny sposób; musi jednak zostać zamieszczone w *Bundesgesetzblatt*, gdy tylko okoliczności na to pozwolą.

(4) Jeżeli terytorium Federacji zostanie zaatakowane zbrojnie, a właściwe organy federalne nie są w stanie dokonać natychmiast stwierdzenia, o którym mowa w ust. 1 zdanie 1, to stwierdzenie to uważa się za dokonane i ogłoszone od chwili, w której nastąpił atak. Data ta ogłaszana jest przez Prezydenta Federalnego, gdy tylko okoliczności na to pozwolą.

(5) Jeżeli ogłoszono stwierdzenie o zaistnieniu stanu obrony i terytorium Federacji zostało zaatakowane zbrojnie, Prezydent Federalny może za zgodą Bundestagu składać zgodnie z prawem międzynarodowym oświadczenia o zaistnieniu stanu obrony. W sytuacji określonej w ust. 2 w miejsce Bundestagu wstępuje Komisja Wspólna.

Artykuł 115b

Z chwilą ogłoszenia stanu obrony prawo wydawania rozkazów i sprawowanie dowództwa nad siłami zbrojnymi przechodzi na Kanclerza Federalnego.

Artykuł 115c

(1) W stanie obrony Federacja ma prawo stowienia ustawodawstwa konkurencyjnego także w dziedzinach, które należą do kompetencji ustawodawczych krajów związkowych. Ustawy te wymagają zgody Bundesratu.

(2) Jeżeli okoliczności w czasie trwania stanu obrony tego wymagają, ustawa federalna dla stanu obrony może:

1. w przypadku wyłączeń uregulować tymczasowo odszkodowania odmiennie niż w art. 14 ust. 3 zdanie 2,
2. przy pozbawieniu wolności ustalić inny termin niż przewidziany w art. 104 ust. 2 zdanie 3 i ust. 3 zdanie 1, najwyżej jednak termin czterech dni na wypadek, gdy sędzia nie może działać w terminie przewidzianym w normalnym czasie.

(3) Jeżeli jest to konieczne dla odparcia trwającego lub bezpośrednio grożącego ataku, administracja i finanse Federacji i krajów związkowych mogą być w przypadku stanu obrony uregulowane w drodze ustawy federalnej wymagającej zgody Bundesratu odmiennie od postanowień rozdziałów VIII, VIIIA i X, przy czym powinna zostać zachowana zdolność do funkcjonowania krajów związkowych, gmin i związków gmin, w szczególności także w aspekcie finansowym.

(4) Ustawy federalne, o których mowa w ust. 1 i ust. 2 pkt 1, mogą być w celu przygotowania ich wykonania stosowane już przed zaistnieniem stanu obrony.

Artykuł 115d

(1) Dla ustawodawstwa federalnego obowiązują w stanie obrony, odmiennie od art. 76 ust. 2, art. 77 ust. 1 zdanie 2 i ust. 2–4, art. 78 i art. 82 ust. 1, uregulowania ust. 2 i 3.

(2) Projekty ustaw Rządu Federalnego, określone przez niego jako pilne, należy równocześnie z ich wniesieniem do Bundestagu przesłać Bundesratowi. Bundestag i Bundesrat bezzwłocznie obradują wspólnie nad tymi projektami. Jeżeli dla jakiejś ustawy konieczna jest zgoda Bundesratu, to dla dojścia ustawy do skutku konieczna jest zgoda większości głosów jego członków. Szczegóły określa regulamin uchwalony przez Bundestag za zgodą Bundesratu.

(3) Do ogłaszania ustaw odpowiednie zastosowanie znajduje art. 115a ust. 3 zdanie 2.

Artykuł 115e

(1) Jeżeli w stanie obrony Komisja Wspólna stwierdzi większością dwóch trzecich oddanych głosów, w obecności co najmniej większości jej członków, że niemożliwe do pokonania przeszkody uniemożliwiają zebranie się na czas Bundestagu lub że nie jest on zdolny do podejmowania uchwał, Komisja Wspólna wstępuje w miejsce Bundestagu i Bundesratu i przejmuje ich prawa.

(2) Ustawa Komisji Wspólnej nie może ani zmienić Ustawy Zasadniczej, ani w całości lub w części uchylić lub zawiesić. Komisja Wspólna nie jest uprawniona do wydawania ustaw, o których mowa w art. 23 ust. 1 zdanie 2, art. 24 ust. 1 lub art. 29.

Artykuł 115f

(1) W stanie obrony Rząd Federalny może, jeżeli wymagają tego okoliczności:

1. użyć Federalną Straż Graniczną na terytorium całej Federacji;
2. udzielać instrukcji poza administracją federalną także rządów krajów związkowych, a jeżeli uważa to za pilne także organom krajowym, i uprawnienie to może przekazać wyznaczonym przez siebie członkom rządów krajów związkowych.

(2) O działaniach podjętych zgodnie z ust. 1 należy bezzwłocznie powiadomić Bundestag, Bundesrat i Komisję Wspólną.

Artykuł 115g

Pozycja konstytucyjna i realizacja konstytucyjnych zadań przez Federalny Trybunał Konstytucyjny i jego sędziów nie mogą być ograniczane. Ustawa Komisji Wspólnej może zmienić ustawę o Federalnym Trybunale Konstytucyjnym tylko o tyle, na ile zdaniem Federalnego Trybunału Konstytucyjnego jest to niezbędne dla utrzymania zdolności Trybunału do działania. Do czasu wydania takiej ustawy federalnej, Federalny Trybunał Konstytucyjny może przedsięwziąć środki niezbędne dla utrzymania jego zdolności do funkcjonowania. Uchwały, o których mowa w zdaniach 2 i 3, Federalny Trybunał Konstytucyjny podejmuje większością głosów obecnych sędziów.

Artykuł 115h

(1) Kadencja Bundestagu oraz parlamentów krajów związkowych upływające w czasie trwania stanu obrony, upływają sześć miesięcy po zakończeniu stanu obrony. Kadencja Prezydenta Federalnego upływająca w czasie trwania stanu obrony, jak również w przypadku przedwczesnego złożenia urzędu, przejścia jego uprawnień przez Przewodniczącego Bundesratu kończy się dziewięć miesięcy po zakończeniu stanu obrony. Kadencja członków Federalnego Trybunału Konstytucyjnego upływająca w czasie trwania stanu obrony upływa sześć miesięcy po zakończeniu stanu obrony.

(2) Jeżeli będzie konieczny wybór nowego Kanclerza Federalnego przez Komisję Wspólną, wówczas wybiera ona nowego Kanclerza Federalnego głosami większości swoich członków; Prezydent Federalny przedkłada Komisji Wspólnej swoją propozycję. Komisja Wspólna może wyrazić wotum nieufności Kanclerzowi Federalnemu tylko w ten sposób, że większością dwóch trzecich swoich członków wybierze jego następcę.

(3) W czasie trwania stanu obrony rozwiązanie Bundestagu jest niedopuszczalne.

Artykuł 115i

(1) Jeżeli właściwe organy Federacji nie są w stanie przedsięwziąć niezbędnych środków w celu odparcia niebezpieczeństwa, a sytuacja koniecznie wymaga natychmiastowego i samodzielnego działania na poszczególnych częściach obszaru federalnego, rządy krajów związkowych lub określone przez nie organy albo pełnomocnicy są uprawnieni przedsięwziąć w zakresie swoich kompetencji środki przewidziane w art. 115f ust. 1.

(2) Środki wymienione w ust. 1 mogą być w każdej chwili uchylone przez Rząd Federalny, a w stosunku do władz krajów związkowych i niższych władz federalnych także przez premierów krajów związkowych.

Artykuł 115k

(1) Ustawy, o których mowa w art. 115c, 115e i 115g, oraz rozporządzenia wydane na podstawie tych ustaw w czasie ich stosowania powodują zawieszenie sprzecznego z nimi prawa. Nie dotyczy to wcześniejszego prawa stanowionego na podstawie art. 115c, 115e i 115g.

(2) Ustawy uchwalone przez Komisję Wspólną i rozporządzenia wydane na podstawie tych ustaw tracą moc obowiązującą sześć miesięcy po zakończeniu stanu obrony.

(3) Ustawy, które zawierają regulacje odmienne niż w art. 91a, 91b, 104a, 106 i 107, obowiązują najwyżej do końca drugiego roku obrachunkowego, który następuje po zakończeniu stanu obrony. Mogą one zostać zmienione po zakończeniu stanu obrony przez ustawę federalną wymagającą zgody Bundesratu, aby doprowadzić do regulacji zgodnej z rozdziałem VIIIa i X.

Artykuł 115l

(1) Bundestag może za zgodą Bundesratu w każdej chwili uchylić ustawę Komisji Wspólnej. Bundesrat może zażądać podjęcia w tej sprawie uchwały przez Bundestag. Inne działania podjęte przez Komisję Wspólną lub Rząd Federalny dla odparcia niebezpieczeństwa muszą zostać uchylone, jeżeli Bundestag i Bundesrat tak postanowią.

(2) Bundestag może w każdej chwili za zgodą Bundesratu ogłosić w drodze uchwały ogłaszanej przez Prezydenta Federacji zakończenie stanu obrony. Bundesrat może zażądać podjęcia w tej sprawie uchwały przez Bundestag. Stan obrony należy bezzwłocznie ogłosić za zakończony, jeżeli nie zachodzą już przesłanki dla jego stwierdzenia.

(3) O zawarciu pokoju decyduje się w drodze ustawy federalnej.

XI. Postanowienia przejściowe i końcowe

Artykuł 116

(1) Niemcem w rozumieniu niniejszej Ustawy Zasadniczej z zastrzeżeniem odmiennej regulacji ustawowej jest każdy, kto posiada niemiecką przynależność państwową lub kto jako uchodźca lub wypędzony narodowości niemieckiej, jego małżonek lub potomek znalazł przyjęcie na obszarze Rzeszy Niemieckiej według stanu z dnia 31 grudnia 1937 roku.

(2) Byłym niemieckim przynależnym państwowym, którzy między dniem 30 stycznia 1933 roku a 8 maja 1945 roku z przyczyn politycznych, rasowych lub religijnych zostali pozbawieni przynależności państwowej, a także ich potomkom, należy przynależność tę na ich wniosek przywrócić. Uważa się, że nie stracili oni przynależności państwowej, jeżeli osiedlili się w Niemczech po 8 maja 1945 roku i nie wyrazili innej woli.

Artykuł 117

(1) Prawo spreczne z art. 3 ust. 2 pozostaje w mocy do momentu dostosowania go do tego postanowienia Ustawy Zasadniczej, jednak nie dłużej niż do dnia 31 marca 1953 roku.

(2) Ustawy ograniczające wolność przemieszczania się ze względu na obecne trudności lokalowe pozostają w mocy do momentu ich uchylenia przez ustawę federalną.

Artykuł 118

Nowy podział obszaru obejmującego kraje Badenii, Wirtembergię-Badenię i Wirtembergię-Hohenzollern może zostać dokonany odmiennie od postanowień art. 29 w drodze porozumienia między zainteresowanymi krajami. Jeżeli nie dojdzie do porozumienia, nowy podział zostanie ustalony w drodze ustawy federalnej, która musi przewidywać przeprowadzenie referendum konsultacyjnego.

Artykuł 118a⁹²

Nowy podział obszaru obejmującego kraje Berlin i Brandenburgię może zostać dokonany odmiennie od postanowień art. 29 w drodze porozumienia między zainteresowanymi krajami przy udziale uprawnionych do głosowania w tych krajach.

⁹² Art. 118a wprowadzony ustawą z 27 X 1994 r.

Artykuł 119

W sprawach uchodźców i wypędzonych, szczególnie w kwestii ich rozmieszczenia w krajach związkowych, Rząd Federalny może za zgodą Bundesratu wydawać rozporządzenia z mocą ustawy do momentu uregulowania tych spraw w drodze ustawodawstwa federalnego. W szczególnych przypadkach Rząd Federalny może zostać upoważniony do wydawania konkretnych instrukcji. Instrukcje te należy kierować do najwyższych władz krajów związkowych, chyba że zachodzi niebezpieczeństwo zwłoki.

Artykuł 120

(1) Federacja ponosi wydatki z tytułu kosztów okupacji oraz inne wewnętrzne i zewnętrzne obciążenia spowodowane przez wojnę zgodnie ze szczegółowymi regulacjami ustawy federalnej. Jeżeli obciążenia będące następstwem wojny zostały uregulowane do dnia 1 października 1969 r. w drodze ustaw federalnych, Federacja i kraje związkowe wzajemnie ponoszą koszty zgodnie z przepisami tych ustaw. Jeżeli koszty będące następstwem wojny, które nie zostały ani nie zostaną uregulowane w ustawach federalnych, były do dnia 1 października 1965 r. ponoszone przez kraje związkowe, gminy (związki gmin) lub inne podmioty, które wykonują zadania krajów lub gmin, to Federacja nie jest zobowiązana do przejścia tego rodzaju kosztów także po tym terminie. Federacja pokrywa dopłaty do ciężarów z tytułu ubezpieczenia społecznego z uwzględnieniem ubezpieczenia od bezrobocia i pomocy dla bezrobotnych. Ustanowione w niniejszym ustępie rozłożenie między Federację a kraje związkowe obciążeń spowodowanych przez wojnę nie narusza ustawowej regulacji dotyczącej roszczeń odszkodowawczych z tytułu następstw wojny⁹³.

(2) Dochody przechodzą na Federację w momencie przejścia przez nią wydatków.

Artykuł 120a⁹⁴

(1) Ustawy służące przeprowadzeniu wyrównania szkód wojennych mogą za zgodą Bundesratu stanowić, że w zakresie świadczeń wyrównawczych będą one wykonywane częściowo przez Federację, a częściowo na zlecenie Federacji przez kraje związkowe

oraz że przysługujące w tym zakresie na podstawie art. 85 uprawnienia Rządu Federalnego lub właściwych najwyższych władz federalnych będą w całości lub częściowo przekazane Federalnemu Urzędowi do spraw Wyrównań. Federalny Urząd do spraw Wyrównań nie potrzebuje przy wykonywaniu swoich uprawnień zgody Bundesratu; jego instrukcje kierowane są do naczelnich władz krajów związkowych (Krajowych Urzędów do spraw Wyrównań), chyba że zachodzi niebezpieczeństwo zwłoki.

(2) Nie narusza to postanowień art. 87 ust. 3 zdanie 2.

Artykuł 121

Za większość członków Bundestagu i Zgromadzenia Federalnego w rozumieniu niniejszej Ustawy Zasadniczej uważa się większość ustawowej liczby członków.

Artykuł 122

(1) Poczynając od chwili zebrania się Bundestagu ustawy będą uchwalane wyłącznie przez władze ustawodawcze przewidziane w niniejszej Ustawie Zasadniczej.

(2) Ciała ustawodawcze oraz ciała doradcze współdziałające w ustawodawstwie, których kompetencje wygasają zgodnie z ust. 1, uważa się z tą chwilą za rozwiązane.

Artykuł 123

(1) Prawo wydane przed zebraniem się Bundestagu obowiązuje nadal, o ile nie jest sprzeczne z Ustawą Zasadniczą.

(2) Jeżeli umowy państwowe zawarte przez Rzeszę Niemiecką odnoszą się do spraw, które zgodnie z niniejszą Ustawą Zasadniczą należą do kompetencji ustawodawstwa krajów związkowych, a według ogólnych zasad prawnych są ważne i nadal obowiązują, pozostają w mocy z zastrzeżeniem wszystkich praw oraz zastrzeżeń stron do momentu zawarcia nowych umów państwowych przez organy właściwe zgodnie z niniejszą Ustawą Zasadniczą lub do czasu, kiedy wygasną w inny sposób na podstawie zawartych w nich postanowień.

Artykuł 124

Prawo dotyczące spraw, które należą do wyłącznego ustawodawstwa federalnego staje się w zakresie swojego obowiązywania prawem federalnym.

⁹³ Ust. (1) art. 120 zmieniony ustawą z 30 VII 1965 r., obecne brzmienie nadano ustawą z 28 VII 1969 r.

⁹⁴ Art. 120a dodany ustawą z 14 VIII 1952 r.

Artykuł 125

Prawo dotyczące spraw, które należą do ustawodawstwa konkurencyjnego, staje się w zakresie swojego obowiązywania prawem federalnym,

1. jeżeli obowiązuje w sposób jednolity w jednej lub kilku strefach okupacyjnych,
2. jeżeli chodzi o prawo, które po dniu 8 maja 1945 r. zmieniało dawne prawo Rzeszy.

Artykuł 125a⁹⁵

(1) Prawo, które zostało wydane jako prawo federalne, ale z powodu zmiany art. 74 ust. 1, wprowadzenia art. 84 ust. 1 zdanie 7, art. 85 ust. 1 zdanie 2 lub art. 105 ust. 2a zdanie 2 albo z powodu uchylenia art. 74a, 75 lub art. 98 ust. 3 zdanie 2 nie mogłoby być wydawane jako prawo federalne, nadal obowiązuje jako prawo federalne. Może ono zostać zastąpione prawem krajów związkowych.

(2) Prawo wydane na podstawie art. 72 ust. 2 w brzmieniu obowiązującym do dnia 15 listopada 1994 r., ale z powodu zmiany art. 72 ust. 2 nie mogłoby być wydawane jako prawo federalne, nadal obowiązuje jako prawo federalne. Ustawa federalna może określić, że może ono zostać zastąpione przez prawo krajów związkowych.

(3) Prawo, które wydane zostało jako prawo krajów związkowych, ale z powodu zmiany art. 73 nie mogłoby być wydawane jako prawo krajów związkowych, nadal obowiązuje jako prawo krajów związkowych. Może ono zostać zastąpione przez prawo federalne.

Artykuł 125b⁹⁶

(1) Prawo, które zostało wydane na podstawie art. 75 w brzmieniu obowiązującym do dnia 1 września 2006 r. i mogłoby być również po tym dniu wydane jako prawo federalne, nadal obowiązuje jako prawo federalne. Uprawnienia i obowiązki krajów związkowych nadal istnieją. W zakresach określonych w art. 72 ust. 3 zdanie 1, kraje związkowe mogą dokonać regulacji prawnych odmiennych od tych przepisów, jednak w zakresach określonych w art. 72 ust. 3 zdanie 1 punkty 2, 5 i 6, dopiero wówczas, gdy i o ile Federacja po dniu 1 września 2006 r. skorzystała ze swoich uprawnień ustawodawczych, a w przypadkach określonych w punktach 2 i 5 najpóźniej od dnia

1 stycznia 2010 r., w przypadku określonym w punkcie 6 najpóźniej od dnia 1 sierpnia 2008 r.

(2) Kraje związkowe mogą dokonać regulacji prawnych, odbiegających od regulacji przepisów ustaw federalnych wydanych na podstawie art. 84 ust. 1 w brzmieniu obowiązującym przed dniem 1 września 2006 r., od regulacji z zakresu postępowania administracyjnego do dnia 31 grudnia 2008 r. tylko wtedy, jeżeli w ustawach federalnych przyjętych po dniu 1 września 2006 r. zmienione zostały regulacje dotyczące postępowania administracyjnego.

Artykuł 125c⁹⁷

(1) Prawo, które zostało wydane na podstawie art. 91a ust. 2 w związku z ust. 1 pkt 1 w brzmieniu obowiązującym do dnia 1 września 2006 r., obowiązuje nadal do dnia 31 grudnia 2006 r.

(2) Regulacje przyjęte zgodnie z art. 104a ust. 4 w brzmieniu obowiązującym do dnia 1 września 2006 r. w zakresie finansowania komunikacji w gminach i dofinansowania socjalnych pomieszczeń mieszkalnych obowiązują nadal do dnia 31 grudnia 2006 r. Regulacje w zakresie finansowania komunikacji w gminach w ramach specjalnych programów na podstawie §6 ust. 1 ustawy o finansowaniu komunikacji w gminach, jak również inne przyjęte na podstawie art. 104a ust. 4 w brzmieniu obowiązującym do dnia 1 września 2006 r., obowiązują nadal do dnia 31 grudnia 2019 r., o ile nie jest lub nie zostanie określona wcześniejsza data utraty ich mocy prawnej.

Artykuł 126

W przypadku różnicy zdań co do dalszego obowiązywania prawa jako prawa federalnego rozstrzyga Federalny Trybunał Konstytucyjny.

Artykuł 127

Rząd Federalny za zgodą rządów zainteresowanych krajów związkowych może w ciągu roku od ogłoszenia niniejszej Ustawy Zasadniczej wprowadzić w krajach Badenia, Wielki Berlin, Nadrenia-Palatinat i Wirtembergia-Hohenzollern prawo administracji Zjednoczonego Obszaru Gospodarczego, jeżeli zgodnie z art. 124 lub 125 obowiązuje ono nadal jako prawo federalne.

⁹⁵ Art. 125a wprowadzony ustawą z 27 X 1994 r., ostatnio zmieniony ustawą z 28 VIII 2006 r.

⁹⁶ Art. 125b wprowadzony ustawą z 28 VIII 2006 r.

⁹⁷ Art. 125c wprowadzony ustawą z 28 VIII 2006 r.

Artykuł 128

Jeżeli obowiązujące nadal prawo przewiduje wydawanie instrukcji w rozumieniu art. 84 ust. 5, pozostają one w mocy do czasu dokonania odmiennej regulacji ustawowej.

Artykuł 129

(1) Jeżeli przepisy prawa obowiązujące nadal jako prawo federalne przewidują upoważnienie do wydawania rozporządzeń lub ogólnych przepisów administracyjnych, jak również do wydawania decyzji administracyjnych, przechodzi ono na obecnie właściwe organy. W przypadkach wątpliwych rozstrzyga Rząd Federalny w porozumieniu z Bundesratem; rozstrzygnięcie to należy ogłosić.

(2) Jeżeli takie upoważnienie jest przewidziane w przepisach prawa obowiązujących nadal jako prawo krajów związkowych, będzie ono wykonywane przez organy właściwe według prawa krajów związkowych.

(3) Jeżeli przepisy prawa w rozumieniu ust. 1 i 2 przewidują upoważnienie do ich zmiany lub uzupełnienia albo do wydawania przepisów prawnych w miejsce ustaw, wówczas upoważnienia te wygasają.

(4) Ustęp 1 i 2 znajduje odpowiednie zastosowanie, jeżeli przepisy prawa nie odsyłają do przepisów już nieobowiązujących lub nieistniejących już instytucji.

Artykuł 130

(1) Organy administracji oraz inne instytucje sprawujące administrację publiczną lub wymiar sprawiedliwości, nieoparte na prawie krajów związkowych albo na umowach państwowych między krajami związkowymi, jak również Zjednoczenie Południowo-Zachodnich Kolei Niemieckich oraz Rada Administracyjna Poczty i Telekomunikacji francuskiej strefy okupacyjnej podlegają Rządowi Federalnemu. Reguluje on za zgodą Bundesratu ich przejęcie, rozwiązanie lub likwidację.

(2) Najwyższym przełożonym dyscyplinarnym członków tych administracji i instytucji jest właściwy minister federalny.

(3) Korporacje i instytucje prawa publicznego niepodlegające bezpośrednio krajom związkowym lub nieoparte na umowach państwowych między krajami związkowymi, podlegają nadzorowi właściwej naczelnej władzy federalnej.

Artykuł 131

Stosunki prawne osób, łącznie z uchodźcami i wypędzonymi, które w dniu 8 maja 1945 r. były zatrudnione w służbie publicznej i wystąpiły z tej służby z in-

nych przyczyn niż wynikające z przepisów o urzędnikach i układów zbiorowych, i które do tej pory nie zostały zatrudnione w ogóle lub na odpowiednich do poprzednio zajmowanych stanowiskach, zostaną uregulowane w drodze ustawy federalnej. To samo dotyczy osób, łącznie z uchodźcami i wypędzonymi, które w dniu 8 maja 1945 r. miały prawo do zaopatrzenia i z innych przyczyn niż wynikające z przepisów o urzędnikach i układów zbiorowych nie otrzymują żadnego zaopatrzenia lub otrzymują zaopatrzenie nieodpowiednie. Do czasu wejścia w życie ustawy federalnej dochodzenie roszczeń prawnych jest niedopuszczalne z zastrzeżeniem odmiennych regulacji wynikających z prawa krajów związkowych.

Artykuł 132

(1) Urzędnicy i sędziowie, którzy w chwili wejścia w życie niniejszej Ustawy Zasadniczej zajmowali stanowiska dożywotnio, mogą w ciągu sześciu miesięcy od pierwszego zebrania się Bundestagu zostać przeniesieni w stan spoczynku, w tymczasowy stan spoczynku lub na stanowisko z niższym uposażeniem, jeżeli nie posiadają oni kwalifikacji osobistych i zawodowych wymaganych na zajmowanym stanowisku. Przepis ten znajduje odpowiednie zastosowanie w przypadku pracowników, których stosunek służbowy nie podlega wypowiedzeniu. W odniesieniu do pracowników, którym stosunek służbowy może zostać wypowiedziany, mogą zostać w tym samym czasie uchylone terminy wypowiedzenia przewidziane w układach zbiorowych.

(2) Przepisów tych nie stosuje się w przypadku funkcjonariuszy służby publicznej, których nie dotyczą przepisy o „Uwolnieniu od narodowego socjalizmu i militarystyki” lub którzy zostali uznani za prześladowanych przez narodowy socjalizm, o ile nie istnieją ważne powody dotyczące ich osoby.

(3) Zainteresowanym przysługuje droga sądowa zgodnie z przepisami art. 19 ust. 4.

(4) Szczegóły określone są w drodze rozporządzenia Rządu Federalnego wymagającego zgody Bundesratu.

Artykuł 133

Federacja wstępuje w prawa i obowiązki administracji Zjednoczonego Obszaru Gospodarczego.

Artykuł 134

(1) Majątek Rzeszy staje się w zasadzie majątkiem Federacji.

(2) Jeżeli majątek ten zgodnie ze swoim pierwotnym przeznaczeniem w przeważającej mierze służył zadaniom administracyjnym, które według niniejszej Ustawy Zasadniczej nie stanowią zadań administracyjnych Federacji, powinien zostać nieodpłatnie przekazany podmiotom obecnie właściwym do wykonywania tych zadań oraz krajom związkowym, jeżeli majątek ten zgodnie ze swoim obecnym, nie tylko przejściowym, przeznaczeniem służył zadaniom administracyjnym, które na mocy niniejszej Ustawy Zasadniczej powinny być obecnie wykonywane przez kraje związkowe. Federacja może przekazać krajom także inny majątek.

(3) Majątek, który kraje związkowe i gminy (związków gmin) przekazały nieodpłatnie do dyspozycji Rzeszy, staje się z powrotem majątkiem krajów i gmin (związków gmin), o ile Federacja nie potrzebuje go dla własnych zadań administracyjnych.

(4) Szczegóły określa ustawa federalna wymagająca zgody Bundesratu.

Artykuł 135

(1) Jeżeli po dniu 8 maja 1945 r., a przed wejściem w życie niniejszej Ustawy Zasadniczej zmieniła się przynależność krajowa jakiegoś obszaru, wówczas na tym obszarze majątek kraju związkowego, do którego obszar ten należał, staje się majątkiem kraju związkowego, do którego należy obecnie.

(2) Majątek nieistniejących już krajów związkowych i nieistniejących już innych korporacji i instytucji prawa publicznego, który zgodnie z pierwotnym przeznaczeniem w przeważającej mierze przeznaczony był do wypełniania zadań administracyjnych lub który zgodnie ze swoim obecnym, nie tylko przejściowym, przeznaczeniem służył zadaniom administracyjnym, staje się majątkiem tych krajów, korporacji lub instytucji prawa publicznego, które obecnie wykonują te zadania.

(3) Majątek ziemski nieistniejących już krajów związkowych łącznie z jego obiektami, o ile nie stał się majątkiem w rozumieniu ust. 1, staje się majątkiem tego kraju związkowego, na którego obszarze jest położony.

(4) Jeżeli wymaga tego istotny interes Federacji lub szczególnie interes jakiegoś obszaru, w drodze ustawy federalnej, może być ustalona regulacja odmienna niż przewidziana w ust. 1–3.

(5) Poza tym kwestia sukcesji prawnej i rozliczeń, nieuregulowana do dnia 1 stycznia 1952 r. w drodze porozumienia między zainteresowanymi krajami

związkowymi lub korporacjami lub instytucjami prawa publicznego, uregulowana zostanie w drodze ustawy federalnej wymagającej zgody Bundesratu.

(6) Udziały byłego kraju Prusy w przedsiębiorstwach prawa prywatnego przechodzą na Federację. Szczegóły określone są w ustawie federalnej, która może zawierać postanowienia odmiennie.

(7) Jeżeli majątkiem, który zgodnie z ust. 1–3 przypadałby krajowi związkowemu lub korporacji albo instytucji prawa publicznego, uprawniony przez ustawę kraju związkowego lub na podstawie ustawy kraju związkowego albo w inny sposób rozdysonował inaczej przy wejściu w życie niniejszej Ustawy Zasadniczej, uważa się, że przejście majątku nastąpiło przed tym rozdysonowaniem.

Artykuł 135a⁹⁸

(1) Ustawodawstwo federalne zastrzeżone w art. 134 ust. 4 i art. 135 ust. 5 może stanowić, że nie będą wypełniane lub będą wypełniane w niepełnej wysokości:

1. zobowiązania Rzeszy, jak i zobowiązania byłego kraju Prusy i innych nieistniejących już korporacji i instytucji prawa publicznego,
2. zobowiązania Federacji lub innych korporacji i instytucji prawa publicznego, które pozostają w związku z przejęciem wartości majątkowych na podstawie art. 89, 90, 134 i 135, oraz zobowiązania tych podmiotów prawa, które opierają się na działaniach podmiotów prawa wymienionych w pkt 1,
3. zobowiązania krajów związkowych i gmin (związków gmin) powstałe w wyniku działań podjętych przez te podmioty prawa przed dniem 1 sierpnia 1945 r. w celu wykonania zarządzeń władz okupacyjnych lub usunięcia spowodowanego wojną stanu klęski w ramach przysługujących Rzeszy lub przez Rzeszę przekazanych zadań administracyjnych.

(2) Ustęp 1 znajduje odpowiednie zastosowanie w przypadku zobowiązań Niemieckiej Republiki Demokratycznej lub jej podmiotów prawa, jak i do zobowiązań Federacji lub innych korporacji i instytucji prawa publicznego, które są związane z przejęciem wartości majątkowych Niemieckiej Republiki

⁹⁸ Art. 135a wprowadzony ustawą z 27 X 1954 r. Obecne brzmienie nadane na mocy art. 4 pkt 4 Układu Zjednoczeniowego z 31 VIII 1990 r.

Demokratycznej przez Federację, kraje związkowe i gminy, a także zobowiązań wynikających z działań Niemieckiej Republiki Demokratycznej lub jej podmiotów prawa.

Artykuł 136

(1) Bundesrat zbierze się po raz pierwszy w dniu pierwszego zebrania się Bundestagu.

(2) Do chwili wyboru pierwszego Prezydenta Federalnego jego uprawnienia wykonuje prezydent Bundesratu. Nie przysługuje mu prawo rozwiązywania Bundestagu.

Artykuł 137

(1) Ustawa może ograniczać bierne prawo wyborcze urzędników, pracowników służby publicznej, żołnierzy zawodowych i żołnierzy odbywających czasową służbę wojskową oraz sędziów w Federacji, w krajach związkowych i gminach⁹⁹.

(2) Przy wyborach do pierwszego Bundestagu, do pierwszego Zgromadzenia Federalnego i przy wyborze pierwszego Prezydenta Federacji obowiązuje ordynacja wyborcza uchwalona przez Radę Parlamentarną.

(3) Uprawnienia przysługujące na podstawie art. 41 ust. 2 Federalnemu Trybunałowi Konstytucyjnemu do czasu jego utworzenia wykonuje Wyższy Sąd Niemiecki dla Zjednoczonego Obszaru Gospodarczego, który orzeka zgodnie ze swoją procedurą.

Artykuł 138

Zmiany organizacji istniejącego obecnie notariatu w krajach: Badenia, Bawaria, Badenia-Wirtembergia i Wirtembergia-Hohenzollern wymagają zgody rządów tych krajów.

Artykuł 139

Postanowienia niniejszej Ustawy Zasadniczej nie naruszają przepisów prawnych o „Uwolnieniu narodu niemieckiego od narodowego socjalizmu i militaryzmu”.

Artykuł 140

Postanowienia art. 136, 137, 138, 139 i 141 konstytucji niemieckiej z dnia 11 sierpnia 1919 r. stanowią część składową niniejszej Ustawy Zasadniczej.

⁹⁹ Ust. (1) art. 137 w brzmieniu nadanym ustawą z 19 III 1956 r.

Artykuł 141

Artykuł 7 ust. 3 zdanie 1 nie znajduje zastosowania w kraju związkowym, w którym w dniu 1 stycznia 1949 r. obowiązywały inne regulacje krajowe.

Artykuł 142

Niezależnie od przepisu art. 31 postanowienia konstytucji krajów związkowych pozostają w mocy również w tym zakresie, w jakim zapewniają one prawa podstawowe zgodnie z art. 1–18 niniejszej Ustawy Zasadniczej.

Artykuł 142a¹⁰⁰

[Uchylony]

Artykuł 143¹⁰¹

(1) Prawo obowiązujące na obszarze wymienionym w art. 3 Traktatu Zjednoczeniowego może odbiegać od postanowień niniejszej Ustawy Zasadniczej najwyżej do dnia 31 grudnia 1992 r., na tyle i dopóki w wyniku zróżnicowanych warunków nie może zostać osiągnięte całkowite dostosowanie do porządku konstytucyjnego. Odstępstwa nie mogą naruszać postanowień art. 19 ust. 2 i muszą być zgodne z zasadami określonymi w art. 79 ust. 3.

(2) Odstępstwa od postanowień rozdziałów II, VIII, VIIIA, IX, X i XI są dopuszczalne najwyżej do dnia 31 grudnia 1995 r.

(3) Niezależnie od postanowień ust. 1 i 2, pozostają w mocy art. 41 Traktatu Zjednoczeniowego i regulacje dotyczące jego realizacji przewidujące, że ingerencja we własność na obszarze określonym w art. 3 tego Traktatu nie może zostać cofnięta.

Artykuł 143a¹⁰²

(1) Federacja posiada wyłączne ustawodawstwo we wszystkich sprawach, które wynikają z przekształcenia kolei federalnych w przedsiębiorstwo, prowadzonych w ramach federalnej administracji własnej. Art. 87e ust. 5 znajduje odpowiednie zastosowanie. Urzędnicy kolei federalnych mogą w drodze ustawy zostać przydzieleni do zorganizowanych w formie prywatno-

¹⁰⁰ Art. 142a dodany ustawą z 26 III 1954 r., a następnie uchylony ustawą z 24 VI 1968 r.

¹⁰¹ Pierwotny art. 143 uchylony ustawą z 30 III 1951 r.; nowy art. dodany ustawą z 19 XII 1956 r., ponownie uchylony ustawą z 24 VI 1968 r. Obecne brzmienie art. 143 nadano na mocy art. 4 Traktatu Zjednoczeniowego z 31 VIII 1990 r.

¹⁰² Art. 143a wprowadzony ustawą z 20 XII 1993 r.

prawnej kolei Federacji, przy zachowaniu ich pozycji prawnej oraz odpowiedzialności pracodawcy.

(2) Ustawy na podstawie ust. 1 wykonuje Federacja.

(3) Wykonanie zadań dotychczasowej kolei federalnej w zakresie lokalnej szynowej komunikacji osobowej do dnia 31 grudnia 1995 r. jest sprawą Federacji. Dotyczy to także odpowiednich zadań administracji kolejowej. Szczegóły regulowane są w drodze ustawy federalnej wymagającej zgody Bundesratu.

Artykuł 143b¹⁰³

(1) Szczególny majątek Niemieckiej Poczty Federalnej zgodnie z postanowieniami ustawy federalnej przekształcony zostaje w przedsiębiorstwo prywatne. Federacji przysługuje wyłączne ustawodawstwo we wszystkich wynikających przy tym przekształceniu sprawach.

(2) Istniejące przed przekształceniem wyłączne prawa Federacji mogą tymczasowo zostać przekazane w drodze ustawy federalnej przedsiębiorstwom powstałym na bazie Niemieckiej Poczty Federalnej SŁUŻBA POCZTOWA i Niemieckiej Poczty Federalnej TELEKOM. Z większości udziałów w kapitale przedsiębiorstw, następców Niemieckiej Poczty Federalnej SŁUŻBY POCZTOWEJ, Federacja może zrezygnować najwcześniej pięć lat po wejściu w życie ustawy. W tym celu konieczna jest ustawa federalna wymagająca zgody Bundesratu.

(3) Urzędnicy zatrudnieni w Niemieckiej Poczcie Federalnej zostaną, przy zachowaniu ich pozycji prawnej i odpowiedzialności zwierzchników służbowych, zatrudnieni w przedsiębiorstwach prywatnych. Przedsiębiorstwa te wykonują kompetencje pracodawcy, któremu przysługuje prawo zatrudniania urzędników. Szczegóły określa ustawa federalna.

Artykuł 143c¹⁰⁴

(1) Krajom związkowym od dnia 1 stycznia 2007 r. do dnia 31 grudnia 2019 r. przysługują w związku z odwołaniem zadań wspólnych corocznie określone kwoty z budżetu Federacji na rozbudowę i budowę nowych szkół wyższych, włącznie z klinikami uniwersyteckimi i planowaniem kształcenia oraz w związku z odwołaniem pomocy finansowej na poprawę warunków komunikacyjnych gmin i na wspieranie budowy socjalnych pomieszczeń mieszkalnych uwarunkowa-

nej anulowaniem udziału Federacji w finansowaniu. Do dnia 31 grudnia 2013 r. sumy te obliczane będą na podstawie średniej wysokości finansowanej przez Federację części w latach 2000–2008.

(2) Sumy określone w ust. 1 rozdysponowane zostaną na kraje związkowe do dnia 31 grudnia 2013 r. w następujący sposób:

1. jako roczne kwoty stałe, których wysokość obliczana jest na podstawie średniego udziału danego kraju związkowego w latach 2000–2003;
2. jako przeznaczone na określony cel kwoty w ramach dotychczasowego finansowania mieszanego.

(3) Federacja i kraje związkowe sprawdzą do końca 2013 r. w jakiej wysokości środki finansowe przyznane krajom związkowym zgodnie z ust. 1 na wykonanie przez nie zadań są nadal odpowiednie i konieczne. Od dnia 1 stycznia 2014 r. przestaje obowiązywać przewidziana w ust. 2 pkt 2 zasada celowości w przypadku przyznawanych na podstawie ust. 1 środków finansowych; zachowane zostaje związanie celem sumy środków. Nie narusza to porozumień zawartych w Pakcie Solidarnościowym II.

(4) Szczegóły określa ustawa federalna wymagająca zgody Bundesratu.

Artykuł 143d¹⁰⁵

(1) Artykuły 109 i 115 w wersji obowiązującej do dnia 31 lipca 2009 roku znajdują zastosowanie po raz ostatni w odniesieniu do roku budżetowego 2010. Artykuły 109 i 115 w wersji obowiązującej od dnia 1 sierpnia 2009 roku znajdują zastosowanie po raz pierwszy w odniesieniu do roku budżetowego 2011; upoważnienia kredytowe istniejące na dzień 31 grudnia 2010 roku dotyczące ustanowionych już szczególnych sektorów majątku federalnego pozostają w mocy. Kraje związkowe mogą w okresie od dnia 1 stycznia 2011 roku do dnia 31 grudnia 2019 roku, zgodnie z obowiązującymi krajowymi regulacjami, odstąpić od ustaleń art. 109 ust. 3. Kraje związkowe są zobowiązane ustalić swój budżet w taki sposób, aby w roku budżetowym 2020 spełniały wymogi wynikające z art. 109 ust. 3 zdanie 5. Federacja może w okresie od dnia 1 stycznia 2011 roku do dnia 31 grudnia 2015 roku odstąpić od ustaleń art. 115 ust. 2 zdanie 2. Zmniejszanie istniejącego deficytu powinno rozpocząć się w roku budżetowym 2011. Coroczne

¹⁰³ Art. 143b wprowadzony ustawą z 30 VIII 1994 r.

¹⁰⁴ Art. 143c wprowadzony ustawą z 28 VIII 2006 r.

¹⁰⁵ Art. 143c wprowadzony ustawą z 29 VII 2009 r.

budżety powinny być ustalane w taki sposób, aby w roku budżetowym 2016 spełnione zostały wymogi wynikające z art. 115 ust. 2 zdanie 2; szczegółły określa ustawa federalna.

(2) W celu spełnienia wymogów art. 109 ust. 3 od dnia 1 stycznia 2020 roku krajom związkowym Berlin, Brema, Kraj Saary, Saksonia-Anhalt i Szlezwik-Holsztyn w okresie od 2011 do 2019 roku może zostać przyznana pomoc konsolidacyjna z budżetu federalnego w wysokości ogółem 800 milionów euro rocznie. Z tego na Bremę przypada 300 milionów euro, na Kraj Saary 260 milionów euro, a na Berlin, Saksonię-Anhalt i Szlezwik-Holsztyn po 80 milionów euro. Pomoc ta udzielana będzie na podstawie porozumień administracyjnych zgodnie z ustawą federalną wymagającą zgody Bundesratu. Przyznanie pomocy zakłada całkowitą likwidację deficytów finansowych do końca 2020 roku. Szczegóły, zwłaszcza coroczne działania w celu likwidacji deficytów, nadzór nad ich realizacją sprawowany przez Radę Stabilizacyjną oraz konsekwencje, wynikające z niedokonania tych działań, reguluje ustawa federalna wymagająca zgody Bundesratu oraz porozumienia administracyjne. Jednoczesne przyznanie pomocy konsolidacyjnej i innej pomocy w celu uzdrowienia finansów z powodu szczególnie trudnej sytuacji budżetowej jest wykluczone.

(3) Wynikające z przyznawania pomocy konsolidacyjnej obciążenia finansowe ponoszą po połowie Federacja i kraje związkowe, te ostatnie ze swojego udziału w podatku obrotowym. Szczegóły określa ustawa federalna wymagająca zgody Bundesratu.

Artykuł 144

(1) Niniejsza Ustawa Zasadnicza wymaga przyjęcia przez parlamenty krajów związkowych w dwóch trzecich tych krajów niemieckich, w których będzie ona najpierw obowiązywać.

(2) O ile zastosowanie niniejszej Ustawy Zasadniczej podlega ograniczeniu w którymś z krajów związkowych, o którym mowa w art. 23 lub w części tego kraju, kraj ten lub część tego kraju ma prawo delegowania przedstawicieli do Bundestagu zgodnie z art. 38 oraz przedstawicieli do Bundesratu zgodnie z art. 50.

Artykuł 145

(1) Rada Parlamentarna na posiedzeniu jawnym przy współudziale deputowanych Wielkiego Berlina

stwierdza przyjęcie niniejszej Ustawy Zasadniczej, sporządza ją i ogłasza.

(2) Niniejsza Ustawa Zasadnicza wchodzi w życie z upływem dnia jej ogłoszenia.

(3) Podlega ona opublikowaniu w *Bundesgesetzblatt*.

Artykuł 146¹⁰⁶

Niniejsza Ustawa Zasadnicza, po urzeczywistnieniu jedności i wolności Niemiec, obowiązująca cały Naród Niemiecki, utraci moc obowiązującą w dniu, w którym wejdzie w życie konstytucja przyjęta w drodze swobodnej decyzji Narodu Niemieckiego.

Pozostające w mocy postanowienia Konstytucji niemieckiej z 11 sierpnia 1919 r. (art. 140 Ustawy Zasadniczej)

Artykuł 136

(1) Prawa i obowiązki cywilne i obywatelskie nie są uzależnione i nie podlegają ograniczeniom ze względu na korzystanie z wolności religijnej.

(2) Korzystanie z praw cywilnych i obywatelskich, jak również dostęp do urzędów publicznych nie są uzależnione od wyznania religijnego.

(3) Nikt nie jest zobowiązany do ujawniania swoich przekonań religijnych. Władze mają prawo pytać o przynależność do związków wyznaniowych tylko o tyle, o ile zależą od tego określone prawa i obowiązki lub wymagają tego zarządzone ustawowo badania statystyczne.

(4) Nikogo nie można zmuszać do wykonywania czynności kościelnych lub udziału w uroczystościach i praktykach religijnych, lub do złożenia przysięgi w religijnej formie.

Artykuł 137

(1) Nie istnieje kościół państwowy.

(2) Gwarantuje się wolność zrzeszania się w związkach wyznaniowych. Łączenie się związków religijnych na terytorium Rzeszy nie podlega żadnym ograniczeniom.

(3) Każdy związek wyznaniowy samodzielnie prowadzi swoje sprawy i zarządza nimi w granicach

¹⁰⁶ Art. 146 w brzmieniu nadanym na mocy art. 4 nr 6 Układu Zjednoczeniowego z 31 VIII 1990 r.

obowiązujących powszechnie ustaw. Obsadza on swoje urzędy bez współdziałania państwa lub gmin cywilnych.

(4) Związki wyznaniowe uzyskują zdolność prawną zgodnie z ogólnymi przepisami prawa cywilnego.

(5) Związki wyznaniowe pozostają korporacjami prawa publicznego, o ile były nimi dotychczas. Innym związkom wyznaniowym należy na ich wniosek zapewnić te same prawa, o ile swoją strukturą i liczbą członków dają rękojmię trwałości. Jeżeli kilka tego rodzaju publicznoprawnych związków wyznaniowych połączy się w jeden związek, także ten związek jest korporacją prawa publicznego.

(6) Związki wyznaniowe, które są korporacjami prawa publicznego, mogą pobierać podatki na podstawie cywilnych list podatkowych, zgodnie z przepisami krajów związkowych.

(7) Związki wyznaniowe są równouprawnione ze zrzeszeniami, których zadaniem jest wspólna troska o światopogląd.

(8) Jeżeli realizacja tych postanowień wymaga dalszej regulacji, należy to do zakresu ustawodawstwa krajów związkowych.

Artykuł 138

Oparte na ustawie, umowie lub szczególnych tytułach prawnych świadczenia państwowe dla związków wyznaniowych, zostaną zniesione przez ustawodawstwo krajów związkowych. Zasady w tym zakresie stanowi Rzesza.

Gwarantuje się własność i inne prawa związków wyznaniowych i stowarzyszeń religijnych do ich instytucji, fundacji i innego majątku przeznaczonego na cele kultu, nauczania i cele dobroczynne.

Artykuł 139

Niedziela i uznane przez państwo dni świąteczne są ustawowo chronione jako dni wypoczynku od pracy i służące duchowemu doskonaleniu.

Artykuł 141

W razie zapotrzebowania na nabożeństwa i służbę duszpasterską w szpitalach, zakładach karnych i innych instytucjach publicznych, należy zezwolić związkom wyznaniowym na sprawowanie czynności religijnych, przy czym zakazany jest jakikolwiek przymus.